

ΕΥΒΟΪΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ*

Υ Π Ο

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΘΕΜΕΛΗ

Μητροπολίτου Μεσσηνίας

Β'. ΕΤΕΡΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ

Ναθαναήλ Ἰωάννου.

Ὁ Ναθαναήλ Ἰωάννου ἐγεννήθη, πιθανῶς, κατὰ τὸ ἔτος 1805 εἰς τὸ Πήλιον (Πήλι) Μαντουδίου. Ἐφηβος ἀκόμη προσῆλθεν εἰς τὴν ἐν Καρυστίᾳ τοῦ δήμου Αὐλῶνος μονὴν τῶν Καρυῶν, φλεγόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν διὰ τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τὴν μάθησιν γραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐδιδάσκοντο κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς μονάς. Εἰς τὴν μονὴν ταύτην ἔμαθε τὰ στοιχειώδη γράμματα. Ὅτε ἦτο ἡλικίας 16 ἐτῶν ἐξεργάγη ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπαναστάσις τοῦ 1821, καὶ ἔσπευσε νὰ ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ γενναίους προμάχους τοῦ ἀγῶνος, ἦτοι τὸν Εὐβοίας Νεόφυτον Ἀδάμ, τὸν Ἀγγελῆν Γοβγίναν ἢ Γοβιόν, τὸν Νικόλαον Κριεζώτην καὶ τὸν Βάσον Μαυροβουνιώτην, καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὰς ἐν Εὐβοίᾳ μάχας Βρυσακίων, Βατησίων, Καρύστου, Διστομίου κ.λ.π. ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1826. Ὅπως δὲ ὁ ἴδιος ἀναγράφει εἰς ἔγγραφόν του, τῆς 4 Ἰουνίου τοῦ 1872, «εἰργαζόμεν δραστηρίως πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοῦ καὶ συντήρησιν αὐτοῦ, πρὸς δὲ καὶ περὶ τῶν ἀναγκαίων τοῦ πολέμου ἐπεμελούμην ὑπὲρ τῶν δυνάμεών μου. Ἡμιλλώμην τῷ ὄντι, ἵνα ἀξιὸς φανῶ τοῖς ὀπλαρχηγοῖς μου καὶ τοῖς ὁμοίοις μου ἀνωτέροις. Πιστεύσατέ μοι ὅτι καὶ χρηματικὰ μέσα ἴδια ἔχων ἐτήρησα ἐν ἀνάγκῃ τοὺς ὑπ' ἐμοῦ στρατιώτας». Κατὰ βεβαίωσιν ἐξ ἄλλου τοῦ Εὐβοίας Νεοφύτου καὶ τῶν στρατηγῶν Νικολάου Κριεζώτου καὶ Βάσου Μαυροβουνιώτου, ὁ Ναθαναήλ Ἰωάννου «ἔμα τοῦ ἱεροῦ ἀρξαμένου ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος λαβὼν προθύμως τὰ ὄπλα καὶ αὐτός... παρευρέθη εἰς διαφόρους συμβάσας τότε μάχας... ἔδειξε τόλμην καὶ γενναιότητα κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐκτελέσας τὰ στρατιωτικὰ του χρέη πιστῶς καὶ ἀξίως καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν». Πρὸς ἀμοιβὴν δὲ τῶν πολεμικῶν καὶ ἐθνικῶν ἐκδουλεύσεων αὐτοῦ κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ὁ Ναθαναήλ Ἰωάννου ἔλαβε τὸ δῖπλωμα τοῦ Ἀργυροῦ Νομισματοσήμου⁶⁴. Κατὰ τὸ 1824

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 608 τοῦ προηγούμενου τεύχους.

64. Πρωθιερέως Νικολάου Παπαδοπούλου, *Εὐβοεῖς κληρικὸὶ ἀγωνισταί*, ἐν Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, τόμος Ζ', Ἀθήναι 1960, σελ. 38 καὶ σελ. 34.

ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ διαμένων εἰς τὴν ὡς ἄνω μονὴν διήγε βίον ἐνάρετον καὶ κατὰ πάντα ὑποδειγματικόν, ἔχαιρε δὲ μεγάλης τιμῆς καὶ ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ τῆς μονῆς χωρίων. Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ἀποκατασταθείσης τῆς τάξεως, καὶ κατόπιν ἐνθαρρύνσεως τοῦ τότε Καρυστίας Δανιὴλ Κοντούδη (1833-1842), ὁ Ναθαναὴλ Ἰωάννου μετέβη εἰς Ἀθήνας καὶ ἤρχισε τὴν περαιτέρω μόρφωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ἐπεράτωσε δὲ ταύτην διὰ τῶν γυμνασιακῶν μαθημάτων εἰς τὸ περίφημον ἐν Ἀθήναις Γυμνάσιον (Κεντρικὸν σχολεῖον) τοῦ, λογιῦ καὶ μεγάλου διδασκάλου τοῦ Γένους, Γεωργίου Γενναδίου (1786-1854). Ἐν συνεχείᾳ ἤκουσεν ἐπὶ μίαν τετραετίαν μαθήματα εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ διετελέσε, κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ φοιτήσεως αὐτοῦ, ἱερεὺς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ἀπολαύων γενικῆς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως παρὰ πάντων τῶν διδασκόντων καὶ διδασκομένων ἐν αὐτῇ. Ἡ ἐν Ἀθήναις μόρφωσις αὐτοῦ διήρκεσεν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν.

Περὶ τὸ 1850 ἐκλήθη καὶ μετέβη εἰς τὴν ἐν Γαλλίᾳ Μασσαλίαν ὡς ἐφημέριος καὶ διδάσκαλος τῆς ἐκεῖ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ παρέμεινε παρ' αὐτῇ ἐπὶ πενταετίαν. Αἰτία τῆς ἐν ἔτει 1855 ἀποχωρήσεώς του ἦτο ἡ, παρὰ τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ, εἰσαγωγή ὑπὸ τῆς Κοινότητος ταύτης εἰς τὸν ναὸν αὐτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῆς λεγομένης «Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς», διὰ τὸ ὅποιον γεγονός ὁ Ναθαναὴλ ἐδημοσίευσεν εἰδικὸν «Λόγον περὶ Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» ἐκδοθέντα ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου τὸ 1858. Ἐπανελθὼν ἐκ Μασσαλίας διωρίσθη ἱεροκέρυξ Κυκλάδων. Παρέμεινε δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην εὐόρκως ἐργαζόμενος μέχρι γήρατος αὐτοῦ, ἔνεκα τοῦ ὁποίου καὶ παρητήθη. Παραιτηθεὶς παρέμεινεν εἰς τὴν Ἐρμουπόλιν ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος ὑφ' ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν διὰ τὰς ἐξόχους χριστιανικὰς του ἀρετὰς καὶ ἀγαπῶν αὐτοὺς ὡς ἴδια ἐν Χριστῷ τέκνα. Ἀποβιώσας ἐκεῖ τῇ 16 Ἰανουαρίου 1880, ἐκηδεύθη ἐν σεβασμῷ καὶ λύτῃ πολλῇ.

Ὁ Ναθαναὴλ Ἰωάννου ἦτο «εἷς τῶν σεβασμιωτέρων καὶ ἐναρετωτέρων κληρικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου». «Ὁ βίος αὐτοῦ ὑπῆρξε πανταχοῦ πρότυπον ἀρετῆς, εὐσεβείας ἐπιζήλου καὶ φιλοπατρίας πρωτοφανοῦς». Εἶχε δὲ «λόγῳ καὶ πράγματι ἐνδεδειγμένην ἐπὶ τῶν πράξεων σπανίαν σωφροσύνην καὶ ἀγιότητα βίου» καὶ ἐχαρκτηρίσθη ὡς «σέμνωμα ἀγαστὸν τοῦ κλήρου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας»⁶⁵. Διὰ τῆς διαθήκης του κατέλιπεν ἅπασαν τὴν

65. Χ ρ υ ο ο σ τ ὄ μ ο υ Θ ἑ μ ε λ η Μητροπόλιτου Μεσσηνίας, Ὁ «Λόγος περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς» τοῦ Ναθαναὴλ Ἰωάννου, Ἀθήναι 1976, σελ. 9 (ἀνάπτυκτον ἐκ τοῦ Ἀ ρ χ ε ἰ ο υ Εὐ β ο ἰ κ ῶ ν Μ ε λ ε τ ῶ ν). — Εὐ ρ ι π ο ς, (ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Χαλκίδι) τῆς 26 Ἰανουαρίου 1880 καὶ τῆς 2 Φεβρουαρίου 1880. — Ἀ ρ χ ι μ. Ν α θ α ν α ἤ λ Ἰ ω ἄ ν ν ο υ, *Εὐβοϊκά*, Ἐρμουπολις 1857, σελ. 209-214.

ἀξιόλογον βιβλιοθήκην του εἰς τὸ ἐν Χαλκίδι κατὰ τὰ ἔτη 1857-1893 λειτουργήσαν Ἱερατικὸν Σχολεῖον. Μέγας ἀριθμὸς ἐκ τῶν βιβλίων τούτων σώζεται μέχρι σήμερον εἰς τὴν Δημοσίαν βιβλιοθήκην Χαλκίδος καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Α' Γυμνασίου ἀρρένων τῆς πόλεως ταύτης. Ἐπίσης διὰ τῆς διαθήκης του ἀφιέρωσε τὴν ἐξ οἰκονομιῶν μικρὰν περιουσίαν του εἰς φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ εἰς τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον, διὸ καὶ τὸ ὄνομά του ἀναγράφεται εἰς τὴν στήλην τῶν εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν αὐτοῦ. Μία ὁδὸς τῆς Χαλκίδος φέρει τιμητικῶς τὸ ὄνομά του.

Ὁ Ναθαναὴλ Ἰωάννου ἠσχολήθη καὶ μετὰ τὴν συγγραφὴν, ἐξέδωκε δὲ τὰ ἐξῆς δύο ἔργα:

1) Εὐβοϊκὰ ἤτοι Ἱστορία περιέχουσα τεσσάρων ἐτῶν πολέμους τῆς Νήσου Εὐβοίας, ἀπὸ τοῦ 1821-1825, ὅτε τελείως κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐξεδιώχθησαν οἱ Ἕλληνες ἀπ' αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ τὰς ἀπανθρώπους λεηλασίας, ἐμπρησμούς, αἰχμαλωσίας καὶ σφαγὰς,πραχθείσας ὑπὸ τε τῶν ἐντοπιῶν καὶ ξένων Τούρκων, εἰσβαλόντων ἐν αὐτῇ ἐκ τε ξηραῶς καὶ θαλάσσης, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων, συντεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου καὶ Ἱεροκλήρκος τῶν Κυκλάδων Ναθαναὴλ Ἰωάννου Εὐβοέως («Ἀληθινωτάτην εἶναι παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις τὴν ἐκ τῆς Ἱστορίας μάθησιν», ἐκ τῶν τοῦ Πολυβίου Ἱστορ.), ἐν Ἐρμούπολει, ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ν. Βαρβαρέσου. (Κατὰ τὴν Πλατείαν τοῦ Ὁθωνος, Ἄρ. 622). 1857.

Τὰ Εὐβοϊκὰ ἔχουν τὰ ἐξῆς περιεχόμενα: 1) Ἀφιέρωσις αὐτῶν «Τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ πρώην μὲν Καρυστίας, νῦν δὲ Σύρου, Τήνου καὶ Μήλου Κυρίῳ Κυρίῳ Δανιὴλ κ.λ. κ.λ.». 2) Προσφώνησις πρὸς τὸν ὡς ἄνω μητροπολίτην ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἀρχιμανδρίτου Ναθαναὴλ Ἰωάννου, υπογραφομένου ὡς «τέκνου ἐν Χριστῷ εὐπειθεστάτου» τῆς Σεβασμιότητός του. 3) «Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας». 4) «Πρόλογος». 5) «Πίναξ περιληπτικὸς τῶν ἐν τῇ βίβλῳ εὐρισκομένων». 6) «Ἠμαρτημένων διόρθωσις», ἐνθα περιλαμβάνονται διορθώσεις καὶ τινες προσθήκαι. 7) «Ἀρχαὶ ὀδύων — Βιβλίον Πρῶτον». Τὸ πρῶτον τοῦτο βιβλίον περιλαμβάνει πέντε κεφάλαια (Α'-Ε'). Εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον ἐξιστοροῦνται «πάνθ' ὅσα ἐγένοντο ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ τῆς Χαλκίδος καὶ τοῦ Ξηροχωρίου, ὡς νῦν ἐστὶ διηρημένη ἢ νήσος Εὐβοίαν». 8) «Βιβλίον Δεύτερον». Τὸ δεύτερον τοῦτο βιβλίον περιλαμβάνει ἐξ κεφάλαια (Α'-ΣΤ'). Εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο βιβλίον ἐξιστοροῦνται «πανθ' ὅσα ἐγένοντο ἐν τῇ τῆς Καρυστίας ἐπαρχίᾳ. 9) «Προσθήκαι». Αἱ «προσθήκαι» εἶναι μία ἀναδημοσίευσις τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Γάλλου φιλέλληνος Φαβιὲ ἐν ἔτει 1825 γενομένην κατὰ τῆς Καρύστου ἐκστρατείαν, ἐκ τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» τοῦ Ν. Σπηλιάδου, τομ. Β' σελ. 517-527 πρὸς συμπλήρωσιν τῶν Εὐβοϊκῶν. 10) «Ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῶν Νήσων». Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο τῶν Εὐβοϊκῶν ἐξιστοροῦνται πολεμικὰ γεγονότα εἰς τὰς Βορείους Σποράδας νήσους, καὶ δὴ εἰς τὴν Σκιάθον, Σκύρον καὶ Σκόπελον, μετὰ ἐξιστορήσεως τῆς «κατὰ τῆς

Ἐταλάντης ἐκστρατείας) καὶ τῆς νίκης τοῦ Ν. Κριεζώτη εἰς τὸν Ἀνηφορίτην, ἔνθα καταπαύει ὁ συγγραφεὺς «πάντα τὸν περὶ τῆς Εὐβοίας λόγον» αὐτοῦ, ἦτοι τὰ Εὐβοϊκὰ αὐτοῦ. 11) «Ἐπίλογος», ὅστις ἀποτελεῖ θερμὴν ἀποστροφὴν τοῦ συγγραφέως πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ «φιλιτάτην Πατρίδα» Εὐβοίαν, ἐξαίροντος ἐν αὐτῷ τὰ τρία «εὐεργετήματα», τῶν ὁποίων αὕτη ἔτυχε κατὰ τὸ ἔτος 1857, ἦτοι α) ἴδρυσις τῆς ἐν Χαλκίδι Ἱερατικῆς Σχολῆς, β) καθαρισμὸς καὶ ἀνοίγμα τοῦ πορθμοῦ Εὐρίπου καὶ κατασκευὴ «μοναδικῆς ἐν Ἑλλάδι γεφύρας» ἐπ' αὐτοῦ, καὶ γ) ἡ ὑπὸ τοῦ Ναθαναὴλ Ἰωάννου συγγραφὴ τῶν «Πράξεων τῶν ὑπὲρ Σοῦ (Εὐβοία) μαχησαμένων καὶ πεσόντων», ἦτοι τῶν Εὐβοϊκῶν αὐτοῦ, «εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἀθανάτων πόνων αὐτῶν» γραφέντων, ὡς ἐπὶ λέξει σημειοῖ, «ὑπὸ καλάμου ἀσθενοῦς τοῦ τέκνου σου τοῦ ἐλαχίστου». Εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἐπίλογου» ἐκφράζεται ἡ εὐχὴ τοῦ συγγραφέως περὶ ἰδρύσεως ἐν Χαλκίδι Γυμνασίου ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως (αὐτοῦ Σ. ἡμῶν Ἄνακτος). 12) «Σημειώσεις», ἦτοι παράκλησις τοῦ συγγραφέως περὶ ἐνημερώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν «συμπολιτῶν» αὐτοῦ πρὸς ἐπανόρθωσιν, εἰς δευτέραν ἔκδοσιν, παραλείψεων εἰς τὰ Εὐβοϊκὰ, εἰς τὰ ὁποῖα «ἀπαθῶς —ὡς λέγει— καὶ ἀμερολήπτως» ἐξετέθη («ἡ ἀλήθεια τῶν συμβάντων»). 13) «Κατάλογος τῶν φιλοκάλων συνδρομητῶν», περιλαμβάνων 331 ὀνόματα συνδρομητῶν ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ (Τεργέστη καὶ Μασσαλία), συνδραμόντων οἰκονομικῶς τὴν ἔκδοσιν τῶν Εὐβοϊκῶν κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν ἐκδόσεως τῶν βιβλίων. Εἰς τὸ τέλος τοῦ «Καταλόγου» τούτου ἐν μακρᾷ ὑποσημειώσει περιλαμβάνονται α) πικρὰ παράπονα τοῦ Ναθαναὴλ Ἰωάννου κατὰ τῶν τότε μητροπολιτῶν Χαλκίδος Καλλινίκου Καμπάνη (1852-1879) καὶ Καρυστίας Μακαρίου Καλλιάρχου (1852-1896) διότι δὲν συνέβαλον οἰκονομικῶς διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Εὐβοϊκῶν, ἦτοι δὲν ἐνεγράφησαν συνδρομηταὶ αὐτῶν, ἐξ οὗ καὶ δὲν ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς τὸν προαναφερθέντα «Κατάλογον τῶν φιλοκάλων συνδρομητῶν», καὶ β) «ὀλίγαι παραινετικαὶ λέξεις» πρὸς τοὺς μαθητὰς τῆς ἀρτισυστάτου Ἱερατικῆς Σχολῆς Χαλκίδος.

Τὰ Εὐβοϊκὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ναθαναὴλ Ἰωάννου εἶναι μία ἀξιόλογος καὶ ἀκριβοδικαία ἐξιστόρησις πολεμικῶν πράξεων ἐν τῇ νήσῳ Εὐβοίᾳ κατὰ τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη τοῦ πανελληνίου ἀγῶνος τῆς ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, ἐπέχοντα θέσιν πολεμικῶν ἀπομνημονευμάτων, ἃν καὶ ὁ συγγραφεὺς δὲν δίδει εἰς αὐτὰ τὴν μορφήν καὶ τὸν τύπον τῶν ἀπομνημονευμάτων. Τὰ Εὐβοϊκὰ ἐν γένει, περιλαμβάνουν εἰς τὰς σελίδας τῶν ἐπαναστατικῆν ἱστορίαν καὶ δικαίας καὶ ἀμερολήπτους κρίσεις ἐπὶ τῶν γεγονότων καὶ τῶν προσώπων τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὰ ἱστορούμενα γεγονότα. Ὅθεν ὁ συγγραφεὺς τῶν Εὐβοϊκῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρευνηθῇ εἰδικῶς ὡς ἱστορικὸς καὶ ὡς κριτικὸς τῶν ἱστορουμένων γεγονότων.

Εὐσεβῆς καὶ εὐπαιδευτος κληρικὸς καὶ γνώστης τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ

τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ὑμνογραφίας, ὁ Ναθαναὴλ Ἰωάννου ἦτο ἐπόμενον ἐν τῇ συγγραφῇ τῶν Εὐβοϊκῶν του νὰ διατελῇ ἐσωτερικῶς μὲν ὑπὸ τὴν ᾧθησιν τῆς προσωπικῆς ἱερατικῆς του συνειδήσεως καὶ ψυχολογίας, ἐξωτερικῶς δέ, ἦτοι φιλολογικῶς, ὑπὸ τὴν φραστικὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς (Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης), τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ὑμνογραφίας. Ὁ Ναθαναὴλ Ἰωάννου παρουσιάζει εἰς τὰ Εὐβοϊκὰ αὐτοῦ τὸ ἦθος τῆς ἱερατικῆς του ιδιότητος καὶ τὸ ὕφος τῆς Θεολογικῆς-Ἐκκλησιαστικῆς του μορφώσεως⁶⁶.

2) Λόγος περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, συντεθεὶς ὑπὸ Ναθαναὴλ Ἰωάννου ἐφημερίου τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Μασσαλία τῇ ΚΕ' Νοεμβρίου ΑΩΝΑ'. Ὑμνον ἔσατε ὑμῖν ἐκ τῶν ᾠδῶν Σιῶν. Πῶς ἄσωμεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίαις; (Ψαλ. ρλς'). Ἐν Ἐρμούπολει Σύρου. Τύποις Γ. Μελισταγοῦς Μακεδόνας (Ὁδὸς Ἀγορᾶς, ἀριθ. 673). 1858.

Ἀφορμὴ διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Λόγου περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ὑπῆρξεν ἡ, ὀλίγον μετὰ τὴν μετάβασιν τοῦ Ναθαναὴλ Ἰωάννου ὡς Ἐφημερίου τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος, ἐπιχειρηθεῖσα εἰσαγωγὴ ἐν τῷ ναῶ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς Κοινότητος ταύτης τῆς λεγομένης («Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς»), ὡς ἀνεφέρθη ἀνωτέρω. Ὁ Λόγος εἶχεν ἐτοιμασθῆ διὰ νὰ ἐκφωνηθῆ, ἴσως ὡς διάλεξις, τῇ 25 Νοεμβρίου 1854, ἀλλὰ τελικῶς δὲν ἐξεφωνήθη, ἐδημοσιεύθη δὲ ἐν Σύρῳ μετὰ τέσσαρα ἔτη, ὅτε ὁ Ναθαναὴλ ἐπανελθὼν ἐκ Μασσαλίας εὕρισκετο ἐκεῖ ὡς ἱεροκέρυξ Κυκλάδων. Πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς βέβαιον, ὅτι ὁ Λόγος δὲν ἐξεφωνήθη ἐν Μασσαλίᾳ λόγῳ τῆς ἀμετακλήτου ἀποφάσεως τῆς Κοινότητος περὶ εἰσαγωγῆς εἰς τὸν ναὸν αὐτῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ ἐναντίον τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ὁποίας σφοδρῶς ἀντετάχθη ὁ Ναθαναὴλ Ἰωάννου, λόγῳ τῆς αὐστηρᾶς Ἐκκλησιαστικῆς συντηρητικότητος αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἐπήγαζεν ἀπὸ βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τῆς ἱερατικῆς του ἀποστολῆς, ἐνεφανίσθη τότε εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Ὀρθοδόξους Κοινότητας τῆς Ἀγγλίας («Μαγχεστρίας»), Γαλλίας (Μασσαλίας) καὶ Αὐστρίας. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ αὕτη μουσικὴ, εἶναι τελείως διαφορετικὴ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς («πατροπαραδότου») μουσικῆς, καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Ναθαναὴλ ὡς «Χαβιάρειος» μουσικὴ. Ἡ ὀνομασία «Χαβιάρειος» προέρχεται ἀπὸ τὸν ἱεροφάλην καὶ ἑλληνοδιδάσκαλον Ἰωάννην Χατζηνικολάου Χαβιάρῶν. Οὗτος, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ ἔζησεν ἐν Βιέννῃ, κατὰ τὸν παρελθόντα 19ον αἰῶνα. Διετέλεσε πρωτοφάλης τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικοῦ Ὀρθοδόξου ναοῦ Ἀγίας Τριάδος ἀπὸ τοῦ 1844, καὶ καθηγητῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς

66. Χρυσοστόμου Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, "Ὑφος καὶ ἦθος τοῦ Ναθαναὴλ Ἰωάννου εἰς τὰ «Εὐβοϊκὰ» αὐτοῦ, Ἀθῆναι 1972 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Ἀρχείου Εὐβοϊκῶν Μελετῶν).

τὴν Ἑλληνικὴν σχολὴν τῆς Βιέννης. Ὁ Χαβιαρᾶς εἶναι ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν ἄρμονικὴν μουσικὴν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνειργάσθη μετὰ τοῦ Αὐστριακοῦ Μουσουργοῦ Βενεδίκτου Ραντχάρτιγκερ (1893). Αἱ μελωδίαί τοῦ ἄρμονικοῦ τούτου συστήματος ἀνήκουν εἰς τὸν Χαβιαρᾶν, ἡ δὲ «ἄρμονικὴ συνήχησις» εἰς τὸν Ραντχάρτιγκερ.

Καταδικάζων ὁ Ναθαναὴλ Ἰωάννου εἰς τὸν Λόγον αὐτοῦ τὴν Εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν τοῦ Ἰωάννου Χαβιαρᾶ, ἐπαινεῖ ἐξ ἄλλου, διὰ μέσου ὄλων τῶν σελίδων τοῦ Λόγου του, τὴν Βυζαντινὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μουσικὴν. Αὕτη καλεῖται ὑπ' αὐτοῦ μουσικὴ «ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν θεσμοθετηθεῖσα», ἡ δὲ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας δέον νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν «εὐκλειαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς ὠραϊσμόν της». Ἡ μουσικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι, κατὰ τὸν Ναθαναὴλ, μουσικὴ «θείου» καὶ «ὑψηλοῦ» σκοποῦ, καὶ «μουσικὴ θεία, καὶ καθὸ θεία, ἀνήκει εἰς θεῖον καὶ ἱερὸν τόπον, ἥτοι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ», ἐνῶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ εἶναι «Σατανικὴ καὶ ἀνήκει εἰς τὰ Σατανικὰ πομπευτήρια κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ἥτοι εἰς τὰς τῶν θεάτρων θυμέλας, ὀρχήστρας καὶ ὀρχηστρίας αὐτῶν, καὶ τὰς συναθροίσεις των». Ἡ μουσικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι «πνευματικὴ».

Ὁ Λόγος περὶ Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ καὶ ὡς ἐν ἓκ τῶν παρ' ἡμῖν πρώτων δημοσιευμάτων πολεμικῆς ἐναντίον τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, κατὰ καὶ ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον ἐγράφησαν πολλὰ εἰς εἰδικὰ παρ' ἡμῖν βιβλία καὶ εἰς περιοδικὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ εἰδικῶν ἐρευνητῶν⁶⁷.

Βασίλειος Ἀστέρης.

Τὸ ἐπάνυμον Ἀστέρης ἔφερον πρόκριτοι τῆς Κύμης, οἱ ὅποιοι ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῶν Εὐβοέων κατὰ τὸ 1821, καὶ δὴ ὁ Ἰωάννης, ὁ Γεώργιος, ὁ Σταμάτιος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κώστας. Ἀσφαλῶς ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν προκριτῶν Ἀστέρη ἔλκων τὴν καταγωγὴν ὁ ἱεροδιάκονος Βασίλειος Κ. Ἀστέρης, διετέλεσε πρῶτος διευθυντῆς-σχολάρχης τοῦ Ἱερατικοῦ Σχολείου Χαλιίδος (1857-1893), καὶ ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ ἐν τῷ μαθητολογίῳ τοῦ Ἱερατικοῦ Σχολείου, ἤρχισεν ὑπ' αὐτοῦ ἡ καταγραφή τῶν ὀνομάτων τῶν μαθητῶν καὶ τῶν λοιπῶν περὶ αὐτῶν πληροφοριῶν ἐν τῷ μαθητολογίῳ. Ὁ

67. Χρυσόστομος Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, Ὁ Λόγος περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς τοῦ Ναθαναὴλ Ἰωάννου, Ἀθήναι 1976 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Ἀρχείου Εὐβοϊκῶν Μελετῶν). — Πρβλ. Στάχυς, περιοδικὸν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αὐστρίας, Βιέννη, Ἰανουάριος-Ἰούνιος 1967, τεύχος 8-9, σελ. 34 κ. ἐ. καὶ σελ. 44-45.

Βασίλειος Κ. Ἀστέρης διηύθυνε τὸ Ἱερατικὸν Σχολεῖον κατὰ τὰ δύο πρῶτα σχολικὰ ἔτη (1857-1859). Εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐφημερίδα τῶν Φιλομαθῶν τῆς 24 Ἰουλίου τοῦ 1858 δημοσιεύεται Λόγος περὶ ἱερωσύνης, ἀπαγγελλθεὶς παρὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐν Χαλκίδι Ἱερατικῆς Σχολῆς Βασιλείου Κ. Ἀστέρη ἱεροδιακόνου, κατὰ τὴν 22αν Ἰουνίου 1858, Κυριακὴν, ἡμέραν τῆς ἐνάριξεως τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων τῆς Σχολῆς ταύτης. Εἰς τὸν ἱεροδιάκονον Βασίλειον Ἀστέρην ἐξεφράσθη διὰ Β. Διατάγματος εὐαρέσκεια, ὡς ἀναγράφεται εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῶν Φιλομαθῶν τῆς 24 Ἰουλίου τοῦ 1858 διὰ τῶν ἐξῆς: «Διὰ Β. Διατάγματος τῆ 18 Ἰουλίου ἐξεφράσθη ἡ Υ. Β. εὐαρέσκεια εἰς τὸν διευθυντὴν τῆς ἐν Χαλκίδι Ἱερατικῆς Σχολῆς Ἱεροδιάκονον Κ. Βασίλειον Κ. Ἀστέρην διὰ τὸ εὐχάριστον ἀποτέλεσμα τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων τῆς εἰρημένης Σχολῆς, προελθὸν ἐκ τοῦ ζήλου, ὃν ὁ διευθυντὴς οὗτος κατέβαλεν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς διὰ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν αὐτῆς»⁶⁸.

Νικόλαος Ἀποστολίδης.

Ὁ ἱεροδιάκονος Νικόλαος Ἀποστολίδης ἐγεννήθη ἐν Αὐλωναρίῳ κατὰ τὸ ἔτος 1828. Τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν ἐδιδάχθη ἐν Χαλκίδι, ἀκολούθως δὲ ἐφοίτησεν εἰς τὴν Ριζάρειον Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν, ἀριστεύσας ἐν αὐτῇ, καὶ ἐν συνεχείᾳ διήκουσεν ἐπὶ μίαν διετίαν τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον. Ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐν Κίθνῳ Ἑλληνικὸν σχολεῖον, εἰς τὸ Ἱερατικὸν Σχολεῖον Χαλκίδος (1857-1893) ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὡς καθηγητῆς, κατὰ δὲ τὸ τρίτον σχολικὸν ἔτος τῆς λειτουργίας αὐτοῦ (1859-1860) ὡς διευθύνων, ὡς ἀναγράφεται εἰς τὸ μαθητολόγιον αὐτοῦ. Ἀκολούθως ὑπηρετήσεν ὡς σχολάρχης εἰς Ἀταλάντην καὶ τελικῶς ὡς σχολάρχης τοῦ ἐν Χαλκίδι Ἑλληνικοῦ σχολείου. Περὶ τῆς διδακτικῆς αὐτοῦ βαθείας ἐπιγνώσεως ἐγράφη, ὅτι «ἔχων ὡς τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τὸν βίον καὶ τὴν συμπεριφορὰν τῶν παλαιῶν διδασκάλων, δὲν ἐθεώρει ὡς ἐκπλήρωσιν καθήκοντος τὴν βεβιασμένην διδαχὴν ὀρισμένων ὥρων, ἀλλὰ περιοριζόμενος ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἔργον του, ἐλάμβανε τὴν θέσιν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον παιδαγωγοῦ καὶ πατρός, καὶ ἐφρόντιζε περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ διδασκηρίου». Εὐθὺς ὡς ἤρχισε τὴν φοίτησιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ριζάρειον Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν περιεβλήθη τὸ ἔνδυμα τοῦ κληρικοῦ, καὶ σὺν τῇ ἀποπερατῶσει τῆς ὡς ἄνω φοιτήσεως αὐτοῦ ἐχειροτονήθη διάκονος, ἀποθανὼν εἰς τὸν ἱερατικὸν αὐτοῦ βαθμόν. Διεκρίθη διὰ τὴν «συνετὴν καὶ εὐγλωττον αὐτοῦ φωνήν», μεθ'

68. Χρυσοστόμου Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Ἡ ἐν Χαλκίδι Ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαίδευσις*, Ἀθῆναι 1974, σελ. 19-21 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς). — Τοῦ αὐτοῦ, *Ἱεροκήρυκες ἐν Εὐβοίᾳ*, Ἀθῆναι 1982, σελ. 133 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς).

ἦς ἐδίδασκεν, ἀπὸ τῆς διδασκαλικῆς ἔδρας καὶ ἀπὸ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἁμβωνος», διεκρίθη δὲ καὶ ὡς ὑποδειγματικὸς οἰκογενειάρχης. Ἀπεβίωσε τῆ 3 Ἰουλίου τοῦ 1888⁶⁹.

Ὁ Νικόλαος Ἀποστολίδης ἐδημοσίευσε σπουδαῖα παιδαγωγικά καὶ θρησκευτικά ἄρθρα καὶ βιβλία, ἐξ ὧν καταχωρίζονται ἑνταῦθα αὐτοτελῶς ἐκδοθέντα:

1) Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν τελεσθεῖσαν ἐν Χαλκίδι κηδεῖαν τοῦ στρατηγοῦ Νικολάου Κριεζώτου (13 Ὀκτωβρίου 1863).

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ὑπὸ τῶν Δημοτικῶν Συμβούλων τοῦ Δήμου Χαλκίδος, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἔτει 1863, ἐκδοθὲν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον Λόγοι ἐπικηδεῖοι ἐκφωνηθέντες ἐν Σμύρνη καὶ ἐν Χαλκίδι κατὰ τὴν κηδεῖαν καὶ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ στρατηγοῦ Νικολάου Κριεζώτου. Ἀνεδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, τόμος ΙΖ', Ἀθήναι 1971, σελ. 248-256⁷⁰.

2) Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς βιβλίον δεῦτερον ἦτοι Συντακτικόν. Πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τοῦ Σχολαρχείου. Ὑπὸ Νικολάου Ἀποστολίδου, Σχολάρχου. Ἐν Χαλκίδι, ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Εὐρίπου. (Ὁδὸς Βύρωνος). 1867⁷¹.

3) Τὰ ὄρια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ὁ Χριστιανισμὸς, ἦτοι ἡ πνευματικὴ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ ἔργον τῆς Ἀποκαλύψεως, ὑπὸ Νικολάου Ἀποστολίδου. Ἐν Χαλκίδι, ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Εὐρίπου, 1887⁷².

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔχει τὰ ἐξῆς περιεχόμενα: Εἰσαγωγή. Μέρους πρῶτον. — Τὰ ὄρια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εὐρύτερα τῶν ὀρίων τῆς πείρας. 1) Πνευματικὴ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου. 2) Ματαία ἄρα γε ἡ ἐνασχόλησις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος; 3) Πλάνη τῆς λεγομένης «Θετικῆς φιλοσοφίας». 4) Ἐπισκόπησις τοῦ ἀπείρου. 5) Ὁ Θεὸς κατὰ τὸν ἀνθρώπινον λόγον. Μέρους δεῦτερον. — Τὰ πέραν τῶν ὀρίων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. 1) Ἡ περὶ Θεοῦ ἔννοια ἔμφυτος τῷ ἀνθρώπῳ. 2) Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἰησοῦ. 3) Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἱστορικὸν γεγονός. 4) Τὸ δυνατόν τῆς Ἀποκαλύψεως. 5) Περὶ τοῦ θαύματος ἐν γένει. Μέρους τρίτον. — Ὁ Χριστιανισμὸς ἐνώπιον τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν. 1) Περὶ πίστεως. 2) Περὶ ἀγάπης καὶ

69. Χρυσόστομου Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, Ἡ ἐν Χαλκίδι Ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαίδευσις, Ἀθήναι 1974, σελ. 22-23 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς). — Τοῦ αὐτοῦ, Ἱεροκήρυκες ἐν Εὐβοίᾳ, Ἀθήναι 1982, σελ. 133-134 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς).

70. Γ. Φουσάρα, Εὐβοϊκὴ Βιβλιογραφία, Ἀθήναι (1955), σελ. 75 (292).

71. Γ. Φουσάρα, Εὐβοϊκὴ Βιβλιογραφία, Ἀθήναι (1955), σελ. 78 (314) καὶ σελ. 85 (354).

72. Γ. Φουσάρα, Εὐβοϊκὴ Βιβλιογραφία, Ἀθήναι (1955), σελ. 110 (514).

ἡθικῆς ἐν γένει. 3) Περὶ ἐλπίδος, ἥτοι περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς. Μέρος τέταρτον. — Ὁ Ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς. 1) Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν. 2) Ἐπιλογος.

Ἀφορμὴ πρὸς συγγραφὴν τοῦ ἀπολογητικοῦ τούτου ἔργου ἐδόθη εἰς τὸν Νικόλαον Ἀποστολίδην ἀπὸ τῆν, ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσός, δοθεῖσαν διάλεξιν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ὑφηγητοῦ τοῦ ποινικοῦ δικαίου Ἀνδρέου Δ. Παπαδιαμαντοπούλου («Περὶ τῶν ὀρίων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος», ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ Συλλόγου Παρνασσός (Παρνασσός, τόμος 6 τοῦ 1884) ἐκυκλοφόρησε δὲ καὶ εἰς βιβλίον τὸ 1883. Ὁ Α. Παπαδιαμαντόπουλος, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν, ὑπεστήριξεν εἰς τὴν διάλεξίν του, ὅτι «Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ περιορισθῆ ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς πείρας καὶ τῆς πραγματικότητος, νὰ ἐπιδοθῆ δὲ πάσῃ δυνάμει εἰς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ συμφέρον, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν δηλαδὴ τοῦ ἐπὶ γῆς βίου· πᾶσα δὲ περαιτέρω ἔρευνα εἶναι ἀντικρυς ἀσχολία ματαια, καὶ δὲν δικαιούμεθα νὰ πιστεύωμεν τὰ μεταφυσικὰ τῆς φαντασίας πλάσματα περισσότερον τῶν θρησκευτικῶν μύθων τῶν μᾶλλον ἀξέστων λαῶν ...». Ὁ Νικόλαος Ἀποστολίδης εἰς τὸ ἔργον του καταδεικνύει τὴν οἰκτρὰν πλάνην τοῦ ὕλιστου ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ θέματος καὶ ὡς ὁ ἴδιος γράφει «τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὰς ἀποδείξεις ἡμῶν ἐν τῷ ἀγωνίσματι τούτῳ δὲν ἀρυόμεθα ἀποφθεγματικῶς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἡμῶν βιβλίων, πρὸς ἃ οἱ ἀντίπαλοι ἀπαξιοῦσι νὰ παράσχωσι καὶ τὴν ἐλαχίστην προσοχὴν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἐξ αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν»⁷³.

Γρηγόριος Ζιγαβηνός.

Ὁ Γρηγόριος Ζιγαβηνός ἐγεννήθη τῇ 20 Ἰανουαρίου τοῦ 1835 ἐν Κύμῃ. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωάννης ἐγεννήθη εἰς τὴν Φώκαιαν τῆς Μ. Ἀσίας, εἶχε δὲ τὸ ἐπίθετον Γιαμαλῆς. Ἦτο ναυτικὸς καὶ ἐγκατεστάθη ἀρχικῶς εἰς τὴν παρὰ τὴν Εὐβοίαν νῆσον Σκύρον, κινούμενος μὲ τὸ πλοῖον αὐτοῦ ἐπαγγελματικῶς μεταξὺ Σκύρου καὶ Κύμης. Ὅταν ἀργότερον ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κύμην ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Κυμαίων Σκυριανός, ὡς ἐκ Σκύρου ἐλθὼν εἰς τὴν Κύμην, καὶ οὕτω πως ἐκαλύφθη τὸ ἀρχικὸν ἐπίθετον αὐτοῦ Γιαμαλῆς διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ τοπωνυμικοῦ ἐπιθέτου Σκυριανός. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐγεννήθη εἰς τὴν Κύμην καὶ ἔφερε τὸ σπάνιον ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Ἰωσήφ καὶ θυγατρὸς τοῦ Πετεφρῆ Ἀσυνῆθ (Γένεσις 41,45) ἢ Ἀσυνοῦ κατὰ τὴν Κυμαϊκὴν διάλεκτον καὶ εἶχε τὸ ἐπίθετον Λυριτζῆ. Ὁ Γρηγόριος ὑπῆρξε πρωτότοκος αὐτῆς υἱὸς καὶ ἀδελφὸς ἑπτὰ ἀδελφῶν, βαπτισθεὶς δὲ ἔλαβε τὸ ὄνομα Γεώρ-

⁷³ Νικολάου Ἀποστολίδου, *Τὰ ὄρια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ὁ Χριστιανισμὸς κ.λ.π.*, Χαλκίς 1887, σελ. ζ'-η' καὶ ι'-α'.

γιος. Τούς τόπους καταγωγῆς τῶν γονέων αὐτοῦ, ἦτοι τὴν Φώκαιαν καὶ τὴν Κύμην, τὴν καὶ γενέτειραν αὐτοῦ, ἐτίμησε δεόντως ὁ Γρηγόριος εἰς τὸν Λόγον περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς Δύσεως, τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τῆς εἰκοστῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος τῆς θεμελιώσεως τῆς Μασσαλίας (1899), ἀναφερθεὶς εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὰς ἀποικίας αὐτῶν. Οἱ γονεῖς αὐτοῦ ὑπῆρξαν εὐσεβεῖς, εὐγνωμονῶν δὲ πρὸς αὐτοὺς ὁ Γρηγόριος ἀφιέρωσε τὸν πρῶτον τόμον τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσης «Ἱστορίας Ἐκκλησιαστικῆς» διὰ τῆς ἀναγραφῆς «Ταῖς μακαρίαις ψυχαῖς τῶν εὐσεβῶν καὶ ἀοιδίμων γονέων μου ἱερόν».

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῆς Κύμης, παρέλαβεν αὐτὸν ὁ πατήρ του κατὰ ἓν ταξιδιὸν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἀφῆκεν αὐτὸν ἵνα ἐργασθῆ ὡς ὑπηρέτης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσσου πρεσβευτοῦ. Εὐσυνειδήτως ἐπιτελῶν τὸ ὑπηρετικὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὁ μικρὸς Γεώργιος, εὗρισκε χρόνον νὰ μελετᾷ θρησκευτικὰ βιβλία κατὰ τὴν νύκτα διότι ἦτο φιλομαθὴς καὶ εἶχεν ἐκ νεαρᾶς εἰσέτι ἡλικίας τὴν κλίσιν πρὸς τὴν ἱερωσύνην. Ταῦτα ἐκτιμήσας ὁ Ρώσσος πρεσβευτῆς καὶ πληροφορηθεὶς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Γεωργίου ὅπως συνεχίσῃ τὴν περαιτέρω μόρφωσιν εἰς τὸ γυμνάσιον, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ τύχῃ οὗτος γυμνασιακῆς μορφώσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει καί, πρὸς τούτους, συνέστησεν αὐτὸν εἰς τοὺς παράγοντας τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς. Μετὰ τὰς ὡς ἄνω πολλὰς δυσκολίας, ὁ Γεώργιος ἔμεινε πλησίον τοῦ μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου Β' Βεγλερῆ ἢ Ψαρούδη (1842-1853), καὶ τυχῶν προστασίας αὐτοῦ εἰσῆχθη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, κατὰ δὲ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω ἱεράρχου διάκονος, μετωνομασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ Γρηγόριος, καὶ ἀντὶ Σκυριανοῦ, Ζιγαβηνός, κατὰ τὴν τότε κρατοῦσαν συνήθειαν νὰ δίδωνται εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης ἐπίθετα Βυζαντινῶν Ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων, ὡς ἐν προκειμένῳ τοῦ Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ, τοῦ ἐπιφανοῦς δηλονότι συστηματικοῦ θεολόγου καὶ ἐξηγητοῦ τῶν Ψαλμῶν καὶ βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀκμάσαντος κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐνδεκάτης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Τὰς ἐν Χάλκῃ θεολογικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐπεράτωσε κατὰ τὸ ἔτος 1863, ἀριστεύσας. Εὐθὺς μετὰ τὴν λήψιν τοῦ πτυχίου αὐτοῦ ὁ Γρηγόριος ὑπηρέτησε, κατὰ τὰ ἔτη 1863-1864, ὡς ἱεροκλήρυξ παρὰ τῷ μητροπολίτῃ Λαρίσης Στεφάνῳ τῷ Κυδωνιῇ (1860-1870) καὶ ἀκολούθως διωρίσθη διευθυντῆς τῶν Ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Κίου.

Ὁ Γρηγόριος, ὡς ἀριστεύσας, ὑπεδείχθη ὑπὸ τῆς Ἐφορείας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης διὰ νὰ μεταβῆ, χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν, εἰς τὴν ἐν Κιέβῳ Ρωσικὴν Ἀκαδημίαν καὶ ἐκεῖ μεταβάς, ἀποφάσει τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, συνέχισεν ἀνωτέρας θεολογικὰς σπουδὰς κατὰ τὰ ἔτη 1869-1872. Σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἐστέλλοντο ἀπόφοιτοι τῆς Θεολογικῆς

Σχολῆς τῆς Χάλκης διὰ περαιτέρω σπουδὰς ἦτο ἡ χρησιμοποίησις τῶν μετεκπαιδευομένων ὡς καθηγητῶν τῆς προαναφερθείσης Σχολῆς. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐδίδαξε θεολογικὰ μαθήματα εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν σλαβωνικὴν γλῶσσαν. Γνωρίζων, πλὴν τῆς σλαβωνικῆς, τὴν λατινικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, ἐδίδαξεν ὡς καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς ταύτης Σχολῆς Ποιμαντικὴν, Κανονικὸν Δίκαιον καὶ Ὁμιλητικὴν, μαθήματα διὰ τὰ ὁποῖα κατήρτισε διδακτικὰς Σημειώσεις. Ἡ καθηγεσία αὐτοῦ ἤρχισεν ἀπὸ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1872 διαρκέσασα μέχρι τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1883-1884, ἦτοι ἐπὶ μίαν δωδεκαετίαν. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς καθηγεσίας αὐτοῦ, ἔλαβε μέρος, ἱεροδιάκονος εἰσέτι ὢν, ὡς «καθηγητῆς τῆς Θεολογίας» εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ἔτει 1872 κατὰ μῆνα Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον συγκληθεῖσαν «Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον» περὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος, ἥτις ἐκήρυξε τοὺς Βουλγάρους σχισματικούς, τὰ πρακτικὰ τῆς ὁποίας καὶ ὑπέγραψε, ἀλλὰ δὲν φέρεται ὡς λαβῶν μέρος εἰς τὰς συζητήσεις. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ ἐχειροθετήθη ἀρχιμανδρίτης. Ὁ Γρηγόριος, ἐκτὸς τῆς καθηγεσίας αὐτοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης, διετέλεσε καὶ προσωρινὸς ἐν αὐτῇ σχολάρχης, καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὰ ἔτη 1876-1877, ὅτε ὁ πρὸ αὐτοῦ σχολάρχης Ἀγχιάλου Βασίλειος μετετέθη, ἐν ἔτει 1876, εἰς Σμύρνην.

Ὁ Γρηγόριος, ἀφοῦ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἦλθεν ἐξ Εὐβοίας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐμορφώθη ἐν συνεχείᾳ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης καὶ ἐν Κιέβῳ, καὶ ἀφοῦ ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ πρεσβύτερος καὶ προεχειρισθῆ ἀρχιμανδρίτης ἐν τῷ κλίματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ διέπρεψεν ὡς καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, καὶ κατέστη γνωστὸς πέραν τοῦ κέντρου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς ἀξιοσέβαστος ἱερατικὴ προσωπικότης μὲ βαθεῖαν θεολογικὴν κατάρτισιν, ἐκλήθη, κατόπιν προτάσεως ἀπὸ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος τῆς ἐν Γαλλίᾳ Μασσαλίας, ἵνα καταστῇ Ἐκκλησιαστικὸς αὐτῆς ἡγέτης καὶ προϊστάμενος. Ἀποδεχθεὶς δὲ τὴν πρόσκλησιν, διωρίσθη ἐν ἔτει 1884 ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου εἰς τὴν θέσιν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινεν ἐπὶ 26 ἔτη, ἦτοι μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπισυμβάντος τὸ 1910.

Εἰς τὴν ἀξιόλογον ἱστορίαν ἔχουσιν Ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον Κοινότητα τῆς Μασσαλίας διεδέχθη ὡς προϊστάμενος αὐτῆς τὸν ἐκ Κεφαλληνίας ἀρχιμανδρίτην Γερμανὸν Καλλιγᾶν, ὅστις εἶχε καὶ αὐτὸς ἀποφοιτήσει ἐν ἔτει 1874 ἐκ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, καὶ ἀφοῦ παρέμεινεν ἐν Μασσαλίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1880-1884, ἐγένετο ἐν ἔτει 1884 ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας καὶ ἀκολούθως ἐν ἔτει 1889 προήχθη εἰς μητροπολίτην Ἀθηνῶν. Εἰς ἐκ τῶν προκατόχων τοῦ Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ ἐν τῇ προϊσταμενίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος τῆς Μασσαλίας, κατὰ τὰ ἔτη 1850-1855, ὑπῆρξεν ὁ Εὐβοεὺς ἀρχιμανδρίτης Ναθαναὴλ Ἰωάννου, ἀξιόλογος ἱερατικῆ

συντηρητικὴ προσωπικότης καὶ ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ὡς ἀνωτέρω ἐβιογραφήθη.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς Μασσαλίας ἠγαπήθη παρὰ τοῦ Γρηγορίου εἰς ὑπέρμετρον βαθμὸν. Τὴν ἀγάπην του ταύτην διὰ τὴν «ἐνδοξὸν μεγαλόπολιν» τῆς Μασσαλίας τὴν ἀπαθανάτισεν εἰς τὸ Ἱστορικὸν περὶ τῆς Μασσαλίας καὶ τῆς ἐπιροῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν Προβηγκία, τὸ ὅποιον ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1899 εἰς τὸ ἔργον του Λόγος περὶ τῆς ἐπιροῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς Δύσεως. Ἐκτὸς τούτου, ἡ ἀγάπη του καὶ ἡ τιμὴ πρὸς τὴν Μασσαλίαν μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντος «Ἐγκολπίου Προσευχηταρίου» «Τῇ εὐσεβεῖ καὶ Ὁρθόδοξῳ ἐν Χριστῷ, ἐμοὶ δὲ προσφιλεστάτῃ Ἑλληνικῇ Κοινότητι Μασσαλίας ἱερόν».

Ἐτερον δεῖγμα τῆς ἀφοσιώσεώς του εἰς τὴν Κοινότητα τῆς Μασσαλίας καὶ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ πνευματικῶν ἀναγκῶν αὐτῆς, ἀλλὰ ἐν ταῦτῳ καὶ δεῖγμα τῆς περὶ ἑαυτοῦ μετριόφρονος γνώμης, εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅτι, καίτοι συμπεριελήφθη εἰς τὸ τριπρόσωπον ψηφοδέλτιον διὰ νὰ γίνῃ ἀρχιερεὺς, ἠρνήθη τοιαύτην προαγωγὴν. Συγκεκριμένως, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 13 Ἰουνίου 1901, ἀπεφάσισε τὴν πλήρωσιν τῆς ἀπὸ δέκα τριῶν ἐτῶν χηρευούσης ἐπισκοπῆς Φωκίδος καί, κατὰ τὴν τότε κρατοῦσαν νομοθεσίαν (Νόμος Σ' τοῦ 1852, ἄρθρον Γ'), ἐπρότεινεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πρὸς πρόκρισιν ὑπ' αὐτοῦ τρεῖς ὑπ' αὐτῆς ἐκλεγέντας ἀρχιμανδρίτας, ἤτοι τοὺς Νεκτάριον Παπαγεωργίου, Γρηγόριον Ζιγαβητῶν καὶ Παντελεήμονα Κριεζῆν. Ὁ Γρηγόριος ὅμως, πληροφορηθεὶς τὴν πρότασιν ταύτην τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὑπέβαλεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὑποψηφιότητος, τὸ δὲ Ὑπουργεῖον ἀνεκοίνωσε ταύτην εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον μετὰ τῆς παρακλήσεως «ὅπως προβῇ εἰς νέαν διὰ τὴν Ἐπισκοπὴν ἐκείνην πρότασιν». Περαιτέρω, τῇ 10 Ἰουλίου 1906 ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀπεφάσισε νὰ πληρώσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1903 χηρεύουσαν ἐπισκοπὴν Μαντινείας καὶ Κυνουρίας καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὡς ὑποψηφίους τοὺς ἀρχιμανδρίτας Γερμανὸν Μεταξᾶν, Γρηγόριον Ζιγαβητῶν καὶ Ἰωακείμ Σπετσιέρην. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ Ὑπουργεῖον ἐπρότεινε πρὸς χειροτονίαν εἰς ἐπίσκοπον τῆς Ἐπαρχίας Μαντινείας καὶ Κυνουρίας τὸν Γερμανὸν Μεταξᾶν. Ὁ Μ. Χαρτοφύλαξ καὶ χρονογράφος τῆς Μ. Ἐκκλησίας Μανουὴλ Γεδεών, τιμῶν τὸν Γρηγόριον Ζιγαβητῶν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν παιδείαν αὐτοῦ, δὲν ἐπεδοκίμασε τὴν ἀρνήσιν τοῦ Γρηγορίου νὰ ἀνυψωθῇ εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα, ἐπὶ λέξει δὲ γράφει: «Εἰ δέ τινες τῶν ψηφισθέντων, οὐ φρονίμως ποιοῦντες, ἠρνήσαντο ὑπακοὴν εἰς τὴν φωνὴν τῆς Συνόδου, ὡς ὁ Ἰάκωβος τῆς Μόσχας, ὁ Πεφάνης τῆς Ὀδησσοῦ, ὁ Ζιγαβητῶν τῆς Μασσαλίας, ὁ Ἀκάκιος τῆς Λειψίας...». Εἰς τὴν Μασσαλίαν, ὁμοῦ μετὰ τῆς εὐδοκίμου καὶ ὑποδειγματικῆς αὐτοῦ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῶν

Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, ὁ Γρηγόριος ἀνέπτυξε καὶ μίαν ἀξίαν λόγου θεολογικὴν συγγραφικὴν δραστηριότητα, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος κατωτέρω. Φαίνεται ὅτι ὁ Γρηγόριος, λόγῳ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῶν τότε ἐρίδων, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἀναδειχθῇ ἀρχιερεὺς τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἡ δὲ μετάβασις καὶ πολυχρόνιος διαμονὴ αὐτοῦ ἐν Μασσαλίᾳ ἴσως νὰ σχετίζεται πρὸς τὰς ὡς ἄνω ἐρίδας. «Εἰλικρινῆς πρὸς φίλους ὧν καὶ εὐέντευκτος ὑπηρέτησε τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ γραφῆς καὶ διδασκαλίας» καὶ ἀπεβίωσεν ἐκ πνευμονίας ἐν Μασσαλίᾳ τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1910 εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν «μνήμην λιπῶν λογίου κληρικοῦ φιλοπόνου, ζηλοῦντος τὴν εὐκλειαν τῆς Μ. Ἐκκλησίας», κατὰ τὸν προαναφερθέντα Μανουὴλ Γεδεών. Ἀγαπῶν τὴν γενέτειραν αὐτοῦ Κύμην, ἐξέφρασε, κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου του, τὴν σφοδρὰν του ἐπιθυμίαν νὰ ταφῆ εἰς αὐτήν. Ἡ σορὸς του μετεφέρθη διὰ πλοίου ἐκ Μασσαλίας εἰς τὸ Ἀλιβέριον καὶ ἐκεῖθεν ἐν πομπῇ μὲ ἀμάξας εἰς τὴν Κύμην, ἐνθα ἐτελέσθη πάνδημος ἡ Νεκρώσιμος Ἀκολουθία καὶ ἐγένετο ὁ ἐνταφιασμὸς αὐτοῦ εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ Κύμης.

Ἡ λαμπρότης τοῦ ἱερατικοῦ βίου τοῦ Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ ἦτο συνδεδεμένη καὶ μετ' ἐξόχων φιλανθρωπῶν διαθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἀνέδειξαν αὐτόν, ἐν ζωῇ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, εὐεργέτην ἰδίως τῶν πτωχῶν Κυμαίων ναυτικῶν καὶ τῶν ἀπόρων κορασίδων, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ἀθόρυβον καὶ ἀφανῆ, κατὰ τὴν προτροπὴν τοῦ Εὐαγγελίου «Σοῦ δὲ ποιῶντος ἐλεημοσύνην μὴ γινώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου» (Ματθ. 6,3). Κατ' ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐμοιράσθησαν χρήματα μετὰ τὸν θάνατόν του, ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου, εἰς Ἱδρύματα ἐν Κύμῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ εἰς τοὺς Ἀγίους Τόπους. Εἰς κεντρικὸν σημεῖον τῆς Κύμης ὑπῆρχεν ἄλλοτε μία βρύσις, ἄνωθεν τοῦ κρουνοῦ τῆς ὁποίας ἐπὶ μαρμαροῦ, σωζομένου εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας τοῦ πατρὸς τοῦ Γρηγορίου, ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς δηλωτικὰ τῆς μετὰ θάνατον χρηματικῆς συμβολῆς αὐτοῦ διὰ τὴν ὕδρευσιν τῶν κατοίκων αὐτῆς: «Ἔτος 1911. Εἰς μνήμην Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ Ἀρχιμανδρίτου». Ἡ ταπεινοφροσύνη αὐτοῦ ἦτο συνδεδεμένη μετὰ πολλῆς μετριοφροσύνης. ~~Τὰ βιβλία τῆς πλουσιωτάτης καὶ πολυτέμου βιβλιοθήκης αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει νὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν γενέτειράν του, ἐδόθησαν εἰς τὴν Βασιλικὴν βιβλιοθήκην καὶ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων.~~

Ὁ Γρηγόριος Ζιγαβηνὸς δὲν διέπρεψε μόνον ὡς ἱεροπρεπῆς, ταπεινόφρων καὶ αὐστηρὸς εἰς τὸν βίον αὐτοῦ κληρικός, συνδυάζων τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτοῦ ὑψηλὸν λειτουργημα μετὰ τῆς ἀγαθοεργίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἀλλὰ ἀνεδείχθη καὶ ἀξιόλογος συγγραφεὺς θεολογικῶν ἔργων σχετιζομένων μεθ' ὄλων τῶν ἐπὶ μέρους κλάδων τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὀρθρὸς σκαπανεὺς καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς φοιτήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης μέχρι τοῦ γήρατος αὐτοῦ. Τὰ

συγγράμματα, αἱ ἐπιστημονικαὶ πραγματεῖαι καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν αὐτοῦ καταχωρίζονται ἐνταῦθα κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν, ὡς ἀκολούθως:

1) Ὁ Φιρμιλιανὸς καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἅγιον Κυπριανόν, ἐκ τοῦ λατινικοῦ μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γρηγορίου Ἱεροδιακόνου Ζιγαβηνοῦ, φοιτητοῦ τῆς κατὰ Χάλκην Θεολογικῆς Σχολῆς.

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα Εὐαγγελικὸς Κήρυξις, ἔτος ΣΤ' (ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1862, ἀριθ. 9), σελ. 385-406.

Ἡ μετάφρασις τῆς ὡς ἄνω ἐπιστολῆς τοῦ Φιρμιλιανοῦ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, ἥτις ἡ ἐπαναφορὰ αὐτῆς ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου εἶναι ἀπολύτως ἐπιτυχῆς, ἐνθυμίζουσα πατερικὰ κείμενα.

2) Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Κυπριανοῦ ἐπισκόπου Καρχηδόνος Λόγος περὶ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς ὑπομονῆς, μεταφρασθεὶς ἐκ τοῦ λατινικοῦ ὑπὸ Γρηγορίου Ἱεροδ. Ζιγαβηνοῦ.

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα Εὐαγγελικὸς Κήρυξις, ἔτος Ζ' (ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ἰουνίου 1863, ἀριθ. 6), σελ. 241-261.

Ἡ ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασις αὕτη τοῦ «Λόγου περὶ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς ὑπομονῆς» (De hono patientiae) τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ ἐπισκόπου Καρχηδόνος (248-258) φέρει εἰς τὸ τέλος τὴν ἐνδειξιν «Ἐν Χάλκῃ κζ' Μαρτίου αὐξγ'».

Ἡ ἀρχαιοπρεπὴς γλῶσσα τῆς μεταφράσεως ὑπενθυμίζει καὶ πάλιν πατερικὰ κείμενα. Ἐκτὸς τῆς καλλιπεσστάτης μεταφράσεως, ὁ Γρηγόριος προσέθεσεν, εἰς ὑποσημειώσεις, παραπομπὰς εἰς τὰ ἐν τῷ κειμένῳ ἀπαντῶντα Ἀγιογραφικὰ χωρία, καὶ εἰς πατερικὰ κείμενα τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, τοῦ Χρυσοστόμου καὶ παράλληλα ἐκ τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ.

3) Λόγος ἐπικήδειος εἰς τὸν μητροπολίτην Χαλκηδόνος Γεράσιμον, ἐκφωνηθεὶς τῇ 25 Φεβρουαρίου 1875, ἐν Χάλκῃ.

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν Γ' τόμον τῆς ὑπὸ τοῦ Β. Δ. Καλλιφρονος ἐκδοθείσης Συλλογῆς Ἐκκλησιαστικῶν λόγων ἐκφωνηθέντων ὑπὸ Ἱεραρχῶν καὶ Ἱεροκηρῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ διακεκριμένων Σχολαρχῶν καὶ Διδασκάλων, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1886, σελ. 183-195.

Τόσον ὁ ἐν λόγῳ ἐπικήδειος, ὅσον καὶ ἄλλοι τοῦ αὐτοῦ εἴδους λόγοι τοῦ Γρηγορίου, ἔχουν ὡς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τὴν καλλιπέειαν, δὲν εἶναι ἀύχμηροὶ ἀλλὰ χυμώδεις καὶ διδακτικοὶ καὶ πλήρεις Ἀγιογραφικῶν εὐστόχων χωρίων. Εἶναι ἄριστα ὑποδείγματα τοῦ Ὀμιλητικοῦ αὐτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ εἴδους τοῦ λόγου.

4) Λόγος ἐπιμνημόσυνος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐν Χάλκῃ ναῶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τελουμένου τεσσαρακονθήμερου μνημοσύνου Ἡλία Τανταλίδου, τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1876.

Ἐδημοσιεύθη καὶ οὗτος εἰς τὸν Γ' τόμον τῆς ὑπὸ τοῦ Β. Δ. Καλλιφρονος ἐκδοθείσης Συλλογῆς Ἐκκλησιαστικῶν λόγων ἐκφωνηθέντων ὑπὸ Ἱεραρχῶν καὶ Ἱεροκηρύκων τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ διακεκριμένων Σχολαρχῶν καὶ Διδασκάλων, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1886, σελ. 196-220.

5) Ἐπικήδειος λόγος εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωακείμ Β'.

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδομένην Σαββατριάαν Ἐπιθεώρησιν πολιτικὴν καὶ φιλολογικὴν (τεῦχος Α', ἀριθ. 36, Σάββατον 12-24 Αὐγούστου 1878 σελ. 565-570).

6) Ἐπιτάφιος λόγος εἰς τὸν μητροπολίτην Ἡρακλείας Ἰωαννίκιον, τὸν ἀπὸ Νικαίας. (Δὲν εὐρέθη ἡ δημοσίευσίς τοῦ λόγου τούτου).

7) Τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Ἐγκόλπιον Προσευχητᾶριον περιέχον Προσευχὰς καὶ Ἀκολουθίας, τὴν Λειτουργίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἡρμηνευμένην, ἔτι δὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τὰ Εὐαγγέλια τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν ἐπισημοτέρων ἑορτῶν τοῦ ἔλου ἐνιαυτοῦ ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ Προϊσταμένου τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (ἰδίᾳ δαπάνῃ), Marseille, Imprimerie Marseillaise, Rue Sainte, 39. — 1888.

Τὸ Ἐγκόλπιον Προσευχητᾶριον εἶναι ἐν εἶδος συγχρόνου «Ἱερᾶς Σύνοψεως καὶ Ἀγίων Παθῶν» ἢ «Μεγάλου καὶ Ἱεροῦ Συνεκδήμου Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ», καὶ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς προάγγελος καὶ ὁδηγὸς διὰ τὴν σύγχρονον ἐν Ἑλλάδι «Ἱερὰν Σύνοψιν» καὶ τὸν «Ἱερὸν Συνέκδημον». Τὸ Ἐγκόλπιον Προσευχητᾶριον εἰς σχῆμα, ὡς λέγεται σήμερον, «τσέπης», πράγματι «ἐγκόλπιον», ἀφιερῶται, ὡς προανεφέρθη, «τῇ εὐσεβεῖ καὶ Ὁρθοδόξῳ ἐν Χριστῷ, ἐμοὶ δὲ προσφιλεστάτῃ Ἑλληνικῇ Κοινότητι Μασσαλίας ἱερὸν».

Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐκδοσιν καὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ Ἐγκολπίου Προσευχητᾶριου τοῦ ὁ Γρηγόριος ἔγραψε περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ τοῦ περιοδικοῦ του «Ὁ Ἐξηγητῆς τῶν Ἀγίων Γραφῶν» καὶ δὴ ἐν αὐτῷ (ἔτος Β', φύλλον τῆς 15 Νοεμβρίου 1890, σελ. 98) τὰ ἐπόμενα: «Ἐκ πολλῶν δὲ μέχρι τοῦδε κατεδείχθη, ὅτι τὸ περιοδικὸν ἡμῶν, ὡς καὶ τὸ Ἐγκόλπιον Προσευχητᾶριον ὑπάρχουσιν εὐάρεστον καὶ ὠφέλιμον ἀνάγνωσμα εἰς πολλὰς εὐσεβεῖς οἰκογενείας. Σεβάσμιοι δὲ τινες τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν Ἱεράρχαι προτίθενται νὰ εἰσαγάγωσι ταῦτα ὡς χρησιμώτατα εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Ἐπαρχίας αὐτῶν πρὸς ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν διδασκαλίαν τῆς σπουδαζούσης ὀρθοδόξου νεολαίας, ἡ ὁποία ἔνεκα τῶν ἀτόπων ἀναγνωσμάτων βλάπτεται ἠθικῶς καὶ θρησκευτικῶς».

8) Ὁ Ἐξηγητὴς τῶν Ἀγίων Γραφῶν. Περιοδικὸν Ἐκκλησιαστικὸν ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθημερίαν ὑπὸ Ἀρχιμ. Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ. Ἐν Μασσαλίᾳ.

Τὸ περιοδικὸν ἐξεδόθη ἐπὶ σειρὰν 7 ἐτῶν (1889-1896) καὶ συγκεκριμένως: Ἔτος Α' (15 Ἰουλίου 1889-30 Ἰουνίου 1890), ἀριθ. φύλλων 1-24, σύνολον σελίδων 391. Ἔτος Β' (15 Αὐγούστου 1890-30 Ἰουλίου 1891), ἀριθ. φύλλων 1-24, σύνολον σελίδων 391. Ἔτος Γ' (15 Ἰανουαρίου 1892-30 Δεκεμβρίου 1892), ἀριθ. φύλλων 24, σύνολον σελίδων 387. Ἔτος Δ' (15 Ἰανουαρίου 1893-30 Δεκεμβρίου 1893), ἀριθ. φύλλων 24, σύνολον σελίδων 387. Ἔτος Ε' (15 Ἰανουαρίου 1894-30 Δεκεμβρίου 1894), ἀριθ. φύλλων 24, σύνολον σελίδων 387. Ἔτος ΣΤ' (Ἰανουάριος 1895-Δεκέμβριος 1895), ἀριθ. φύλλων 12, σύνολον σελίδων 387. Ἔτος Ζ' (Ἰανουάριος 1896-Δεκέμβριος 1896), ἀριθ. φύλλων 12, σύνολον σελίδων 388. Τὸ περιοδικόν, κατὰ τὰ ἔτη 1889-1894 (Α'-Ε') ἐξεδίδετο «κατὰ δεκαπενθημερίαν», κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1895-1896 (ΣΤ'-Ζ') «ἅπαξ τοῦ μηνός».

Ὁ Ἐξηγητὴς τῶν Ἀγίων Γραφῶν προσήλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον ὄλων σχεδὸν τῶν ἐπὶ μέρους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἐκυκλοφόρει εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πέντε ἡπείρους.

9) Ἱστορία Ἐκκλησιαστικῆ, ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας καὶ Προϊσταμένου τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τόμος πρῶτος. Ἐν Μασσαλίᾳ 1894.

Ὁ τόμος οὗτος περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς βιβλία καὶ κεφάλαια: Βιβλίον πρῶτον, κεφάλαια 2. Βιβλίον δευτέρον, κεφάλαια 3. Βιβλίον τρίτον, κεφάλαια 6. Βιβλίον τέταρτον, κεφάλαια 5, καὶ Βιβλίον πέμπτον, κεφάλαια 4. Ἡ ἱστορουμένη ἐν αὐτῷ χρονικὴ περίοδος ἀναφέρεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

10) Ἱστορία Ἐκκλησιαστικῆ, ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας καὶ Προϊσταμένου τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τόμος δεύτερος. Ἐν Μασσαλίᾳ 1896.

Ὁ τόμος οὗτος περιλαμβάνει τὰ κάτωθι βιβλία καὶ κεφάλαια: Βιβλίον ἕκτον, κεφάλαια 7. Βιβλίον ἕβδομον, κεφάλαια 5 καὶ Βιβλίον ὄγδοον, κεφάλαια 2. Κατ' ἀκολουθίαν, ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος τόμος τῆς «Ἱστορίας Ἐκκλησιαστικῆς» καλύπτουσιν ἐν συνόλῳ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν πρώτην ἑκατονταετηρίδα τοῦ βίου αὐτῆς.

11) Ἀπάντησις εἰς τὴν Ἐγκύκλιον Ἐπιστολὴν Λέοντος Π' Πάπα Ρώμης Περὶ Ἐνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Δυτικῆς, ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας καὶ Προϊσταμένου τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν Μασσαλίᾳ 1894-1896.

Τὸ ἀξιόλογον καὶ περισπούδαστον τοῦτο ἔργον τοῦ Γρηγορίου Ζιγα-

βηνοῦ, ἐδημοσιεύθη ἀρχικῶς, εἰς συνεχείας, ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ 'Ο 'Εξηγητῆς τῶν 'Αγίων Γραφῶν, ἀκολούθως δὲ ἀνεδημοσιεύθη εἰς αὐτοτελὲς βιβλίον ὑπὸ τὸν ὄς ἄνω τίτλον. Εἰς τὴν αὐτοτελῆ ἔκδοσιν περιλαμβάνονται («Πρόλογος», «'Απόσπασμα τῆς 'Εγκυκλίου τῆς Α. 'Αγιότητος Λέοντος τοῦ ΙΙ' ἀναφερόμενον εἰς τὴν 'Ορθόδοξον 'Εκκλησίαν», «'Απάντησις εἰς τὴν 'Εγκύκλιον 'Επιστολῆν τῆς Α. 'Αγ. Λέοντος ΙΙ' Πάπα Ρώμης») ἀπευθυνομένη πρὸς «Σεβασμίους Πατέρας» ἤτοι τὸν 'Ορθόδοξον Κλῆρον, καὶ πρὸς «'Αγαπητοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς» ἤτοι τὸν 'Ορθόδοξον λαόν, καὶ τέλος, «Συμπλήρωμα».

'Η 'Απάντησις, μακρὰ καὶ ἐπιστημονικῶς ἄσφογος, ἀποστομωτικὴ καὶ ἐμπεριστατωμένη, ἀπλώνεται εἰς 260 παραγράφους (α'.-σζ'.), μικροῦ ἢ μεγάλου μεγέθους, εἰς τὰς ὁποίας ἀναιροῦνται αἱ παπικαὶ ἀπόψεις καὶ δογματικαὶ διδασκαλῖαι περὶ «πρωτείων καὶ δυναστικῶν δικαιωμάτων καὶ ὑπερτάτων ἐξουσιῶν» τῶν παπῶν ἐπὶ τῆς καθόλου 'Εκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐνεφανίσθησαν «μετὰ τὸ σχίσμα τῆς 'Εκκλησίας τῆς Ρώμης». Τὸ ὅλον ζήτημα διερευνᾶται μὲ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα κατὰ τῶν παπικῶν ἰσχυρισμῶν καὶ ἐρμηνειῶν καὶ ἀξιώσεων.

Εἰς τὴν 'Απάντησιν αὐτοῦ ὁ Γρηγόριος χρησιμοποιεῖ ποικίλους καὶ βαρεῖς χαρακτηρισμοὺς περὶ τῶν καινοτομιῶν τῆς λατινικῆς 'Εκκλησίας καὶ περὶ τοῦ τρόπου ὑποστηρίξεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν λατίνων θεολόγων, πολλοὺς τῶν ὁποίων ἀναφέρει ὀνομαστικῶς, χαρακτηρίζων καὶ αὐτοὺς ἀναλόγως. Καταχωρίζει δὲ παραλλήλως καὶ πολλὰς ἐρωτήσεις ἀπευθυνομένας πρὸς τὸν πάπαν Λέοντα ΙΙ' καὶ τοὺς λατίνους θεολόγους, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος, ἐνίοτε δὲ χρησιμοποιεῖ καὶ σχετλιαστικὰς ἐκφράσεις, ὡς καὶ πολλὰ θαυμαστικά, διαπορητικὰ ἀλλὰ καὶ ἀπορριπτικὰ τῶν παπικῶν ἀπόψεων καὶ διδασκαλιῶν. Καὶ ἐκφράζεται μὲν μετὰ σεβασμοῦ ἀναφερόμενος εἰς τὸν πάπαν, οὐχ ἤττον ὅμως, ἀπαντῶν ὁ ἴδιος πρὸς αὐτόν, εἶναι ἀποστομωτικὸς καὶ φέρει τὸν πάπαν πρὸ διλημμάτων. 'Αλλὰ τόσον ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου τῆς 'Απαντήσεως, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ ὕφους τοῦ Γρηγορίου ἐν αὐτῇ, μαρτυρεῖται ὁ ἱερὸς ζῆλος αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς 'Ορθοδοξίας, ἡ ἀσίγαστος καὶ ἐν παρρησίᾳ ὁμολογία καὶ ὑπεράσπισις τῆς 'Ορθοδόξου διδασκαλίας, ἡ ἀγωνιστικότης αὐτοῦ ἐναντι τῶν παπικῶν ἀξιώσεων ἐπὶ τῆς 'Ανατολικῆς τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησίας, καὶ τέλος ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη.

12) Λόγος περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ 'Ελληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς Δύσεως ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ 'Αρχιμανδρίτου Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ ἐν τῇ 'Ορθοδόξῳ 'Ελληνικῇ 'Εκκλησίᾳ Μασσαλίας-Discours sur l'influence de l'esprit Hellénique dans l'Occident, Marseille (1899).

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Γρηγορίου πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μία πνευματικὴ προσφορά καὶ τιμητικὴ διάκρισις, ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς τὴν Μασσαλίαν, τῆς 'Ελληνικῆς 'Ορθοδόξου Κοινότητος, τῆς ὁποίας ἱερατικῶς προέστη ἐπὶ σειρὰν

ἐτῶν, καὶ τὴν ὁποῖαν ἠγάπησεν εἰς ὑπέρμετρον βαθμόν, ὡς ἀνεγράφη ἀνωτέρω ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν ἐν Ἰωνίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας Φώκαιαν, ἐκ τῆς ὁποίας κατήγετο, ὡς προαναφέρθη, ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωάννης (Γιαμαλῆς) Σκυριανός.

13) Κρίσις ἐπὶ τοῦ φυλλαδίου Ἐπιστολαὶ ἢ Σκέψεις περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὑπὸ Ἀρχιμ. Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ Προϊσταμένου τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν Μασσαλίᾳ 1902.

Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι παράλληλον πρὸς τὸ προαναφερθὲν ἔργον αὐτοῦ Ἀπάντησις εἰς τὴν Ἐγκύκλιον Ἐπιστολὴν Λέοντος ΙΓ' Πάπα Ρώμης Περὶ ἐνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Δυτικῆς, καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς συνέχεια ἐκείνου, καθ' ὅσον εἶναι καταφανὲς ὅτι, ὁ παπικὸς συγγραφεὺς τοῦ φυλλαδίου «Ἐπιστολαὶ περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν» ἢ «Σκέψεις περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν» ἠθέλησε διὰ τοῦ φυλλαδίου του νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν Ἀπάντησιν τοῦ Γρηγορίου.

14) Θέσις καὶ στάσις τῶν ὀκτῶ Σεβ. Συνοδικῶν Μητροπολιτῶν ἀπέναντι τοῦ Οἴκ. Πατριάρχου.

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐκδιδόμενον περιοδικὸν σύγγραμμα Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια (ἔτος ΚΕ', ἀριθ. 9, τῆς 5 Μαρτίου 1905, σελ. 98-105).

15) Ὀφειλομένη ἀπάντησις.

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ προαναφερθὲν περιοδικὸν σύγγραμμα Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια (ἔτος ΚΕ', ἀριθ. 15, τῆς 15 Ἀπριλίου 1905, σελ. 178-188).

Ἡ ἐν λόγῳ πραγματεία καὶ τὸ πρὸ αὐτῆς ὡς ἄνω ἄρθρον τοῦ Γρηγορίου μαρτυροῦν τὴν ἀπόλυτον ἀφοσίωσιν αὐτοῦ εἰς τὰ κανονικὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, διὰ τὰ ὁποῖα ἀμύνεται σθεναρῶς.

16) Αἱ δύο ἀγάπαι.

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὑπὸ τῶν «Ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων» ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, ἐκδοθὲν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1907, (ἔτος τρίτον, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1906, σελ. 337-346).

Τὸ θέμα τῆς ἐργασίας ταύτης ἀναπτύσσεται ὑπὸ τὴν ἐξῆς θεώρησιν: Καθὼς ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη δύο ψυχῶν, ἡ ἀγάπη τῶν συζύγων, καθηγιασμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, συνέστησε καὶ συνιστᾷ τὴν χριστιανικὴν οἰκογένειαν, οὕτως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ ἀφ' ἑτέρου, συνελθοῦσαι συνέστησαν, ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, ὠκοδόμησαν καὶ οἰκοδομοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν.

17) Περὶ τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ὀρθοδόξων παροικιῶν καὶ Ἐκκλησιῶν.

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐκδιδόμενον περιοδικὸν σύγγραμμα Ἐκκλησιαστικὴ

Ἄ λ ή θ ε ι α (έτος ΚΖ', ἀριθ. 4, τῆς 27 Ἰανουαρίου 1907, σελ. 41-46, καὶ ἐν συνεχείᾳ σελ. 86-92). Ἡ πραγματεία αὕτη ἐδημοσιεύθη καὶ αὐτοτελῶς ὑπὸ τὸν τίτλον, Γρ. Ζιγαβηνοῦ Ἀρχιμανδρίτου, Αἰ ἐν διασπορᾷ Ὁρθόδοξοι παροικίαι καὶ Ἐκκλησίαι, Ἀθήνησι, τύποις τῆς Ἐφημερίδος «Τὸ Κράτος» 1908.

Ἡ μελέτη αὕτη τοῦ Γρηγορίου μαρτυρεῖ, ὡς καὶ προηγουμέναι ἐργασίαι αὐτοῦ, τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὰ κανονικὰ δίκαια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Εἶναι δὲ ἄξιον ἐξάρσεως τὸ γεγονός ὅτι αἱ, ὡς ἄνω ἐν τέλει τῆς μελέτης του ταύτης, ἀπόψεις αὐτοῦ περὶ ρυθμίσεως τοῦ ζητήματος τῆς κανονικῆς σχέσεως καὶ ἐξαρτήσεως τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ὁρθοδόξων παροικιῶν καὶ Ἐκκλησιῶν, ἐδικαιώθησαν πλήρως ἐν τῇ παρόδῳ τῶν ἐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε αὗται ὡς ἀρχιεπισκοπαί, μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπαί ἐν Εὐρώπῃ, Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ κ.λ.π. μὲ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, νὰ ἀνήκουν πνευματικῶς εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον⁷⁴.

Βασίλειος Οἰκονόμου.

Ὁ Βασίλειος Δημ. Οἰκονόμου ἐγεννήθη ἐν Χαλκίδι τὸ 1911 ἐξ εὐσεβῶν γονέων. Μετὰ τὴν ἐν Χαλκίδι ἐγκύκλιον μόρφωσιν αὐτοῦ, ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἐμπορικὴν σχολὴν καὶ ἀκολούθως εἰς τὸ γυμνάσιον. Ἀργότερον ἐφοίτησεν εἰς τὴν Πάντειον σχολὴν, ἀποφοιτήσας αὐτῆς τὸ 1942, καὶ κατόπιν εἰσελθὼν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἔλαβε πτυχίον ἐν ἔτει 1958. Ἐπὶ τινὰ ἔτη εἰργάσθη εἰς τὴν Ἡλεκτρικὴν Ἐταιρείαν Χαλκίδος. Λαϊκὸς εἰσέτι ὢν, ἴδρυσεν τὸν ἐν Χαλκίδι Χριστιανικὸν Σύλλογον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Χριστιανικὴ δρᾶσις» καὶ διετέλεσε κατηχητὴς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1940 τῶν ἐν Χαλκίδι Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς μητροπόλεως Χαλκίδος. Κατὰ τὴν ξενικὴν Κατοχὴν (1941-1944) εἰργάσθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐθελοντικῶς ὡς γραμματεὺς τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ ΕΟΧΑ, δηλαδὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Ὄργανισμοῦ Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης, καὶ προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὰ ὑπὸ τὴν φροντίδα τῆς μητροπόλεως Χαλκίδος λειτουργήσαντα τότε συσσίτια ἕνεκα τῆς πείνης ἐκ τῆς Κατοχῆς. Ἐν ἔτει 1942 συνετέλεσεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἐν Χαλκίδι Ἐκκλ. Ὁρφανοτροφείου ἀρρένων ὁμοῦ μετὰ τῶν, Θεοδώρου Ἀφεντάκη ἐμπόρου ἐν Χαλκίδι, Ἰωάννου Παπαγρηγορίου ἐκδότου τῆς ἐν Χαλκίδι ἐφημερίδος «Πανευβοικὸν Βῆμα», Ἀγγέλου Τατσόγλου ὑπαλλήλου τῆς Ἐταιρείας τσιμέντων Χαλκίδος, καὶ Παναγιώτου Καπνίσου βιομηχάνου ἐν Χαλκίδι, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Χαλκίδος Γρηγορίου Πλειθοῦ (1922-1968) πρῶτος ἀντιπρόεδρος τοῦ

74. Χρυσοστόμου Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, Ὁ Εὐβοεὺς Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Ζιγαβηνὸς (1835-1910), Ἀθήναι 1981 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐκκλησίας). Εἰδικὴ περὶ τοῦ κληρικοῦ τούτου μονογραφία.

Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ὡς ἄνω Ὁρφανοτροφείου, προέδρου διορισθέντος τοῦ τότε πρωτοσυγκέλλου τῆς μητροπόλεως ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Ζέρβα.

Ποθῶν τὸν μοναχικὸν βίον ἐκάρη μοναχὸς τῆς παρὰ τὰ Λουτρά Αἰδηψοῦ μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου «Ἡλια» καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω μητροπολίτου Χαλκίδος τῇ 21 Φεβρουαρίου 1957 ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ἐν Χαλκίδι ναῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, πρεσβύτερος δὲ ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τῇ 24 Φεβρουαρίου 1957, καὶ προεχειρίσθη ἀρχιμανδρίτης καὶ πνευματικός. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους τούτου διωρίσθη ἐφημερεύων ἱεροκῆρυξ τοῦ ἐν Χαλκίδι ναοῦ τῆς πολιούχου ἁγίας Παρασκευῆς μέχρι τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ, κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον 1961, ὡς ἱεροκῆρυκος τῆς μητροπόλεως Χαλκίδος. Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην ἔπαλξιν παρέμεινεν ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν ἐργαζόμενος πιστῶς, φιλοτίμως, ἀποδοτικῶς καὶ ἀόκνως μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1976, ὅτε, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας, ἐσυνταξιοδοτήθη. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κηρυγματικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς εἰργάσθη παραλλήλως καὶ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἱεραποστολὴν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς μητροπόλεως Χαλκίδος. Εἰς ἔγγραφον τοῦ μητροπολίτου Χαλκίδος Γρηγορίου Πλειαθοῦ τῆς 4 Ὀκτωβρίου 1966 πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ὁ ἱεράρχης οὗτος γράφει περὶ τοῦ Βασιλείου Οἰκονόμου «παρέχομεν τὴν βεβαίωσιν, ὅτι ὁ ἄνωτέρω κατὰ τὸ ὑπερπενταετὲς διάστημα τῆς ὡς ἱεροκῆρυκος ὑπηρεσίας του ἀνταπεκρίθη λίαν εὐδοκίμως εἰς τὰ καθήκοντά του, ἐπιδεικνύων ἐνδιαφέρον καὶ ζῆλον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατιθεμένης αὐτῷ ὑπηρεσίας καὶ τῶν ἐκαστοτε διδομένων ἐντολῶν, ἀποσπῶν πάντοτε τὰς εὐλογίας καὶ τὸν ἔπαινον ἡμῶν». Μετὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ ἐνθρόνισιν τοῦ Χαλκίδος Νικολάου Σελέντη (1968-1974) ἐστάλη εἰς τὸ ἐν Τήνῳ προσκύνημα τῆς Μεγαλόχαρης ὡς πνευματικὸς ἐν αὐτῷ. Πολυτίμους ἐξ ἄλλου ὑπηρεσίας προσέφερον οὗτος καὶ εἰς τὴν ἐν Χαλκίδι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1919 κοινωνικῶς δρῶσαν «Πανευβοϊκὴν Φιλῶπτωχον Ἀδελφότητα», τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ὁποίας διετέλεσε πρόεδρος. Ἔργον τῆς Ἀδελφότητος ταύτης εἶναι ἡ ἀνέγερσις τοῦ συγχρόνου Γηροκομείου Χαλκίδος, τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ, ἐδωρήθη τῇ 19 Ἰουνίου 1971 εἰς τὴν μητρόπολιν Χαλκίδος. Κατ' ἐξοχὴν συνεργὸς τοῦ ἔργου τούτου ὑπῆρξεν ὁ κληρικὸς οὗτος.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει αὐτοῦ, λόγῳ ὀρίου ἡλικίας, ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἱεροκῆρυκος, ἀπέστειλε τὸ ἀπὸ 3 Φεβρουαρίου 1977 ἔγγραφον αὐτῆς πρὸς αὐτόν, ἐκφράσασα τὴν εὐαρέσκειαν αὐτῆς. Ὡσαύτως, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 7 Ἰουνίου 1977, δι' ἀποφάσεως αὐτῆς ἀπενεμήθη εἰς αὐτόν τὸ ὀφφίκιον τοῦ Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀπεστάλη αὐτῷ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2393/15 Μαρτίου 1978 ἔγγραφον αὐτῆς, γνωστοποιούσης τὴν τιμητικὴν ταύτην διάκρισιν.

Ὁ Βασίλειος Οἰκονόμου, παρὰ τὸ ἐπισφαλὲς τῆς ὑγείας αὐτοῦ, δὲν

ἔπαυσε καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἱεροκέρουκος ἀποχώρησίν του νὰ ἐργάζεται μέχρι σήμερον, κυρίως ἐν Χαλκίδι, τόσον ἐν τῷ θείῳ κηρύγματι, ὅσον καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ ἐξομολογήσει.

Ἐδημοσίευσε τὸ Εἰσαγωγικὸν Σημείωμα εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου τοῦ Σικελιώτου, ἀσκήσαντος ἐν τῇ νήσῳ Εὐβοίᾳ (Ἀθῆναι 1971), καὶ τὸ Εἰσαγωγικὸν Σημείωμα εἰς τὴν Ἀκολουθίαν πάντων τῶν ἐν Εὐβοίᾳ διαλαμπάντων ἁγίων (Ἀθῆναι 1972), ἐπιμεληθεὶς ἀμφοτέρων τῶν ἐκδόσεων τούτων. Μικρὰ δημοσιεύματα καὶ βιβλιοκριταὶ αὐτοῦ κατεχωρίσθησαν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Χαλκίδος Πανευβοϊκὸν Βῆμα, καὶ Εὐβοϊκὸς Χρόνος⁷⁵.

Χρυσόστομος Μητροπέτρος.

Ὁ Χρυσόστομος Μητροπέτρος ἐγεννήθη εἰς τὰ Κάψαλα τῶν Στύρων κατὰ τὸ ἔτος 1926. Ἐν ἔτει 1949 ἐκάρη μοναχὸς τῆς ἐν ἁγίῳ Ὄρει μονῆς Διονυσίου, ὀνομασθεὶς Μελέτιος, κατὰ δὲ κόσμον ἐκαλεῖτο Ἀθανάσιος. Ἐν ἔτει 1950 ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ, ἀπὸ Καρυστίας καὶ Σκύρου, μητροπολίτου Χίου Παντελεήμονος Φωστίνη (1946-1962) ὀνομασθεὶς, κατὰ τὴν χειροτονίαν, Στάχυς. Φοιτήσας δὲ ἀκολούθως εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἔλαβε τὸ πτυχίον αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1958. Πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Καρυστίας καὶ Σκύρου Χρυσοστόμου Ζέρβα (1957-1968) ἐν ἔτει 1958 προσλαβὼν, κατὰ τὴν χειροτονίαν, τὸ ὄνομα τοῦ χειροτονητοῦ του, ὅστις καὶ προεχείρισεν αὐτὸν ἀρχιμανδριτήν. Προσελήφθη εἰς τὴν μητρόπολιν Καρυστίας καὶ Σκύρου ὡς πρωτοσύγκελλος αὐτῆς καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1974, ἐφημερεύων καὶ κηρύσσων ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου Κύμης. Κατὰ τὸ ἔτος 1968 διετέλεσεν ἐπὶ ἐξάμηνον τοποτηρητῆς τῆς χηρευούσης μητροπόλεως Καρυστίας καὶ Σκύρου. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1974 ὑπηρετεῖ ὡς ἐφημέριος καὶ ἱεροκέρυξ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος Ἄνω Χολαργοῦ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν⁷⁶.

Ἰγνάτιος Καπνίσσης.

Ὁ Ἰγνάτιος Καπνίσσης, κατὰ κόσμον Παναγιώτης, ἐγεννήθη ἐν Χαλκίδι κατὰ τὸ ἔτος 1931. Μετὰ τὰς στοιχειώδεις καὶ τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς, φοιτήσας εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

75. Χρυσοστόμου Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Ἱεροκέρουκος ἐν Εὐβοίᾳ*, Ἀθῆναι 1982, σελ. 103-108 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἑκκλησίας).

76. Χρυσοστόμου Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Ἱεροκέρουκος ἐν Εὐβοίᾳ*, Ἀθῆναι 1982, σελ. 133.

ἔλαβε τὸ δίπλωμα αὐτοῦ. Τῇ 12 Δεκεμβρίου 1960 καρεῖς μοναχὸς τῆς μονῆς τοῦ ὁσίου Δαυτῖδ-Γέροντος παρὰ τὴν Λίμνην, ἐχειροτονήθη διάκονος τῇ ἐπομένῃ 13 Δεκεμβρίου ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Χαλκίδος Γρηγορίου Πλειαθοῦ (1922-1968) καὶ πρεσβύτερος τὴν μεθεπομένην ἡμέραν 15 Δεκεμβρίου καὶ ἐχειροθετήθη ἀρχιμανδρίτης ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἱεράρχου. Κατὰ τὰ ἔτη 1961-1964 διετέλεσεν ἱερατικῶς προϊστάμενος τοῦ μεγάλου προσκυνηματος τοῦ ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Ρώσσου ἐν Νέῳ Προκοπίῳ Εὐβοίας. Ἀκολούθως, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1964 μέχρι τοῦ 1972 διετέλεσεν ἐφημέριος τοῦ ἐν Ἰστιαίᾳ Εὐβοίας ἐνοριακοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, κηρύσσων καὶ ἐξομολογῶν καθ' ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν Ἰστιαίας. Κατὰ τὸ ὡς ἄνω ἔτος 1972 διωρίσθη ἱεροκήρυξ τῆς μητροπόλεως Χαλκίδος, ἐργαζόμενος ἐν τῷ κηρύγματι κυρίως εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἰστιαίας, καὶ ἀσχολούμενος ἐκ παραλλήλου καὶ μὲ τὴν ἱεράν ἐξομολόγησιν, φέρει δὲ τὸν τίτλον τοῦ Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐκπροσώπου Βορείου Εὐβοίας. Ἐδημοσίευσεν μικρὸν ψυχωφελὲς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον, Ἐσὺ μὲ ἀγαπᾷς; (Ἡ περὶ ἐνδύματος τῆς ψυχῆς) (Ἀθῆναι 1976)⁷⁷.

Θεόφιλος Διονυσίου.

Ὁ, κατὰ κόσμον Εὐάγγελος κατὰ δὲ τὴν μοναχικὴν κουράν, Θεόφιλος Διονυσίου ἐγεννήθη ἐν Χαλκίδι κατὰ τὸ ἔτος 1933. Εἰσαχθεὶς τῇ 9 Μαΐου τοῦ 1942 εἰς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Ὀρφανοτροφεῖον Χαλκίδος, τὸ ὅποῖον ἐτέλει ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πρωτοσυγκέλλου τῆς μητροπόλεως Χαλκίδος ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Ζέρβα, ἐφοίτησεν ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ γυμνάσιον Χαλκίδος, λαβὼν τὸ ἀπολυτήριον αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1954. Κατὰ τὰ ἔτη 1955-1957 ἐφοίτησεν εἰς τὸ Ἀνώτερον Ἐκκλησιαστικὸν Φροντιστήριον τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1957-1962) λαβὼν τὸ πτυχίον αὐτοῦ. Τῇ 21 Δεκεμβρίου 1958 ἐκάρη μοναχὸς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Καρυστίας καὶ Σκύρου Χρυσοστόμου Ζέρβα (1957-1968) εἰς τὸν ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὀρφανοτροφείου Χαλκίδος, λαβὼν τὸ ὄνομα τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς του Θεοφίλου. Τῇ 25 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1958 ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Χαλκίδος Γρηγορίου Πλειαθοῦ (1922-1968) ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου Χαλκίδος. Ἐν ἔτει 1960 ἐφοίτησεν εἰς τὸ Φροντιστήριον κατηχητῶν ἐν Πεντέλῃ. Τῇ 19 Δεκεμβρίου 1961 ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ ἐχειροθετήθη ἀρχιμανδρίτης ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου Ἀλιβερίου ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Καρυστίας καὶ Σκύρου Χρυσοστόμου Ζέρβα.

77. Χρυσοστόμου Θεμέλη, Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Ἱεροκήρυκες ἐν Εὐβοίᾳ*, Ἀθῆναι 1982, σελ. 109.

Κατὰ τὸ ἔτος 1966 ἐφοίτησεν εἰς τὸ Φροντιστήριον ἐξομολόγων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας. Τῇ 10 Αὐγούστου τοῦ 1966 διωρίσθη ἱεροκῆρυξ τῆς μητροπόλεως Καρυστίας καὶ Σκύρου, ἐργαζόμενος ἕκτοτε μέχρι τοῦδε εὐόρκως εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην ἑπαλξιν. Τῇ 2 Νοεμβρίου 1978 ἐξελέγη ἡγούμενος τῆς παρὰ τὴν Ἀχλαδερὴν μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου τῶν Καρυῶν τῆς μητροπόλεως Καρυστίας καὶ Σκύρου.

Ὁ Θεόφιλος Διονυσίου ἔχει δημοσιεύσει κατὰ καιροὺς διάφορα ἐποικοδομητικὰ ἄρθρα εἰς τὸν περιοδικὸν τύπον. Κατὰ τὸ ἔτος 1971 ἐδημοσίευσεν ἐν Κύμῃ, μετὰ τοῦ ἱεροκῆρυκος τῆς μητροπόλεως Καρυστίας καὶ Σκύρου ἀρχιμανδρίτου Ἀγγέλου Κορωναίου, τὸ βιβλίον, Ἔνας ἀληθὴς ποιμὴν τοῦ Κυρίου — Χρυσόστομος Ζέρβας 1898-1968 Μητροπολίτης Καρυστίας καὶ Σκύρου⁷⁸.

Εἰρηναῖος Γεωργιάδης.

Ὁ Εἰρηναῖος Γεωργιάδης ἐγεννήθη ἐν Χαλκίδι τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1937, ἔνθα ἔτυχε τῆς στοιχειώδους καὶ τῆς γυμνασιακῆς μορφώσεως, ἀποφοιτήσας ἐν ἔτει 1955 τοῦ Ἑσπερινοῦ γυμνασίου. Κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1956 εἰσήχθη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1960, ἔλαβε δὲ τὸ δίπλωμα αὐτοῦ, μὲ βαθμὸν λίαν καλῶς, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1962. Καρεῖς μοναχὸς τῆς παρὰ τὰ Λουτρά Αἰδηψοῦ μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου «Ἥλια» κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1962, ἐχειροτονήθη διάκονος τῇ 25 Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Χαλκίδος Γρηγορίου Πλειαθοῦ (1922-1968) ἐν τῷ ἐν Χαλκίδι μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ διετέλεσε διάκονος τοῦ ὡς ἄνω ἱεράρχου, μέχρι τῆς 7 Ἰανουαρίου τοῦ 1964, ὅτε ἐχειροτονήθη ὑπ' αὐτοῦ πρεσβύτερος καὶ προεχειρίσθη ἀρχιμανδρίτης ἐν τῷ αὐτῷ ὡς ἄνω ναῷ. Εὐθὺς ἄμα τῇ χειροτονίᾳ αὐτοῦ ἐτοποθετήθη ἱερατικῶς προϊστάμενος καὶ ἱεροκῆρυξ τοῦ μεγάλου προσκυνηματος τοῦ ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Ρώσσου ἐν Νέῳ Προκοπίῳ Εὐβοίας καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι καὶ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1968. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης μετακλήθη εἰς Χαλκίδα τὴν 13 Ἀπριλίου τοῦ 1968 καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ ἱεροκῆρυκος τῆς μητροπόλεως Χαλκίδος, κατόπιν διορισμοῦ αὐτοῦ, διαδεχθεὶς τὸν κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος συνταξιοδοτηθέντα ἱεροκῆρυκα ἀρχιμανδρίτην Χριστοφόρον Καλύβαν⁷⁹.

78. Χρυσοστόμου Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, Ἱεροκῆρυκες ἐν Εὐβοίᾳ, Ἀθήναι 1982, σελ. 125-126.

79. Χρυσοστόμου Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, Ἱεροκῆρυκες ἐν Εὐβοίᾳ, Ἀθήναι 1982, σελ. 108.

Νίκανδρος Παλυβός.

Ὁ Νίκανδρος Παλυβός ἐγεννήθη εἰς τὰ Στύρα ἐν ἔτει 1947. Ἐν ἔτει 1968 ἔλαβε τὸ πτυχίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς Λαμίας. Τὸ 1974 ἀπεφοίτησε τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν λαβὼν τὸ δίπλωμα αὐτοῦ. Κατὰ τὰ ἔτη 1975-1979 παρηκολούθησε μαθήματα εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τῇ 30 Νοεμβρίου 1968 ἐκάρη μοναχὸς τῆς μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου Καρυῶν Ἀχλαδερῆς τῆς μητροπόλεως Καρυστίας καὶ Σκύρου, ὀνομασθεὶς ἀπὸ Νικόλαος εἰς Νίκανδρον. Διάκονος ἐχειροτονήθη τῇ 12 Ἰανουαρίου τοῦ 1969 ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου Παντελεήμονος Καρανικόλα (1965 καὶ ἐξῆς). Πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη τῇ 5 Ἰουλίου τοῦ 1970 ὑπὸ τοῦ Γερμανίας Ἰακώβου Παπαϊωάννου († 3 Δεκεμβρίου 1971), τῇ δὲ 17 Ἰανουαρίου 1974 προσχειρίσθη ἀρχιμανδρίτης. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1970 ἐφημερεύει καὶ κηρύσσει εἰς τὸν ἐν Κύμῃ μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1975 μέχρι σήμερον διατελεῖ πρωτοσύγκελλος τῆς μητροπόλεως Καρυστίας καὶ Σκύρου⁸⁰.

Ἀμφιλόχιος Διακάκης.

Ὁ Ἀμφιλόχιος Διακάκης, κατὰ κόσμον Στέργιος, ἐγεννήθη ἐν Χαλκίδι τὸ 1949. Μετὰ τὴν φοίτησιν αὐτοῦ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τὴν τοιαύτην, μέχρι τῆς τετάρτης τάξεως, εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς γενετειρας αὐτοῦ, μετενεγράφη εἰς τὴν ἐξατάξιον Πατμιάδα ἱερατικὴν σχολὴν, καὶ ἔλαβε τὸ πτυχίον αὐτοῦ ἐν ἔτει 1969. Κατὰ τὸ ἔτος 1971 ἐκάρη μοναχὸς τῆς μονῆς ἁγίου Γεωργίου Ἀρμᾶ τῆς μητροπόλεως Χαλκίδος ὑπὸ τοῦ Χαλκίδος Νικολάου Σελέντη (1968-1974) ὀνομασθεὶς Ἀμφιλόχιος, ἐνεγράφη δὲ κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, λαβὼν τὸ δίπλωμα αὐτοῦ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1976. Τῇ 14 Ὀκτωβρίου ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω μητροπολίτου Χαλκίδος Νικολάου Σελέντη διὰ τὴν διακονικὴν θέσιν Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Ἀμαρύνθου. Τῇ 26 Ὀκτωβρίου τοῦ 1975 ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ ἐχειροθετήθη ἀρχιμανδρίτης ὑπὸ τοῦ Χαλκίδος Χρυσοστόμου Βέργη (1974 καὶ ἐξῆς) ἐργασθεὶς ὡς ἐφημέριος εἰς τοὺς ναοὺς Ὁδηγητρίας καὶ ἁγίας Μαρίνης Χαλκίδος. Διετέλεσεν ὑποδιευθυντὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς μητροπόλεως Χαλκίδος, ἀρχηγὸς τῶν κατασκηνώσεων αὐτῆς καὶ κατηχητῆς καὶ πνευματικὸς συμπαραστάτης τῶν γυμνασίων καὶ λυκείων τῆς Χαλκίδος. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1979 διωρίσθη καθηγητῆς τοῦ Λυκείου Ἀμαρύνθου. Ἀπολυθεὶς ἐξ

80. Χρυσοστόμου © ἔμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Ἱεροκήρυκες ἐν Εἰσβολαῖς*, Ἀθῆναι 1982, σελ. 133.

ἀφορμῆς τοῦ διορισμοῦ τούτου ἐκ τῆς μητροπόλεως Χαλκίδος, προσελήφθη ὡς ἱεροκήρυξ τῆς μητροπόλεως Καρυστίας καὶ Σκύρου, ἐργαζόμενος μέχρι σήμερον εἰς τὴν κηρυγματικὴν ἔπαλξιν με κέντρον τῆς πνευματικῆς ἐργασίας τὴν πόλιν τοῦ Ἀλιβερίου⁸¹.

81. Χρυσοστόμου Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Ἱεροκήρυκες ἐν Εὐβοίᾳ*, Ἀθήναι 1982, σελ. 127.

Γ'. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ

Βιβλιογράφοι κατὰ τὴν βυζαντινὴν καὶ τὴν μεταβυζαντινὴν χρονικὴν περίοδον καλοῦνται, ὡς γνωστόν, οἱ γραφεῖς λειτουργικῶν καὶ ἄλλων βιβλίων (χειρογράφων), οἱ ὅποιοι εἰργάζοντο εἰς τὰς μονὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἁγίου Ὄρους ἢ εἰς ἄλλους τόπους καὶ συγκροτοῦσαν βιβλιογραφικὰ ἔργαστήρια ἢ ἡσχολοῦντο μεμονωμένως, τὸ δὲ πολυτιμότεον βιβλιογραφικὸν ἔργον αὐτῶν, κατὰ κανόνα καλλιγραφικὸν καὶ ἐμπλουτισμένον μὲ θαυμασίας μικρογραφίας, ἀποτελεῖ τὰς ἀναριθμήτους συλλογὰς τῶν χειρογράφων, ἐγκατεσπαρμένων εἰς πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου⁸². Εὐβοεῖς βιβλιογράφοι καὶ ἀγιογράφοι-ζωγράφοι ἀναφέρονται ἑνταῦθα οἱ ἐξῆς:

Ἱερεὺς Σισίνιος.

Ἐξ Εὐβοίας, πιθανῶς, καταγόμενος ὁ ἱερεὺς Σισίνιος, ἀναφέρεται ὡς «ἀντιγράφων» δηλαδὴ γραφεὺς ἢ βιβλιογράφος, κατὰ τὸ ἔτος 943⁸³.

Ἱερομόναχος Νικηφόρος Ἀγιομνήτης.

Πατὴρ τοῦ Νικηφόρου ἦτο ὁ ἱερεὺς Μιχαὴλ Ἀγιομνήτης, καταγόμενος ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἀσχολούμενος μὲ τὴν βιβλιογραφίαν, σώζονται δὲ κώδικες ὑπ' αὐτοῦ γραφέντες. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν τούρκων τὸ 1456, ἢ ἴσως καὶ ἐνωρίτερον, κατέφυγεν εἰς τὴν Εὐβοίαν, ὅπου ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1470 ἄλωσιν τῆς Χαλκίδος ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ, ἀγωνιζόμενος πρὸς ἄμυναν τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ ἱερεὺς Μιχαὴλ Ἀγιομνήτης εἶχεν, ἐκτὸς τοῦ Νικηφόρου, καὶ ἄλλον υἱόν, τὸν Νικόλαον, ὅστις ἦτο καὶ αὐτὸς βιβλιογράφος, ἔγινε μοναχὸς καὶ ἀναφέρεται εἰς Ἀθηναϊκὸν κώδικα τοῦ ἔτους 1463 ὡς «τάλας». Ὁ Νικηφόρος ἐγεννήθη εἰς τὴν Εὐβοίαν, ὡς ὁ ἴδιος ἀναγράφει εἰς σημειωμὰ του ἐπὶ κώδικος. Σωθεὶς κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Χαλκίδος ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ, κατέφυγεν εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος καὶ ἐμόνασεν

82. Λίνου Πολίτη, *Ἀγιορεῖτες βιβλιογράφοι τοῦ 16ου αἰῶνα*, ἐν Ἑλληνικῆ, Θεσσαλονίκη, τόμος 15ος (1957), σελ. 355 κ. ἐ. — Ε. Δ. Κακουλίδη, *Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Προδρόμου-Πέτρως στὴν Κωνσταντινούπολη*, ἐν Ἑλληνικῆ, Θεσσαλονίκη, τόμος 21ος (1968), σελ. 15-16.

83. Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, *Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, τόμος Β', Ἀθῆναι 1936, σελ. 94, σημ. 1.

εις τὴν μονὴν Βατοπεδίου, ἔνθα ἔγραψεν ἱατρικοῦ περιεχομένου κώδικα, χρονολογούμενον ἐν ἔτει 1486. Ὁ κώδιξ οὗτος τῆς μονῆς Βατοπεδίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγράφεται ὁ τόπος καταγωγῆς τοῦ βιβλιογράφου, εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐν Ἰσπανίᾳ περίφημον βιβλιοθήκην τῆς πόλεως Ἐσκουριάλ (VIII-14). Τὸ σημεῖωμα τοῦ κώδικος ἔχει ὡς ἐξῆς: «Γραφὴν παρὰ τοῦ εὐτελεστάτου ἐν ἱερομονάχοις Νικηφόρου τοῦ ἐξευίας (ἀναγνωστέον: ἐξ Εὐβοίας), υἱοῦ Μιχαὴλ ἱερέως ἐκείνου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ ἀγιομνήτη τελειωθέντος ἐν τῇ ἀναλώσει ἐκεῖνη τῆς πατρίδος Εὐείας (ἀναγνωστέον: Εὐβοίας), καμοῦ δὲ σώσαντός με τοῦ Θεοῦ, ἵνα μετὰ μελος γένωμαι τῶν ἀμετρίτων μου ἀμαρτιῶν· ὅς καὶ μονάσας ἐν τῇ σεβασμίᾳ μεγάλη μονῇ τῆς ὑπεραγίας μου ἐν τῷ Βατοπέδι ἐν ᾧ γέγραπτε καὶ τὸ παρὸν βιβλίον ἐν μηνὶ μαῖω κγ' ἐν τῷ ςλγδ' ἔτη Ν (=Ἰνδικτιῶνος) δ'. Εὐχεσθαί μοι τῷ ἀναξίω καὶ ἀμαθεῖ παρὰ πάντων»⁸⁴.

Μοναχὸς Ἀντώνιος ὁ Χαλκιδεύς. (Frater Antonius de Negroponte).

Ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἢ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ποιηθεῖσα εἰκὼν τῆς Ἐνθρόνου Παναγίας, σωζομένη εἰς τὸν ἐν Βενετία ναὸν τοῦ ἀγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀμπέλου (Della vigna) ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἡ λατινιστὶ ἐπιγραφή τοῦ ζωγράφου μοναχοῦ Ἀντωνίου, μετὴν ἐνδειξιν «Χαλκιδεύς». Τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται καὶ εἰς διάφορα ἔγγραφα ἀπὸ τοῦ 1485 μέχρι τοῦ 1497 εἰς τὸν Χάνδακα Κρήτης. Ὁ ἱστορικὸς-μεσαιωνοδίδης Σπυρίδων Π. Λάμπρος θεωρεῖ τὸν Χαλκιδεά ζωγράφον Ἀντώνιον μᾶλλον Βενετὸν ἐκ τῶν ἐκ Χαλκίδος παροίκων⁸⁵.

Σταμάτιος Ἀντάκος.

Κατῆγετο ἀπὸ τὴν Λίμνην καὶ ἦτο «ἱστοριστής», δηλαδὴ διακοσμητῆς-ζωγράφος, χειρογράφων. Τὸ 1521 δεκάσησε χειρόγραφον Ψαλτήριον, ὑπ' ἀριθ. 402, εὐρισκόμενον εἰς τὴν ἐν ἀγίῳ Ὄρει μονὴν τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος. Εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ Ψαλτηρίου εὐρίσκεται ἡ ἐπιγραφή: «Ἐτους 1521 Δεκεμβρίου ἡμέρα δ. ὥρα γ. ἔγραψεν ὑπὸ χειρὸς κάμοῦ χορικογράφου καὶ ἀμαρτωλοῦ Σταμάτη τοῦ πικλήν Ἀντάκος· Λίμνης χωρίου Εὐρίππου νῆσος

84. Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, *Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, τόμος Β', Ἀθήναι 1936, σελ. 94, σημ. 1. — Φιλολογικὸς Σύλλογος Περνασσοῦς-Ἐπετηρίδες, ἔτος 5', Ἀθήναι 1902, σελ. 179-181. — Κωνσταντίνου Γουναροπούλου, *Ἱστορία τῆς νήσου Εὐβοίας*, Θεσσαλονίκη 1930, σελ. 332-333.

85. Φοίβου Πιομπίνου, *Ἕλληνες ἀγογράφοι μέχρι τοῦ 1821*, Ἀθήνα 1979, σελ. 32. — Ὁρησκευτικὴ καὶ Χριστιανικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμος Α', Ἀθήναι 1936, στήλ. 1253 α. — Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμος 2, Ἀθήναι 1963, στήλ. 998.

καὶ ὅσοι ἐν ταύτῳ τυγχάνοντες εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ τοῦ ἐν χειρὶ κρατοῦντος τὸ τοιοῦτον καὶ ἡμῶν». Χωρικογράφος σημαίνει τὸν ἄπειρον τέχνης. Κατ' ἀκολουθίαν ὡς ἀπειρότεχνον χαρακτηρίζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὁ Σταμάτιος Ἀντάκος⁸⁶.

Δημήτριος Εὐβοεὺς ἢ Εὐρίπιος.

Ἦτο ζωγράφος καταγόμενος ἐξ Εὐβοίας (Εὐρίπου). Διὰ τοῦτο ἐπὶ εἰκόνων αὐτοῦ, χρονολογουμένων κατὰ τὰ ἔτη 1812, 1816 καὶ 1824, ὑπογράφεται ἄλλοτε ὡς Εὐβοεὺς καὶ ἄλλοτε ὡς Εὐρίπιος. Εἰς τὸ κάτω μέρος εἰκόνος, ἢ ὅποια ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν «Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης καὶ Μέγας Ἀρχιερεὺς», εὐρεθείσης ἐν ἔτει 1906 ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Λαμπάκη, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου εἰς τὰς Κολοσσὰς-Χωνοῦ τῆς Μ. Ἀσίας, ὑπάρχει τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου Δημητρίου: «1812 διὰ χειρὸς Δημητρίου Εὐριππίου». Κάτωθι τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου («Μήτηρ Θεοῦ»), εἰς τὸν ἴδιον ναὸν, τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται ὡς ἐξῆς: «ααιβ χεῖρ Δημητρίου Εὐριππίου». Κάτωθεν εἰκόνος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἱεροῦ Νοσοκομείου Σμύρνης, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους, ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ: «Δέησις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τοῦ ἱσναφίου τῶν παπουτζίδων 1816- Χεῖρ Δημητρίου Εὐβοίου»⁸⁷. Εἰς τὸν ἐν Τεργέστη ναὸν τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου, καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ ἐξομολογητήριον αὐτοῦ, ὑπάρχει εἰκὼν τῆς Ἀναστάσεως ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐπιγραφὴ: «Διὰ χειρὸς Δημ. Εὐβοιαίως»⁸⁸.

Ν. Γ. Ἀνδρόνικος ὁ Χαλιδεύς.

Εἰς τὸν ἐνοριακὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ Μεθώνης ὑπάρχει σειρὰ εἰκόνων ἐπὶ μουσαμᾶ, προσκεκολλημένων εἰς τὴν ὀροφὴν αὐτοῦ. Εἰς τὸ μέσον τῆς ὀροφῆς εἰκονίζεται ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς Παντοκράτωρ μετὰ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν. Παρὰ τὸν Παντοκράτορα, ἀνατολικῶς, εἰκονίζεται ἡ θεραπεία τοῦ τυφλοῦ, δυτικῶς δὲ ὁ Χριστὸς ἰώμενος τὸν παράλυτον

86. Νικολάου Μπελλάρα, *Τὸ Ἐλύμιον*, 1940, σελ. 87-88. — Φοίβου Πιομπίνου, *Ἑλληνες ἀγιογράφοι μέχρι τοῦ 1821*, Ἀθήνα 1979, σελ. 32. — Δημητρίου Σισιλιάνου, *Ἑλληνες ἀγιογράφοι μετὰ τὴν Ἀλωσιν*, Ἀθήναι 1935, σελ. 52. — Ὁρθόδοξη καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμος 2, Ἀθήναι 1963, σηλ. 856.

87. Γεωργίου Λαμπάκη, *Οἱ ἑπτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως*, Ἀθήναι 1909, σελ. 453-454 καὶ σελ. 233.

88. Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Ἱεζεκιήλ, *Ἔργα καὶ Ἡμέραι*, τόμος Β', Βόλος 1948, σελ. 25.

ἐν τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα. Εἰς τὸ ὕψος τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ, βορείως, νοτίως καὶ δυτικῶς, ἔνθα συγκλίνει ἡ ὀροφή αὐτοῦ, εἰκονίζονται βορείως: Ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τοῦ Καϊάφα, ἡ σύλληψις τοῦ Ἰησοῦ, ἡ προδοσία τοῦ Κυρίου, ὁ ἱερός νιπτῆρ καὶ ἡ συμφωνία τοῦ Ἰούδα μετὰ τῶν Ἰουδαίων. Νοτίως: Ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἔρημον, τὸ θαῦμα ἐν Κανᾶ, ἡ θεραπεία τῶν δαίμονιζομένων Γεργεσηνῶν, ἡ ψηλάφησις τοῦ Θωμᾶ, καὶ ὁ Χριστὸς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Ὑπεράνω τῆς πύλης τοῦ γυναικωνίτου, ἐντὸς τριγώνου, εἰκονίζεται ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ καὶ ἐκατέρωθεν αὐτῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν, ὁ ἐμπρησμός Σοδόμων, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὁ Ἰωσήφ γνωριζόμενος εἰς τοὺς ἀδελφούς του. Ἐνωθεν τῆς εἰκόνης τῆς θεραπείας τοῦ παραλύτου ἐν τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα ὑπάρχει ἐντὸς συμπλέγματος ἀνθέων, ἡ ἐπιγραφή τοῦ Χαλκιδίδεως ἀγιογράφου ὡς ἐξῆς: «Τὸν οὐρανὸν τόνδε καὶ τὸ τέμπλον ἐζωγράφησε καὶ ἐχρύσωσεν ὁ Ν. Γ. Ἀνδρόνικος Χαλκιδίδης. Μαΐου 20. 1885». Κατ' ἀκολουθίαν καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ εἶναι ἔργον τῆς χειρὸς τοῦ Χαλκιδίδεως τούτου ζωγράφου.

Παντελῆς Γ. Ζωγράφος.

Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1878 εἰς τὴν Λιανάμμο τῆς Κόμης. Ὁ πατὴρ του Γεώργιος, ἐγκατεστημένος εἰς τὴν Λιανάμμο ἀπὸ τὸ 1860, ἦτο ἀγιογράφος, ὁ δὲ πάππος τοῦ Παντελῆ, ὀνομαζόμενος Παντολέων, ἦτο καὶ αὐτὸς ἀγιογράφος καὶ γαμβρὸς τοῦ Γιάννη Μακρυγιάννη. Ἀδελφοὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πάππου τοῦ Παντελῆ Ζωγράφου ἀναφέρονται ὡς ἀγιογράφοι, τὴν τέχνην τῶν ὁποίων φυσικῶς ἐκληρονόμησε καὶ ὁ Παντελῆς, τὸ ἐπίθετον τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖ, ὡσαύτως, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν τέχνην τῶν προγόνων αὐτοῦ. Κέντρον διαμονῆς καὶ ἐργασίας αὐτῶν ἦτο ἡ περιοχή βορείως τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν τὰ «Ζωγραφεῖα τῆς Πλάκας». Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἔμεινεν ὁ Παντελῆς, ὅστις μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς του ἐφοίτησεν εἰς τὴν Σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν καὶ ἔλαβε τὸ πτυχίον αὐτοῦ ἐν ἔτει 1897, ὅτε ἐνυμφεύθη τὴν Καλλιόπην Σταματίου ἐκ Κληματαρίου Ὁξυλίθου. Ἐκ ταύτης ἀπέκτησε δύο θυγατέρας καὶ τρεῖς υἱούς, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἀνεδείχθησαν ζωγράφοι ὁ Πραξιτέλης εἰς Παρισίους καὶ ὁ Δημήτριος εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Βοηθῶν ὁ Παντελῆς τὸν πατέρα του εἰς τὰς ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐβοῖᾳ ἀγιογραφικὰς ἐνασχολήσεις αὐτοῦ μετὰ τὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ μνημεῖα τῆς περιοχῆς, ἀπέκτησεν ἐμπειρίαν καὶ γνώσεις περὶ τῆς τεχνολογίας καὶ τῆς αἰσθητικῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης, τὴν ὁποίαν ἠγάπησεν εἰς ἀπόλυτον βαθμὸν καὶ ἀνεδείχθη «ἀναγεννητῆς» αὐτῆς. Πρὸς τούτοις ὁ Παντελῆς Ζωγράφος ἦτο βαθὺς γνώστης τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ συλλέκτης λαογραφικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα μετέγραψεν εἰς τὴν βυζαντινὴν παρασημαντικὴν, μίαν δὲ σειρὰν δημοτικῶν του τραγουδιῶν ἠγόρασε τὸ Ὁδεδεῖον Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1915,

ἐκ τῶν ὁποίων πλεῖστα ἐδιδάχθησαν εἰς τὰ Παρθεναγωγεῖα καὶ τὰ Λύκεια τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐν ἔτει 1902 μετέβη εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος καὶ εἰργάσθη εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ περιφήμου ζωγράφου μοναχοῦ Ἰωάσαφ καὶ ἐζωγράφησεν ἐκεῖ πλῆθος εἰκόνων. Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος μετέβη εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ παρέμεινε πλῆθυσίον ἀξιολόγων Ρώσων ζωγράφων, οἱ ὅποιοι ἐπήνεσαν τὸ πλῆθος τῶν εἰκόνων τὰς ὁποίας ἐζωγράφησεν ἐκεῖ. Κατὰ τὰ ἔτη 1911-1913 μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐν ἔτει 1920 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ζωγραφικῆς εἰς τὸ γυμνάσιον Σπάρτης καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ πενταετίαν, ἐνέκυψε δὲ τότε εἰς τὴν μελέτην τῶν τοιχογραφιῶν τῶν βυζαντινῶν ναῶν τοῦ Μυστρά. Μετατεθεὶς ἔπειτα εἰς τὸ γυμνάσιον Καλαμπάκας ἐμελέτησε τὰς τοιχογραφίας τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων.

Ὁ Παντελῆς Ζωγράφος, καθὼ Εὐβοεὺς, ἰδιαιτέρως ἀπησχολήθη μὲ τὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Εὐβοίας, μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1927 ἀναχωρήσεως αὐτοῦ εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Ἐμελέτησε τὰ μνημεῖα τῶν περιοχῶν Κύμης, Ὁξυλίθου, Σπηλιῶν, Ἀλιβερίου καὶ Καρύστου καὶ ἐπεσήμανε τὴν ἄμεσον ἀνάγκην συντηρήσεως πολλῶν ἐξ αὐτῶν. Κατὰ τὰ ἔτη 1927-1932 παρέμεινεν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐδίδαξε Βυζαντινολογίαν καὶ Ἱστορίαν τῆς Τέχνης εἰς Κολλέγια, ἔκαμε διαλέξεις καὶ ἐδημοσίευσεν ἄρθρα καὶ μελέτας εἰς ἑλληνοφώνους ἐκδόσεις διὰ τὴν βυζαντινὴν τέχνην. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰργάσθη εἰς τὸ ἐν Καλλιθέᾳ Ἀθηνῶν ἐργαστήριόν του καὶ ἀπέθανεν ἐξ ἐγκεφαλικοῦ νοσήματος ἐν ἔτει 1935 εἰς τὴν «σκαλωσιάν», καθ' ὃν χρόνον ἐφιλοτεχνοῦσε τὰς ἁγιογραφίας τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Μαρίνης Θησείου.

Τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα τοῦ Παντελῆ Ζωγράφου εἶναι πολλά, καὶ δὴ φορητὰ εἰκόνες βυζαντινῆς τέχνης, ἀντίγραφα βυζαντινῶν τοιχογραφιῶν, καθ' ὅσον οὗτος ἦτο ἁγιογράφος. Εἰκόνες του ὑπάρχουν εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τοῦ Ὁξυλίθου, εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον Κύμης, εἰς τὴν Παναγίαν Λιαουτσάνισαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐβοίας, ὅπως εἰκόνες αὐτοῦ, τοῦ πατρός του Γεωργίου καὶ τοῦ πάππου του Παντολέοντος, ὑπάρχουν, ἐκτὸς τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ναῶν, καὶ εἰς τοὺς ναοὺς τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης Πλάκας, Καπνικαρέας, ἁγίου Φιλίππου, ἁγίας Μαρίνης Θησείου, καὶ τῆς Θεοτόκου εἰς Βλασσαροῦ τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ναοῦ τούτου τῆς Θεοτόκου ἀνήκοντος εἰς τὴν οἰκογένειαν Ζωγραφαίων καὶ εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Ρέντη καὶ τῆς μονῆς Δαφνίου. Ἐκτὸς τῆς ζωγραφίσεως φορητῶν εἰκόνων καὶ τῆς κατασκευῆς τοιχογραφιῶν, ὁ Παντελῆς εἰργάσθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κύμης, Ὁξυλίθου, Σπηλιῶν, Ἀλιβερίου καὶ Καρύστου διὰ τὴν ἀποκάλυψιν μεγάλης ἀξίας ἀσβεστωμένων βυζαντινῶν τοιχογραφιῶν καὶ διὰ τὴν «ἐπανεγγραφήν» αὐτῶν. Εἰς τὰ ἔργα του περιλαμβάνονται ἐλαιογραφίαι, ὠογραφίαι, ὕδατογραφίαι, σέπιες καὶ παστέλ. Ἔργα του

ἀξιόλογα παρουσιάσθησαν εἰς καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις. Τὸ ἀγιογραφικόν, καὶ ἐν γένει τὸ καλλιτεχνικόν του ἔργον, ἐκρίθη ὑπὸ τῶν εἰδικῶν μὲ πολλοὺς καὶ ποικίλους ἐπαίνους καὶ ἐθαυμάσθη, τοῦ καλλιτέχνου χαρακτηρισθέντος ὡς «βυζαντινολάτρου» καὶ ὡς «λαμπροῦ τοπιογράφου».

Ὁ Παντελῆς Ζωγράφος συνέγραψεν ἀξιολόγους μελέτας καὶ ἐδημοσίευσεν ἄρθρα πολλά. Ἐξ αὐτῶν καταχωρίζονται ταῦτα: 1) Ἡ τέχνη ἐν τῇ μέσῃ Εὐβοίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ὀμιλία γενομένη ὑπ' αὐτοῦ ὡς Ἐταιροῦ τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίθεται σύντομος ἱστορία τῶν συνοικισμῶν τῆς Εὐβοίας καὶ δὴ τῆς κοιλάδος τοῦ Ὁξυλίθου τῆς Ποταμιᾶς. Αἱ τοιχογραφίαι τῶν ἐν αὐτοῖς ναῶν εἶναι ἔργα καλλιτεχνῶν τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος. Τὰ δὲ ἐν τοῖς τοίχοις ἀκιδιογραφήματα τῆς ΙΗ' καὶ ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος. 2) Χριστιανικὴ Εὐβοία. Ἀθῆναι 1927. (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας). 3) Μία πρωτότυπος καὶ σπανία εἰκὼν τῆς Θεοτόκου (ἐν Ἐθνικὸς Κήρυξ [Ἀμερικῆς], τόμος 14). 4) Μυστράς. Τεχνικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἀνάλυσις τῶν τοιχογραφιῶν τῶν ναῶν αὐτοῦ (ἐν Μηνιαία εἰκονογραφημένη Ἀτλαντὶς [Ἀμερικῆς], Ἀπρίλιος 1928). 5) Βυζαντινὰ ἀγριολούλуда. Νέα Ὑόρκη 1932. 6) Βυζαντινὴ Ζωγραφικὴ. Ἀθῆναι 1933⁸⁹. 7) Ἡ Βυζαντινὴ Εὐβοία. 8) Τὰ Μετέωρα καὶ ἡ τεχνοκριτικὴ τῶν εἰκόνων τοῦ ζωγράφου Θεοφάνους. 9) Οἱ μεγάλοι καὶ λησμονημένοι Ἕλληνες ζωγράφοι. 10) Ἡ ἱστορία τῶν Μετεωρικῶν ναῶν καὶ ἡ τεχνοαἰσθητικὴ ἀνάλυσις τῶν τοιχογραφιῶν. 11) Ἡ Ὀμοροφοκλήσις τῆς Ἀττικῆς. 12) Τὰ αἷτια τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 13) Αἱ ἔλξεις τῶν τονιαίων διαστημάτων. 14) Περὶ χοροῦ, μέτρα ρυθμικά, καταγωγή, πόδες, κρούσεις. 15) Ὁ ζωγράφος Κωνσταντῖνος Φανέλλης. 16) Αἱ τέσσαρες μεγάλοι σταυροφορίαι. 17) Ἡ ἐρμηνεία τοῦ μεσαιωνικοῦ βιβλίου. 18) Ἡ Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων. 19) Τὰ Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀποψὶς αὐτῶν (ἐν Μηνιαία εἰκονογραφημένη Ἀτλαντὶς [Ἀμερικῆς], Ἰούλιος 1930)⁹⁰. Πολλὰ μουσικὰ ἄρθρα αὐτοῦ καὶ τραγούδια ἔχουν δημοσιευθῆ εἰς μουσικὰ περιοδικά.

89. Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἔτος Δ', Ἀθῆναι 1927, σελ. 377-378, ἔτος Ε' (1928), σελ. 417, καὶ ἔτος Γ' (1933), σελ. 528. — Διονυσίου Καλογεροπούλου, Συμβολὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ τῶν Θεσσαλικῶν Σποράδων (1471-1937), Ἀθῆναι 1937, σελ. 228 (804). — Γ. Φουσσάρα, Εὐβοϊκὴ Βιβλιογραφία, Ἀθῆναι (1955), σελ. 267 (1508).

90. Ἀγγέλου Χρ. Παπαϊωάννου, Παντελῆς Γ. Ζωγράφος καὶ τὰ Βυζαντινὰ κειμήλια τῆς κεντρικῆς Εὐβοίας, Ἀθῆναι 1972. (Διάλεξις πολυγραφημένη, ληφθεῖσα κατ' ἐξοχὴν ὑπ' ὄψιν).

Δ'. ΑΓΙΟΡΕΙΤΑΙ

Ἐκ τῆς νήσου Εὐβοίας προέρχονται Σιναῖται καὶ Ἀθωνῖται ἢ Ἀγιορεῖται κληρικοὶ καὶ μοναχοί, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἀρχαιότερον μὲν, ὁ Εὐβοεὺς ὅσιος Γεράσιμος ὁ Σιναΐτης (ΙΓ'-ΙΔ' ἑκατονταετηρῆς) καὶ ὁ Εὐβοεὺς ὅσιος Ἰωσήφ ὁ Σιναΐτης (ΙΔ' ἑκατονταετηρῆς)⁹¹, κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνους ὁ Εὐβοεὺς ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου Πορφύριος Παυλῖνος († 1968), περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἀνωτέρω εἰδικὴ ἐξιστόρησις. Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ τόπου καταγωγῆς κληρικῶν καὶ μοναχῶν τῶν μονῶν τοῦ Σινᾶ, τοῦ ἁγίου Ὄρους ἢ ἄλλων μονῶν διαφόρων γεωγραφικῶν περιοχῶν εἶναι, ὡς γνωστόν, προβληματικὴ, ἔνεκα ἀποσβέσεως τῆς συνδέσεως τοῦ μοναχοῦ πρὸς πᾶν ἕτι σχετίζεται μὲ τὸν ἐν τῷ κόσμῳ βίον αὐτοῦ, μὲ ἐπακόλουθον τὴν ἔλλειψιν ἀκριβῶν πληροφοριῶν περὶ τοῦ τόπου καταγωγῆς τῶν μοναχῶν, εἰς πολλὰς περιπτώσεις. Εὐβοεῖς ἀγιορεῖται καταχωρίζονται ἐνταῦθα οἱ ἐξῆς:

Ἱερομόναχος Νικηφόρος Ξενοφωντινός.

Ἐγεννήθη ἐν Ὁξυλίθῳ τῇ 10 Σεπτεμβρίου, ἡμέραν Κυριακὴν, τοῦ 1789, ἐκαλεῖτο δὲ κατὰ κόσμον Νεόφυτος Κουλίντσας. Διάκονος ἐχειροτονήθη ἐν ἔτει 1803, ἱερεὺς δὲ τῇ 7 Ἰανουαρίου, ἡμέραν Σάββατον, τοῦ 1811 εἰς τὸν ἐν Κύμῃ ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Εἰς τὴν ἐν ἁγίῳ Ὄρει μονὴν Ξενοφώντος προσῆλθε τῇ 28 Νοεμβρίου τοῦ 1817. Μεγαλόσχημος ἐγένετο τῇ 6 Μαρτίου τοῦ 1820. Ἀνεδείχθη καθηγούμενος τῆς μονῆς ταύτης τῇ 8 Σεπτεμβρίου τοῦ 1831 καὶ ἐγκαθιδρύθη τῇ 17 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ἠγουμένευσεν ἐπὶ 41 ἔτη, καὶ διατελῶν ἡγούμενος ἀπεβίωσε τὸν Αὐγούστον τοῦ 1872. Ὁ Νικηφόρος Ξενοφωντινὸς ὑπῆρξε μία ἐξέχουσα ἀγιορειτικὴ προσωπικότης. «Ἡ ζωὴ αὐτοῦ σύμπασα —κατὰ τὸν νεκρολογήσαντα αὐτὸν κηδεύομενον— ὑπῆρξε μόνον κήρυγμα συνεχές καὶ ζῶσα διδασκαλία αὐτῶν τούτων τῶν ἱερῶν λέξεων» τοῦ Ψαλμῶδου «Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με» (Ψαλμ. 118,93). Καὶ περαιτέρω: «Ὁ νοητὸς καθρέπτης τῆς ἀρετῆς, καὶ τῶν ἀδελφῶν τῆς πασῶν, ἦτο ὁ κοινὸς ἡμῶν πατὴρ καὶ διδάσκαλος, ὁ καθηγούμενος τῆς ἱεῶς καὶ βασιλικῆς ταύτης μονῆς, ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενόμενος χθὲς καὶ σήμερον κηδεύομενος παρ' ἡμῶν καὶ θρηνούμενος Νικη-

91. Χρυσόστομος Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Εὐβοϊκὴ Ἀγιολογία*, Ἀθήναι 1982, σελ. 41-46 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας).

φόρος ιερομόναχος. Ὑμεῖς, ὦ ἱερά ἀδελφότης, κάλλιον ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου γνωρίζετε τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρός. Ἀκούω ἕκαστον ἐξ ἡμῶν διηγούμενον πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, τὴν πνευματικὴν πτωχείαν τοῦ ἀειμνήστου, τὴν πραότητα καὶ ἀνεξικακίαν αὐτοῦ, τὸ ἐν Χριστῷ πένθος, τὴν ἐντιμον αὐτοῦ ἐγκράτειαν, τὴν ἀδιάκοπον μελέτην τῶν θείων λόγων, τὴν φιλοπονίαν, τὴν σιδηρᾶν αὐτοῦ ἐπιμέλειαν, τὸν ζῆλον τὸν ἔνθεον, τὰς νηστείας, τὰς ἐργηγόρσεις καὶ κακουχίας αὐτοῦ, τὸ μεταδοτικόν, τὸ εὐσυμπάθητον, τὸ ἀκέραιον, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὰς νοεράς καὶ προθύμους αὐτοῦ προσευχάς, δι' ὧν, ὡς πάντες οἱ πιστοὶ δούλοι τοῦ Θεανθρώπου, μετρησιοῦτο καθ' ἑκάστην εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἐκεῖ φωτεινῶν, μὴ θεωρῶν τὰ ἐνθάδε τοιαῦτα, εἰμὴ καθ' ὅσον συνδέονται μυστικῶς πρὸς ἐκεῖνα». Καὶ ἐξιστορεῖ ἔτι περαιτέρω ὁ νεκρολογῶν: «Σεῖς οἱ λίθοι καὶ τὰ ξύλα τῆς ἱεράς καὶ κοινοβιακῆς ταύτης μονῆς, γῆ, οὐρανέ, καὶ θάλασσα, μὴ σιωπήσητε τὸ ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου, οὐδὲ τὰς αὐτοῦ ἀρετὰς, οὐδὲ τὰ ἐνδοξα αὐτοῦ κατορθώματα... Παρ' ὀλίγον ὁμῶς νὰ σὲ λησμονήσω, ὦ περικαλλέστατε ναὲ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ προστάτου τοῦ ἱεροῦ τούτου σκηνώματος. Σὺ, οὐτινος οἱ θόλοι ἀναφέρουσιν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ αὐτὴν τὴν ἀσθενῆ καὶ τρέμουσαν φωνήν μου, οὐ μόνον ἀρκεῖς διὰ νὰ πληροφορήσης τοὺς μεταγενεστέρους τίς καὶ ποῖος ὑπῆρξεν ὁ ἀνεγείρας ἐκ βάθρων καὶ πλουτίσας σε καὶ μὴ προλαβὼν νὰ σε καλλωπίσῃ καὶ τίς καὶ ποῖος ὁ ἀείμνηστος ἡγούμενος Νικηφόρος...». Κατὰ ταῦτα, οὗτος ὄχι μόνον ἀποπεράτωσε τὸν μεγαλοπρεπῆ καὶ περικαλλέστατον σημερινὸν ναὸν τῆς μονῆς, ἀλλὰ ἀνεδείχθη γενικώτερον μία ἀξιόλογος ὀσικακὴ ἁγιορειτικὴ μορφή. Τελευτῶν δὲ τὸν ἐπίγειον βίον αὐτοῦ, ἐμερμύνησε διὰ τὸν διάδοχόν του ἐν τῇ διαποιμάνσει τῆς μονῆς, ἀναδειχθέντος καθηγουμένου αὐτῆς τοῦ Ἀρσενίου, γεγονόςς τὸ ὁποῖον ἐξαίρεται κατὰ τὸν ἐπικῆδειον, καὶ ὑπογραμμίζεται, ὅτι ἡ μνήμη τοῦ καθηγουμένου Νικηφόρου εἶναι, καὶ δι' αὐτὸν ἀκόμη τὸν λόγον, «ἀξία τιμῆς καὶ σεβασμοῦ, ὅτι ἡ πολιὰ αὐτοῦ προεῖδε καὶ τοῦτον τὸν κίνδυνον καὶ δὲν ἀφῆκεν ἡμᾶς ὀρφανούς, ἀλλὰ μᾶς παρέδωκεν εἰς ἄλλον ἑαυτὸν»⁹².

Ἱερομόναχος Ζαχαρίας Δοχειαρίτης.

Κατήγετο ἐκ τῆς Λίμνης καὶ ἐμόνασεν ἐν τῇ ἐν ἁγίῳ Ὁρει μονῇ Δοχειαρίου. Ὅτε εὕρισκετο εἰς τὰ Βοδενά (Ἐδεσσα), κατὰ τὸ ἔτος 1831, ἐδώρησεν εἰς τὴν μονὴν Δοχειαρίου λειψανοθήκην, περιέχουσαν μανδῆλιον μεθ' αἰ-

92. Ἐνθυμήσεις διάφοροι, φύλλον 67. Χειρόγραφον ἀκαταλογογράφητον τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐν ἁγίῳ Ὁρει μονῆς Ξενοφώντος, γραφὲν παρὰ τοῦ βιβλιοθηκαρίου τῆς μονῆς ταύτης Προηγούμενου Ἀρχιμανδρίτου Ἀκακίου. — Χειρόγραφον ἀκαταλογογράφητον τῆς διαληφθείσης βιβλιοθήκης περιέχον τὸν Ἐπικῆδειον λόγον εἰς τὸν καθηγούμενον Νικηφόρον Ξενοφωντινόν. — Γερασίου Σμυρνάκη Ἱερομονάχου Ἐσφιγμενίτου, *Τὸ Ἅγιον Ὄρος*, Ἀθήναι 1903, σελ. 622.

ματος τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἡ λειψανοθήκη ἔχει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «Τοῦ ἐν ἱερομον. παπα-Ζαχαρία Δοχειαρίτου, τοῦ ἐκ Λίμνης ἐν Βοδεν(οῖς) δια-
τρίβοντος ἐν ἔτει 1831 Μαρ. 21»⁹³.

Μοναχὸς Εὐλόγιος τοῦ Φανερωμένου.

Ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Ἀχλάδι τῆς βορείου Εὐβοίας, ἐν ἔτει 1840, ἐκ γονέων εὐσεβῶν τοῦ Ἰωάννου Μαλανδάρου καὶ τῆς Βασιλικῆς, κατὰ κόσμον δὲ ὠνομάζετο Εὐστάθιος. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἶχεν ἄσβεστον πόθον πρὸς τὴν μοναχικὴν ζωὴν, καὶ εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν ἐγκατεβίωσεν εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος, μὴ ἐξελεθῶν ἔκτοτε ἐξ αὐτοῦ. Ἀρχικῶς ἔμεινεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος. Ἀκολούθως ἐγένεν ὑποτακτικὸς ἐναρέτου γέροντος μοναχοῦ εἰς τὸ κελλίον τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἐν Κερασιᾷ, πλησίον τῶν Καυσοκαλυβίων, ὅπου ἐκάρη μοναχός, ὀνομασθεὶς Εὐλόγιος. Κατὰ τὸ ἔτος 1872 ἐγκατεστάθη εἰς τὸ κελλίον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Φανερωμένου πλησίον τῶν Καρυῶν, τὸ ὁποῖον ἀνεκαίνισε καὶ ἀνήγειρεν ἐκεῖ νέον ναόν. Ὁ Εὐλόγιος ὑπῆρξεν ἐγκρατῆς, νηστευτῆς μὴ ἐσθίων ἔλαιον ἐπὶ ἔτη, ἀγρυπνῶν ἐν προσευχαίᾳ καὶ ἐλλαμπόμενος κατ' αὐτάς. Ὑπῆρξεν ἐπίσης αὐστηρὸς εἰς ἑαυτόν, ἐπιεικῆς ὁμῶς διὰ τοὺς ἄλλους πρὸς καταρτισμὸν αὐτῶν, φιλόπτωχος, ἐργατικὸς καὶ ζηλωτῆς διὰ τὴν ἀνάδειξιν εὐλαβῶν μοναχῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ συνασκητῆς του μοναχὸς Π α χ ῶ μ ι ο ς, ἐκ Στροφυλιάς τῆς βορείου Εὐβοίας, ὅστις προέβλεψε τὸν ἑαυτοῦ θάνατον, πρὸ τριῶν ἡμερῶν, ἐπισυμβάντα τῇ 22 Ἀπριλίου τοῦ 1974. Ὁ Εὐλόγιος ἀπεβίωσεν ὑπερεκατοντούτης τῇ 11 Ἀπριλίου τοῦ 1948⁹⁴.

Μοναχὸς Ἀνθίμος Ἰβηρίτης.

Καταγόμενος ἐκ Κύμης, διεκρίθη ὡς μοναχὸς τῆς ἐν ἁγίῳ Ὄρει μονῆς Ἰβήρων. Διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς μονῆς ταύτης ἐν Μόσχᾳ καὶ πρωτεπιστάτης τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος⁹⁵.

Μοναχὸς Νεόφυτος Νεοσκητιώτης.

Κατήγετο ἐκ Κύμης καὶ ἐπωνυμεῖτο Μαργαρίτης. Ἐμόνασεν ἀσκη-

93. Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Κτενᾶ, *Τὰ κειμηλιαρχεῖα τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Ἀθῶ Βασιλικῆς Πατριαρχικῆς Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου*, ἐν Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἔτος Ζ', Ἀθῆναι 1930, σελ. 121-122.

94. Πρωτᾶτον, Διμηναῖο Ἀγιορειτικὸ Δελτίο, ἔτος 2, Ἰανουάριος-Φεβρουάριος 1984, ἀριθ. 8, σελ. 10-13. — Ἀχλαδιώτικα Νέα, ἐφημερίδα τοῦ Συλλόγου τῶν ἀπανταχοῦ Ἀχλαδιωτῶν, ἀριθ. φύλλου 5, τῆς 5 Φεβρουαρίου 1977, σελ. 2.

95. Νικολάου Καραπά, *Κύμη ὁ ἐξώστης τοῦ Αἰγαίου*, Ἀθῆναι 1955, σελ. 176.

τεύων εἰς τὴν Νέαν Σικήτην τῆς ἐν ἁγίῳ Ὁρει μονῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου. Ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν πνευματικωτέρων μοναχῶν τοῦ ἁγίου Ὁρους καὶ μέγας καλλιτέχνης ξυλογλύπτης ἀκαταλιπὼν θαυμάσιον ἔργον μεγάλης ἀξίας καὶ τέχνης, ἀποτιμηθὲν προπολεμικῶς εἰς τὴν Διεθνῆ Ἐκθεσὶν τῆς Θεσσαλονίκης εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια» δραχμῶν. Ἀπεβίωσεν ἐν ἁγίῳ Ὁρει τῇ 9 Αὐγούστου 1948⁹⁶.

Ἱερομόναχος Χριστόδουλος Κουτλουμουσιανός.

Ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Δαμιὰ τῶν Ροβιῶν ἐν ἔτει 1942. Κατὰ κόσμον ὠνομάζετο Γεώργιος Γσιμπούκας. Τῇ 20 Ὀκτωβρίου τοῦ 1965 ἐκάρη μοναχὸς τῆς παρὰ τὴν γενέτειραν αὐτοῦ μονῆς τοῦ ὁσίου Δαυτῆδ-Γέροντος, παρὰ τὴν Λίμνην, καὶ τῇ 26 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ Χαλκίδος Γρηγορίου Πλειθοῦ (1922-1968). Πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀρχιερέως τῇ 6 Ἰουνίου τοῦ 1968, προχειρισθεὶς, μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἀρχιμανδρίτης. Διετέλεσεν ἡγούμενος τῆς ὡς ἄνω μονῆς τοῦ ὁσίου Δαυτῆδ-Γέροντος ἐπὶ τρία καὶ ἥμισυ ἔτη (12 Ἰανουαρίου 1972-18 Ἰουνίου 1975). Τῇ αἰτήσει του διεγράφη ἐκ τοῦ μοναχολογίου τῆς μονῆς τῆς κουρᾶς αὐτοῦ τῇ 5 Ἰανουαρίου τοῦ 1977, καὶ μεταβάς εἰς τὴν ἐν ἁγίῳ Ὁρει μονὴν Κουτλουμουσίου ἀνέλαβε τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἡγουμενείαν τῆς μονῆς ταύτης, τὴν ὁποίαν διατηρεῖ μέχρι σήμερον.

96. Νικολάου Καραπιά, *Κύμη ὁ ἐξώστης τοῦ Αἰγαίου*, Ἀθῆναι 1955, σελ. 176. — Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη, περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Βόλῳ ὑπὸ Σωτηρίου Σχοινᾶ, ἔτος 1949, σελ. 268.

Ε'. Ο Φ Φ Ι Κ Ι Ο Υ Χ Ο Ι

Ὁ ὄσιος Χριστόδουλος ὁ ἐν Πάτμῳ, διαμένων ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἐκεῖ τῇ 16 Μαρτίου 1093 τελευτήσας τὸν βίον αὐτοῦ, εἶχε συντάξει, κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τὴν διαθήκην καὶ τὸν κωδικελλον αὐτοῦ ἐν Εὐρίπῳ (Χαλκίδι). Μετὰ τὴν ιδιόχειρον ὑπογραφὴν του, εἰς τὸ τέλος τῆς διαθήκης, ἀκολουθοῦν ιδιόχειροι ὑπογραφαὶ ἑπτὰ μαρτύρων πρὸς ἐπικύρωσιν αὐτῆς, οἱ ὅποιοι ἀνῆκον εἰς τὴν «καθέδραν Εὐρίπου». Τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἦσαν πρεσβύτεροι καὶ συγκεκριμένως, κατὰ τὸ κείμενον τῆς διαθήκης:

Ἀέων πρεσβύτερος καὶ σακελλάριος τῆς πό-
πόλεως Εὐρίπου.

Ἰωάννης πρεσβύτερος καὶ νοτάριος τῆς κα-
θέδρας Εὐρίπου.

...πρεσβύτερος τῆς καθέδρας Εὐρίπου».

Ἄλλοι κληρικοί, προσυπογράφωντες τὴν διαθήκην, ἀναφέρονται οἱ:
«Φώτιος ὁ εὐτελῆς διάκονος καὶ πρῶτος ἔκδικος.
Μιχαήλ ... τῆς καθέδρας Εὐρίπου.

Βασίλειος ὁ εὐτελῆς διάκονος... καὶ νοτάριος
Εὐρίπου, ὁ Στροβιλίτης.

...τῆς καθέδρας Εὐρίπου»⁹⁷.

Δεδομένου ὅτι οἱ ὀφφικιοῦχοι, ὡς ἄνω, ἐπίσημοι κληρικοὶ (σακελλάριος, νοτάριος, ἔκδικος) ἀνῆκον εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καθέδραν Εὐρίπου (Χαλκίδος) —τῆς ὁποίας ἱεράρχης κατὰ τὴν ἐν Εὐβοίᾳ παραμονὴν τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου ἦτο ἴσως ὁ Νεόφυτος— πρέπει νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι, ἂν ἔχῃ ἅπαντες, ὅπωςδῆποτε μερικοὶ ἐξ αὐτῶν θὰ ἦσαν Εὐβοεῖς, πλην βεβαίως τοῦ Στροβιλίτου Βασιλείου διακόνου.

97. Fr. Miklosich - Jos. Müller, *Acta et Diplomata, Vindobonae*, τόμος 6, σελ. 85 καὶ σελ. 90. — Ἐρασμ. Βρανούση, *Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου ἰδρυτοῦ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς*, Ἀθήναι 1966, σελ. 28, σελ. 30 καὶ σελ. 124, σημ. 1. — Χρυσόστομος Θεμέλης Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Εὐβοϊκὴ Ἀγιολογία*, Ἀθήναι 1982, σελ. 19-20 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας).

ΣΤ'. ΑΓΙΟΣΟΦΙΤΑΙ

Ἄγιοσοφῖται ὀνομάζοντο οἱ κληρικοὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ὑπηρετοῦσαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διεκρίνοντο εἰς πρεσβυτέρους, διακόνους, ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ὀστιαρίους ἢ πυλωροὺς καὶ ψάλτας, ὁ προεξάρχων τῶν ὁποίων ὀνομάζετο πρωτοψάλτης. Ἡ θέσις τῶν Ἄγιοσοφιτῶν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἦτο ἐξέχουσα, καὶ ἐκ ταύτης πολλοὶ ἀνῆλθον εἰς περαιτέρω ὕψιστα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, ὡς ὁ λογιώτατος μητροπολίτης Σερρῶν Νικήτας, ἀκμάσας κατὰ τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα, προαχθεὶς εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἔπαλξιν ἀπὸ διάκονος τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἄγιοσοφίτης διάκονος ὑπῆρξεν ὁ Χαλκιδεὺς ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος Ἡφαιστος, καὶ ὁ Χαλκιδεὺς Εὐθύμιος Τορνίκης, ἐξάδελφος τοῦ Γεωργίου Τορνίκη μητροπολίτου Ἐφέσου († 1156/1157) καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου Τορνίκη (1201/1202), διατελέσας μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, κατὰ τὰ ἐξιστορηθέντα ἀνωτέρω εἰς τὰ περὶ τῶν Εὐβοέων ἱεραρχῶν.

Διάκονος Νικόλαος Πιστόφιλος καὶ διάκονος Μανουὴλ Βεριβόης.

Ἀμφότεροι οἱ κατὰ τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα ζήσαντες Ἄγιοσοφῖται διάκονοι, ὅτε Νικόλαος Πιστόφιλος καὶ ὁ Μανουὴλ Βεριβόης, ἦσαν Χαλκιδεῖς, «ὀμοπάτριδες» καὶ συνδιάκονοι, τῆς αὐτῆς λαμπρᾶς μορφώσεως, καὶ φίλοι τοῦ Εὐθυμίου Τορνίκη. Τοῦτο καθίσταται γνωστὸν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ διαπρεποῦς μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου (1182-1220) πρὸς τὸν ὡς ἄνω Χαλκιδεὴ Ἄγιοσοφίτην διάκονον Εὐθύμιον Τορνίκην, τὸν μετὰ ταῦτα μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν (1180-1209), μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀκομινᾶτος συνεδέετο διὰ στενῆς φιλίας, τὸν ἠγάπα καὶ τὸν ἐξιτίμα, ὀνομάζων αὐτὸν εἰς ἐπιστολάς του «λογιώτατον», καὶ «δεσπότην» καὶ «ἀδελφόν». Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἣ ὁποία ἐστάλη εἰς τὴν Χαλκίδα πρὸς τὸν Ἄγιοσοφίτην διάκονον Εὐθύμιον Τορνίκην καὶ τοὺς «λοιποὺς Ἄγιοσοφίτας», ἦτοι τοὺς διακόνους Νικόλαον Πιστόφιλον καὶ Μανουὴλ Βεριβόην, ὁ φίλος αὐτῶν μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος γράφει, ὅτι τόσον ὁ Εὐθύμιος Τορνίκης, ὅσον καὶ οἱ Νικόλαος Πιστόφιλος καὶ Μανουὴλ Βεριβόης, μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1204 ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, κατέφυγον εἰς τὴν «ἐνεγκαμένην» αὐτοῦς πόλιν, δηλαδὴ εἰς τὴν γενέτειράν των Χαλκίδα καὶ

δὲν περιεπλανήθησαν εἰς ἄλλα ξένα μέρη ἀλλ' ἔζησαν εἰς τὴν γενέτειραν αὐτῶν, μακρὰν τοῦ τυραννικοῦ περιβάλλοντος τῆς ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει Λατινοκρατίας. Ἐπὶ λέξει ὁ Ἀχομινᾶτος γράφει ταῦτα: «Ὡμῶν ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὀμοπάτριδας εἰδώς, διὰ τῆς αὐτῆς ἐληλυθότας παιδεύσεως, τῷ αὐτῷ συγκεκληρωμένους μεγίστῳ βήματι, ἵνα μὴ τᾶλλα καταριθμῶμαι πάντα, ἐν τῷ αὐτῷ νοί καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ κατηρτίσθαι κατὰ τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα, καὶ που καὶ ἐμακάριζον ὡς ἐν κακοῖς ἄμεινον ἔχοντας, οἷς, ἐκ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἀλούσης κατ' ἄκρας ἀπαναστάντες, οὐκ ἐπ' ἀλλοδαπὴν ἄλλος ἄλλην σποράδες πεπλάνησθε, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐνεργαμένην κατιόντες ἀνεκάμψατε καὶ ὡς εἰς ἓν σμῆνος κατὰ Χριστὸν συνεστραμμένοι τὴν τοῦ τυραννικοῦ καιροῦ χαλεπότητα συνδιεφέρετε ἀλλήλοις καὶ διάγετε εὐθυμότερον καὶ ξυμπονεῖτε κοινῶς ἑαυτοῖς μελιχρὰν βιοτήν»⁹⁸.

Εἰδικώτερον, ὁ διάκονος Νικόλαος Πιστόφιλος, διατελῶν διάκονος ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, προεχειρίσθη ρήτωρ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας ἐκφωνῶν πανηγυρικοὺς λόγους κατὰ τὰς ἑορτάς. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ φίλου του μητροπολίτου Ἀθηναίων Μιχαὴλ Ἀχομινᾶτου ἀπευθυνομένης πρὸς αὐτόν, εἰς τὴν ὁποίαν, μεταξὺ τῶν ἄλλων, γράφει καὶ ταῦτα: «Σὺ νεώτερος καὶ παρὰ τοῦτο λέγειν καὶ γράφειν ἀτολμότερος, ὁ πρὸ τούτων δέκα ἐνιαυτῶν πρὶν πρώτης ὑπήνης θρέψαι μύστακα ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει προκεχειρισμένος διδάσκαλος, ὁ ἐπ' ἀναβάθρα μετεῶρω ἰστάμενος καὶ τῷ περιστηκότι λογίῳ θεάτρῳ ἐπιδεικνύμενος καθ' ἑκάστην πανήγυριν καὶ ὡς ὁ δωδεκαετῆς Ἰησοῦς τοῖς παλαιοῖς νομοδιδασκάλοις θαυμαζόμενος διὰ τὴν παρ' ἡλικίαν σοφίαν καὶ τῶν πεύσεων σύνεσιν;»⁹⁹. Ὁ Ἀχομινᾶτος ἔγραψε 4 ἐπιστολάς εἰς τὸν Ἁγιοσοφίτην διάκονον Νικόλαον Πιστόφιλον, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο ἔχουν πρῶτον συναποδέκτην τὸν προαναφερθέντα Ἁγιοσοφίτην διάκονον Εὐθύμιον Τορνίκην, καὶ τρίτον τὸν Ἁγιοσοφίτην διάκονον Μανουὴλ Βεριβόην¹⁰⁰. Εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ὁ Ἀχομινᾶτος ἐκφράζεται διὰ τῶν ἐξῆς ἐπαινετικῶν λόγων περὶ τοῦ φίλου του Νικόλαου Πιστόφιλου: «Πανενημιότατε δέσποτα ... ἀνήρ εἶπερ τις εὖ ἔχων καὶ γλῶττης σοφιστικῆς καὶ νοῦ ἐπιστήμονος, ἄλλως τε καὶ εἰς ἄκρον, ὡς ἔφη τις, μυελὸν ψυχῆς κατὰ τὴν ἐν Χριστῷ φιλίαν συνταχεῖς ἡμῖν καὶ οἶόν τινα κλῆρον πατρῶον καὶ πολυτελῆ ταύτην ἐκδεξάμενος ... γράμματα δὲ παρ' ἀλλήλων δε-

98. Μιχαὴλ Ἀχομινᾶτου, *Τὰ σωζόμενα*, ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου, τόμος Β', Ἀθῆναι 1880, σελ. 225-226.

99. Μιχαὴλ Ἀχομινᾶτου, *Τὰ σωζόμενα*, ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου, τόμος Β', Ἀθῆναι 1880, σελ. 232-233 καὶ σελ. 622 (232, 24).

100. Μιχαὴλ Ἀχομινᾶτου, *Τὰ σωζόμενα*, ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου, τόμος Β', Ἀθῆναι 1880, σελ. κς'-κζ', ἐνθα ἡ, κατὰ σελίδας ἐν τῷ Β' τούτῳ τόμῳ «*Τῶν σωζομένων*» τοῦ Ἀθηναίων Μιχαὴλ Ἀχομινᾶτου, ἀναγραφή τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν Νικόλαον Πιστόφιλον καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους δύο Χαλκιδεῖς Ἁγιοσοφίτας.

χόμενοι ἀγαπήμεν ἂν καὶ μὴ δεχόμενοι δὲ τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἐν Χριστῷ συντηροίμεν. Ἐρωμένη διαφυλάττειτο ἡ λογιότης σου»¹⁰¹. Ὁ Νικόλαος Πιστόφιλος εἶχεν ἐν Χαλκίδι ἀδελφόν, ὀνόματι Γεώργιον, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀκομινᾶτος ἔγραψεν εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν.

Ὡσαύτως ὁ Ἀκομινᾶτος ἔγραψε 3 ἐπιστολάς εἰς τὸν Ἀγιοσοφίτην διάκονον Μανουὴλ Βεριβόην, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο ἔχουν πρῶτον συναποδέκτην τὸν προαναφερθέντα Ἀγιοσοφίτην διάκονον Εὐθύμιον Τορνίκην καὶ δεύτερον τὸν ὡς ἄνω Ἀγιοσοφίτην διάκονον Νικόλαον Πιστόφιλον. Εἰς τὴν ἀπευθυνομένην προσωπικῶς πρὸς τὸν Μανουὴλ Βεριβόην ἐπιστολὴν τοῦ ὁ Ἀκομινᾶτος προσφωνεῖ αὐτὸν «πανεντιμότατε καὶ λογιώτατε δέσποτα» καὶ «φίλη κεφαλῇ», ἀναφέρει δὲ τὴν Χαλκίδα ὡς «πατρίδα» καὶ «πάτριον ἔδαφος» τοῦ Μανουὴλ Βεριβόη. Ἐπιστολαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀκομινᾶτον δὲν περισσώθησαν¹⁰².

Ἀδελφὸς τοῦ Μανουὴλ Βεριβόη ἦτο ὁ Νικηφόρος Βεριβόης πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀκομινᾶτος ἔστειλε δύο ἐπιστολάς, μία δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι παραμυθητικὴ ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἀνεψιᾶς τινος τοῦ Βεριβόη, τὴν ὁποῖαν εἶχε σύζυγον ἀνεψιὸς τις τοῦ Ἀκομινᾶτου. Ἔστειλε δ' ἐπίσης καὶ μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν Βεριβόησσαν, ἡ ὁποία ἦτο μητέρα τῆς θανούσης, χήρα Βεριβόη ἀδελφοῦ τοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ Ἀγιοσοφίτου διακόνου Μανουὴλ Βεριβόη¹⁰³.

101. Μιχαήλ Ἀκομινᾶτου, *Τὰ σωζόμενα*, ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου, τόμος Β', Ἀθῆναι 1880, σελ. 303-304.

102. Μιχαήλ Ἀκομινᾶτου, *Τὰ σωζόμενα*, ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου, τόμος Β', Ἀθῆναι 1880, σελ. 304, σελ. 306, σελ. 305 καὶ σελ. 641 (304, 4).

103. Μιχαήλ Ἀκομινᾶτου, *Τὰ σωζόμενα*, ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου, τόμος Β', Ἀθῆναι 1880, σελ. 320, σελ. 352, σελ. 322 καὶ σελ. 644-645 (320 καὶ 321, 3). — Γεωργίου Χατζηκόστα, *Ἡ Χαλκὶς κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα (Βάσει τῆς μαρτυρίας Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτου)*, ἐν Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, τόμος ΣΤ', Ἀθῆναι 1959, σελ. 190-191. — Σημειωτέον, ὅτι βυζαντινὸς στρατηγὸς Βεριβόης ἀναφέρεται ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Η' (1025-1028).

Ζ'. ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Ἐκτὸς τῶν μέχρι τοῦδε ἀναγραφεισῶν ἀνωτέρω Εὐβοϊκῶν Ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων, αἱ ὁποῖαι διέπρεψαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκτὸς τῆς Εὐβοίας, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι Εὐβοεῖς κληρικοί, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν ἐκτὸς τῆς νήσου ταύτης. Ἐξ αὐτῶν καταχωρίζονται ἐνταῦθα οἱ ἑξῆς:

Ἱερεὺς Μιχαήλ Κοσμᾶ.

Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωσήφ Β' (1416-1439) ἤρχισεν ἡ σύστασις τῆς ἐν Βενετία παροικίας τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, ἐτέλουν δὲ τὰς λειτουργίας δι' αὐτοὺς ὀρθόδοξοι ἱερεῖς εἰς οἰκίας, ἂν καὶ οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἠπειλοῦντο, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ παπικῶν, δι' ἐξορίας ἐφ' ὅσον δὲν ἔπαυον νὰ θρησκευοῦν ὀρθόδοξως. Οἱ πρῶτοι ὀρθόδοξοι ἱερεῖς τῆς ἐν Βενετία Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος ὑπῆρξαν Ἀσάνης τις, καὶ ὁ Εὐβοεὺς ἱερεὺς Μιχαήλ Κοσμᾶ κατὰ τὰ ἔτη 1412-1418¹⁰⁴.

Ἱερεὺς Γαβριήλ.

Ὁ Εὐβοεὺς ἱερεὺς (ιερομόναχος;) Γαβριήλ διετέλεσεν ἐφημέριος τῆς ἐν Κερκύρα μονῆς τῶν Ἀσωμάτων, κατέστη δὲ γνωστὸς ἀπὸ πιστοποιητικὸν τελέσεως βαπτίσεως ἐν τῷ ναῷ τῆς μονῆς τῇ 5 Μαΐου 1723. Τὸ βαπτιστικὸν τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς: «1723 5 Μαΐου. Σπυρίδων Βούλγαρης ἐλέω Θεοῦ Μέγας πρωτοπαπᾶς πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας, ὅτι ἡ Μαρίνα τοῦ ποτε Νικολ. Μπαλαμπάνη ἐκ Ναυπλίου, πρώην αἰχμαλώτου, ἐβαπτίσθη ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἀσωμάτων ἐν τῇ ρηθείᾳ πόλει, γεννημένη μετὰ τῆς νομίμου συμβίας του Ἀργεντοῦς ἐκ Χίου, ὑπὸ Γαβριήλ ἱερέως ἐξ Εὐρίπου ἐφημερίου τῆς ἄνωθεν μονῆς. Ἀνάδοχος Χαζὶ Παλαιολόγος Καποῦτζος»¹⁰⁵.

Προηγούμενος Νικόδημος.

Ὁ ἐκ Καρύστου καταγόμενος προηγούμενος τῆς ἐν Ἄνδρῳ μονῆς τοῦ

104. Μανουήλ Γεδεών, *Πατριαρχικοὶ Πίνακες*, Κωνσταντινούπολις 1884, σελ. 465 καὶ σημ. 693.

105. Κωνσταντίνου Δ. Μέρτζιου, *Θωμᾶς Φλαγγίνης καὶ ὁ μικρὸς Ἑλληνορηνήμων (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμος Θ')*, Ἀθῆναι 1939, σελ. 148.

Ἁγίου Νικολάου, ἀναφέρεται, ἐν ἔτει 1813, εἰς ἀφιερωτικὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ ἄργυροῦ καὶ ἐγγρύσου τορευτοῦ Εὐαγγελίου τῆς ὡς ἄνω μονῆς, διὰ τῶν ἐξῆς: «Δι' ἐξόδου Νικοδήμου προηγουμένου τοῦ ἐκ Καρύστου 1813»¹⁰⁶.

106. Δημητρίου Π. Πασχάλη, *Μεσαιωνικῶν καὶ μεταγενεστέρων ἐπιγραφῶν τῆς νήσου Ἄνδρου συμπλήρωμα*, ἐν Ἑπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἔτος ΣΤ', Ἀθῆναι 1929, σελ. 212.

Η'. ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ

Εἰς τὰς ὡς ἄνω Εὐβοϊκὰς Ἑκκλησιαστικὰς προσωπικότητας προσθε-
 τέα καὶ ἡ ὁμάς ἐκείνη τῶν Εὐβοέων κληρικῶν καὶ μοναχῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ
 τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος καὶ ποικιλοτρόπως ἐβοή-
 θησαν τὸν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας κρατερόν ἀγῶνα, τινὲς δὲ καὶ
 ἔπεσαν χάριν αὐτοῦ, ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μαχόμενοι. Ἐκ τῶν ἀγωνι-
 στῶν τούτων, πλὴν τοῦ Εὐβοϊακοῦ Νεοφύτου καὶ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ναθαναὴλ
 Ἰωάννου, περὶ ἐκάστου τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀνωτέρω εἰδικὴ ἐξιστόρησις,
 καταχωρίζονται ἐνταῦθα οἱ ἐξῆς ἐξηκριβωμένοι Εὐβοεῖς:

Ἱερομόναχος Παΐσιος Κλεόβουλος.

Οὗτος κατήγετο ἀπὸ τὴν Ὀκτωινίαν ἢ τὰς Ὀκτωινέας. Εἰκοσαετῆς
 τὴν ἡλικίαν μετέβη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Καταρράκτου,
 πλησίον τῆς γενετείας αὐτοῦ, χειροτονηθεὶς διάκονος καὶ ἱερεὺς ἐν αὐτῇ.
 Ἐνεκα σοβαροῦ ἐπεισοδίου τὸ ὅποῖον οὗτος ἐδημιούργησεν ἐν τῇ μονῇ, ἠναγκά-
 σθη νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ ταύτης καὶ διὰ παρατυχόντος πλοιαρίου μετέβη εἰς τὴν
 νῆσον Ψαρὰ καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς Κυδωνίας τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἐφοίτησεν εἰς
 τὴν ἐν αὐταῖς, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος λειτουργοῦσαν,
 περιφημον Σχολήν, τῇ προτροπῇ τοῦ ἐκ τῶν καθηγητῶν αὐτῆς Γρηγορίου
 Σαράφη τοῦ Κυδωνιέως, ὅπου καὶ προσέλαβε τὴν ἐπωνυμίαν Κλεόβουλος.
 Ἐκεῖ ὁ Παΐσιος Κλεόβουλος ἴσως ἐμύησεν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τὸν εἰς Κυ-
 δωνίας καταφυγόντα Εὐβοέα Νικόλαον Κριεζώτην (1785-1853), ἄνδρα ἐκ
 τῶν ἀνδρειοτέρων ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ὁ Παΐσιος,
 ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Ἀγῶνος, ἔλαβε τὴν σπάθην καὶ ἠγωνίσθη εἰς τὰ πεδία
 τῶν ἐν Εὐβοίᾳ μαχῶν τῆς Καστέλας, τῆς Βρωμούσης, τοῦ Βατῶντος καὶ ἀλ-
 λαχοῦ. Μάλιστα εἰς τὴν θέσιν Δύο Βουνά, πρὸ τῆς Χαλκίδος, ὁ Παΐσιος ἀνέ-
 βηκεν εἰς μίαν πέτραν καὶ μετὰ λόγια ἐνθουσιώδη ἐνεθάρρυνε τὸν στρατὸν εἰπὼν,
 ἐκτὸς ἄλλων: «Ἀνδρίζεσθε καὶ κραταιοῦσθε. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχομεν
 μῆτε ἀπὸ μανέστραν, μῆτε ἀπὸ ἄλλα φαγητά, μῆτε ἀπὸ στρώματα, μῆτε ἀπὸ
 συνδόνας, μῆτε ἀπὸ μαξιλάρας, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται οἱ Ὄθωμανοί. Ἡ-
 μεῖς τρώγομεν ψωμί καὶ κρομμύδι καὶ κοιμώμεθα ἐπάνω εἰς τὰς πέτρας ἢ
 κλαδιά...». Ἐκτὸς τῶν δραστηριοτήτων αὐτοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ
 1821, ὁ Ἱερομόναχος Παΐσιος Κλεόβουλος διετέλεσε διδάσκαλος ἐν Χαλκίδι

και ἐν Θήβαις, ὡς ἐπίσης καὶ γραμματεὺς τῆς Ἐφορίας Χαλκίδος καὶ Ξηροχωρίου (Ἰστιαίας). Ἀπέθανε εἰς τὰ Πολιτικά τῆς Εὐβοίας «ἐπὶ ψάθης»¹⁰⁷.

Ἱερομόναχος Γρηγόριος Κριεζώτης.

Οὗτος ὑπῆρξε δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἰσιδώρου Χαραχλιάνη (Κριεζώτου) καὶ τῆς Χρυσῆς, ὁ δὲ μετ' αὐτὸν γεννηθεὶς τρίτος ἀδελφὸς ἦτο ὁ προαναφερθεὶς ὀπλαρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 Νικόλαος Κριεζώτης (1785-1853). Ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος, καθ' ὃν χρόνον διατελοῦσεν ἐφημέριος εἰς τὰς Κυδωνίας τῆς Μ. Ἀσίας, ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Τότε μετέβη εἰς τὴν Πέργαμον καὶ ἔπεισε τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον Κριεζώτην νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των Εὐβοίαν. Διὰ τῆς νήσου Ψαρῶν διεπεραιώθησαν ἀμφοτέρω οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι εἰς τὴν Κύμην. Καὶ ὁ μὲν ἱερομόναχος Γρηγόριος ὑπέδειξεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον νὰ παραμείνουν εἰς τὴν παρά τὴν Κύμην μονὴν Μάντζαρη, ὁ Νικόλαος ὁμοῦς ἠκολούθησεν ἄλλην ὁδόν, καθ' ἣσον, ὡς λέγει ὁ ἱστορικὸς Ἰωάννης Φιλήμων «θεῖα προνοία ὠδηγήθη ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἰς τὸν ἀγῶνα, ὡς προωρισμένος, ἵνα διαδεχθῆ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν ἀρχηγίαν τῆς νήσου, καὶ διατρέψῃ δι' ἀνδραγαθιῶν πολλῶν μέχρι τέλους»¹⁰⁸. Ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ἀπελευθερωτικὰς ἐν Εὐβοίᾳ ἐπιχειρήσεις καὶ μάχας. Ἐλαβεν ἐπίσης μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου τῆς Ἀττικῆς τὸν Αὐγουστον τοῦ 1826, καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος¹⁰⁹.

Ἱερεὺς Ἀγγελῆς Κριεζώτης.

Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Κριεζᾶ τοῦ τῆς δῆμου Δυστίων καὶ διετέλεσεν ἐφημέριος τῆς γενετείρας του. Ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν τούρκων, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 εἰς τὴν Κάρυστον, συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀφοῦ ἐρινοτιμήθη καὶ ὑπέστη πλεῖστα ἄλλα μαρτύρια, ἐθανατώθη τελικῶς. Εἰς πιστοποιητικὸν περὶ αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπέγραψεν εἰς τὰς Ἀθήνας τῇ 25 Ἰουνίου τοῦ 1845 ὁ ὑποστράτηγος Νικόλαος Κριεζώτης, παρέχονται πληροφορίες περὶ τῶν Εὐβοϊκῶν περιοχῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἱερεὺς Ἀγγελῆς Κριε-

107. Ν α θ α ν α ἡ λ Ἰ ω ἄ ν ν ο υ, *Εὐβοϊκά*, Ἐρμούπολις 1857, σελ. 18-20. — Γ ι ὠ ρ γ ο υ Ν τ ε γ ι ἄ ν ν η, *Ὁ Νικόλαος Κριεζώτης*, τόμος Α', Ἀθήναι 1967, σελ. 21, σελ. 41, σελ. 54 καὶ σελ. 99.

108. Γ ι ὠ ρ γ ο υ Ν τ ε γ ι ἄ ν ν η, *Ὁ Νικόλαος Κριεζώτης*, τόμος Α', Ἀθήναι 1967, σελ. 13 καὶ σελ. 21-22.

109. Γ ι ὠ ρ γ ο υ Ν τ ε γ ι ἄ ν ν η, *Ὁ Νικόλαος Κριεζώτης*, τόμος Α', Ἀθήναι 1967, σελ. 13, σελ. 21, σελ. 161-162, σελ. 241-242 καὶ σελ. 251, καὶ τόμος Β', Ἀθήναι 1971, σελ. 68. — Γ ι ἄ ν ν η Γ κ ι κ α, *Ἡ Εὐβοία καὶ τὸ 21*, Ἀθήναι 1972 (ἀνάτυπον, συμπληρωμένον, ἐκ τοῦ Ἀρχείου Εὐβοϊκῶν Μελετῶν), σελ. 45, σελ. 48 καὶ σελ. 51.

ζώτης ἠγωνίσθη: «Πιστοποιεῖται —γράφεται εἰς τὸ πιστοποιητικὸν— ὅτι ὁ μακαρίτης αἰδεσιμώτατος Παπα-Ἀγγελῆς ἀπὸ τὸ χωρίον Κριεζᾶ τοῦ δήμου Δυστίων, τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῆς Εὐβοίας, δράξας τὰ ὄπλα συνηγωνίσθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου, ὡς Ἰζαούσης διαφόρους μάχας, οἷον εἰς Διακοφτί, εἰς Ἀρζανη εἰς τὸν κατὰ τὸ Ἄλιβέριον Πύργον, καὶ εἰς Κάρυστον, ὅπου συλληφθεὶς παρὰ τῶν τούρκων ἐθανατώθη»¹¹⁰.

Ἱερεὺς Δημήτριος Παπαγεωργίου.

Εὐβοεὺς ἀσφαλῶς ὁ ὡς ἄνω ἱερεὺς, ἐφημέριος τῶν Δυστίων, «ἔδειξε τόλμην ἀρίστην καὶ γενναϊότητα» κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐθνεγερσίας τὸ 1821. Πιστοποιητικὸν περὶ αὐτοῦ, ὑπογραφόμενον ἐν Χαλκίδι τῇ 15 Ἀπριλίου τοῦ 1846 ὑπὸ τῶν ὑποστρατῆγων Νικολάου Κριεζώτου καὶ Κ. Βολπιώτη, μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἐθνικῆς προσφορᾶς τοῦ ἱερέως τούτου, ὡς ἀκολούθως: «Πιστοποιεῖται ὅτι ὁ Παπα-Δημήτριος Ἀναγνώστου Παπα-Γεωργίου κάτοικος τοῦ χωρίου Εὐβοίας Βύρα τοῦ Δήμου Δυστίων, ἅμα ἀρξαμένου τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱεροῦ Ἀγῶνος, δράξας καὶ αὐτὸς προθύμως τὰ ὄπλα κατετάχθη ὑπὸ τὰς ὁδηγίας μας, καὶ ὑπηρετήσε τὴν Πατρίδα στρατιωτικῶς, καὶ μετὰ πατριωτισμοῦ καὶ ζήλου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφίξεως τοῦ ἀοιδίμου Καποδιστρίου, συνεισφέρας καὶ ἐξ ἰδίων του ἀρκετὴν ποσότητα χρημάτων, χρησιμεύσασαν πρὸς τροφήν καὶ πολεμοφόδια τῶν ἐν τῇ Εὐβοίᾳ στρατευμάτων. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ τῆς εἰς τὸ στρατιωτικὸν διαμονῆς του, παρευρέθη εἰς διαφόρους τότε ἐπισυμβάσας κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας, εἰς ἐκεῖνας λέγω, τῶν Βρυσακίων Εὐβοίας, Τριαλλῶν, Διακοφτοῦ, Βατισίου, Καρύστου καὶ Ἀληβεργίου, ἐν αἷς καὶ ἔδειξεν τόλμην ἀρίστην καὶ γενναϊότητα κατὰ τῶν ἐχθρῶν, φανεὶς ἄξιος μαχητῆς ἐμπειροπόλεμος, εὐπειθὴς καὶ καλὸς στρατιωτικὸς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν. Ὅθεν καὶ πρὸς ἐνδειξὴν τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα στρατιωτικῶν πιστῶν αὐτοῦ ἐκδουλεύσεων, ἐπαφίεται τὸ παρόν»¹¹¹.

Ἱερεὺς Γεώργιος Ν. Παπασταματίου.

Ὁ ἱερεὺς οὗτος κατήγετο ἐκ Καρύστου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐ-

110. Ν α θ α ν α ἡ λ Ἰ ω ά ν ν ο υ, *Εὐβοϊκά*, Ἐρμούπολις 1857, σελ. 122, σελ. 125, σελ. 127 καὶ σελ. 128. — Π ρ ω θ ι ε ρ έ ω ς Ν ι κ ο λ ά ο υ Π α π α δ ο π ο ύ λ ο υ, *Εὐβοεῖς κληρικὸι ἀγωνισταί*, ἐν Ἀ ρ χ ε ῖ ο ν Εὐ β ο ῖ κ ῶ ν Μ ε λ ε τ ῶ ν, τόμος Ζ', Ἀθῆναι 1960, σελ. 38-39. — Γ ι ά ν ν η Γ κ ῖ κ α, *Ἡ Εὐβοία καὶ τὸ 21*, Ἀθῆναι 1972, σελ. 59, σελ. 64 καὶ σελ. 65. — Γ ι ώ ρ γ ο υ Ν τ ε γ ι ά ν ν η, *Ὁ Νικόλαος Κριεζώτης*, τόμος Α', Ἀθῆναι 1967, σελ. 133, σελ. 159 καὶ σελ. 176.

111. Π ρ ω θ ι ε ρ έ ω ς Ν ι κ ο λ ά ο υ Π α π α δ ο π ο ύ λ ο υ, *Εὐβοεῖς κληρικὸι ἀγωνισταί*, ἐν Ἀ ρ χ ε ῖ ο ν Εὐ β ο ῖ κ ῶ ν Μ ε λ ε τ ῶ ν, τόμος Ζ', Ἀθῆναι 1960, σελ. 30-31.

παναστάσεως τοῦ 1821 ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας ἐν Εὐβοίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ πιστοποιητικὸν ἀγωνιστικότητος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν ὑποστράτηγον Νικόλαον Κριεζώτην καὶ τὸν Βάσον Μαυροβουινιώτην ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Αὐγούστου τοῦ 1845. Ἔχει δὲ οὕτω: «Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι, ὅτι ὁ φέρων τὸ παρὸν πιστοποιητικὸν Παπα Γεώργιος Ν. Παπασταματίου ἐκ Καρύστου λαβὼν τὰ ὅπλα ἀνὰ χεῖρας ἅμα ἤρξατο ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἱερὸς ἀγὼν, ἔτρεξεν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας μας εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης δείξας τόλμην, γενναϊότητα, εὐπέθειαν καὶ τιμότητα. Παρευρέθη εἰς ὅλας τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας, ὅσαι συνέβησαν μέχρι τῆς διαλύσεως τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων, ὅτε τιμῶς ἀπέθεσε τὰ ὅπλα, οἷον εἰς Κάρυστον, Κουτουρλομετόχιον, Ἀλιβέριον, Λυκόρρευμα, Ἀθήνας, Χαϊντάρι, Καπανδρίτι, Σάλωνα καὶ λοιπῶν ὅσαι ἐγένιναν κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἐχαιρε δὲ καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα τὴν τάξιν τοῦ Μπαϊρακτάρου. Παρευρέθη προσέτι καὶ εἰς τὸν ἐν Πελοποννήσῳ ἐμφύλιον πόλεμον¹¹².

Ἱερεὺς Ἀθανάσιος Σκιαδᾶς.

Ὁ ἱερεὺς Ἀθανάσιος Σκιαδᾶς ἢ Παπασκιαδᾶς, ἐγεννήθη εἰς τὸ χωριὸν Ἀφράτιον. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ἐν Εὐβοίᾳ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὴν στρατηγικότητά του κατὰ τὰς μάχας πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ συνεδύαζεν ἄριστα ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὸν μαχητὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου τῆς Χαλκίδος εἰς τοὺς Ἑλληνας, τὸ 1833, ὕψωσε καὶ ἐνέπηξε τὴν σημαίαν τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου τῆς Χαλκίδος καὶ ἔνδακρος ἀνεφώνησε: «Χάριν σοῦ, φιλτάτη σημαία, ἐχύθη τόσον ἑλληνικὸν αἷμα!». Μία ὁδὸς τῆς Χαλκίδος φέρει τιμητικῶς τὸ ὄνομά του¹¹³.

112. Πρωθιερέως Νικολάου Παπαδοπούλου, *Εὐβοεῖς κληρικοὶ ἀγωνισταί*, ἐν Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, τόμος Ζ', Ἀθήναι 1960, σελ. 31-32.

113. Κωνσταντίνου Γουναροπούλου, *Ἱστορία τῆς νήσου Εὐβοίας*, Θεσσαλονίκη 1930, σελ. 340. — Γιάννη Γκίκα, *Ἡ Εὐβοία καὶ τὸ 21*, Ἀθήναι 1972, σελ. 63 (Παπαθανάσιος Εὐριπαιὸς). — Ἐλευθερίου Ἰωαννίδη, *Ἡ Χαλκίδα καὶ οἱ δρόμοι τῆς*, ἐν Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, τόμος ΙΣΤ', Ἀθήναι 1970, σελ. 62. — Σημειωτέον, ὅτι εἰς τὴν Ὁρθοσκευτικὴν καὶ Ἡθικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν, τόμος 1, Ἀθήναι 1962, στηλ. 364, ἀναγράφεται ὡς συμματῶν τοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἐθνεγερσίας καὶ ὁ ἐκ Χαλκίδος ἱερεὺς Νικόλαος Γεωργίου Μαυρογιάννης.

Σημειωτέον, ὅτι περὶ τῆς συμβολῆς τῶν Μονῶν τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ἱερομονάχων κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 γίνεται εἰδικὴ ἐξιστόρησις εἰς τὴν ὑπὸ ἐκδοσὶν μελέτην μου, ὑπὸ τὸν τίτλον Ἱστορικὰ σημεῖωματα περὶ τῶν μονῶν τῆς Εὐβοίας.

Θ'. ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Ἐκτὸς τῶν μέχρι τοῦδε ἀναγραφέντων Εὐβοέων μὴ κληρικῶν, καταχωρίζονται ἐνταῦθα καὶ τινες ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν σχετισθῆ κατά τινα περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον ἰδιαιτέρον τρόπον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ δῆ:

Γρηγόριος Χαλκούτζης.

Ὁ «κατὰ τὴν πατρῶαν ἐπωνυμίαν» Χαλκούτζης ἦτο λαϊκὸς Χαλκιδεὺς (IB'-IG' ἑκατονταετηρίς), ὅστις ἔζησεν εἰς τὴν γενέτειράν του καὶ ἔφερε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος θεματικοῦ, ἦτο δηλαδὴ δικαστὴς ἐπαρχίας. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ Εὐβοία, ἤδη κατὰ τὴν I' ἑκατονταετηρίδα, ἐδιοικεῖτο ὑπὸ ἄρχοντος ὑπαγομένου εἰς τὸ Θέμα Ἑλλάδος. Ὁ Χαλκούτζης, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Εὐβοίας ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐν ἔτει 1205, ἠναγκάσθη νὰ αὐτοεκατρισθῆ ἐκ τῆς Χαλκίδος καὶ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Νίκαιαν, ἐγκαταλείψας τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τὴν κτηματικὴν του περιουσίαν ἐν Χαλκίδι, ἕνεκα τῆς λατινικῆς παπικῆς τυραννίδος πρὸς τὴν ὁποίαν ἔτρεφεν ἀποστροφὴν καὶ μῖσος, σταθερῶς παραμένων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ πίστει καὶ τυγχάνων φίλος ἀγαπητὸς τοῦ διαπρεποῦς μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου (1182-1220), ἐμπεριστάτου τότε καὶ αὐτοῦ ἕνεκα τῆς λατινοκρατίας, καὶ ἕνεκα αὐτῆς αὐτοεξορίστου εἰς τὴν νῆσον Κέα. Ἐκ τῆς νήσου ταύτης ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινάτος ἔγραψε τρεῖς συστατικὰς ἐπιστολάς διὰ τὸν ἄρχοντα θεματικὸν Χαλκούτζην καὶ δῆ, μίαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας Θεόδωρον Α' τὸν Λάσκαριν (1204-1222), ἄλλην πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν πατριάρχην Μιχαὴλ Δ' Αὐτωρειανὸν (1207-1213) καὶ τρίτην πρὸς τὸν ἀρχιερέα Κρήτης διαμένοντα εἰς τὴν Νίκαιαν, εἰς τὴν ὁποίαν κατέφυγε καὶ αὐτὸς ἴσως ἕνεκα τῆς ἐν ἔτει 1207 ἐπιδρομῆς τῶν Γενουνησίων κατὰ τῆς Κρήτης.

Περὶ τοῦ Χαλκούτζη, ὅστις συμπεριλαμβάνεται ἐνταῦθα μετὰ τῶν Εὐβοϊκῶν Ἐκκλησιαστικῶν προσωποτήτων διὰ τὸν μισολατινισμόν του καὶ διὰ τὴν ἐμμονήν του εἰς τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν, ὁ φίλος αὐτοῦ Ἀκομινάτος ἐκφράζεται λίαν ἐπαινετικῶς εἰς τὰς ὡς ἄνω συστατικὰς ἐπιστολάς του καὶ δῆ, εἰς τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Θεόδωρον Λάσκαριν ὡς ἐξῆς: «Ὡσπερ καὶ ὁ ἀπ' Εὐρίπου ὀρμώμενος ἄρχων θεματικὸς Χαλκούτζης ὁ σεβαστός, ἀνὴρ μισολατίνος εἶπερ τις ἄλλος ... ὃς οὐχ οἶός τε ὦν καὶ εἰσέτι τῆς λατινικῆς τυραννίδος τὴν ὕβριν βασιτάζειν, χαίρειν ἑάσας κτῆσιν παντοίαν, τέκνα, πατρίδα, συγ-

γένειαν, εΐλετο μεταναστεῦσαι καὶ παραρριπτεῖσθαι που ἐν ἀνακτόροις ρωμαϊκῆς βασιλείας ἢ μένειν ἐν πατρίδι τυραννομένη καὶ ὑπὸ χεῖρα κεῖσθαι λατινικήν. Διὰ ταῦτα ἐθελοντῆς φυγόπατρις γεγονώς πρὸς τὴν σὴν θειοτάτην ἀνέπλευσε βασιλείαν τὴν πανδοχεύτριαν οὐ μόνον τῶν Κωνσταντίνου πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν πάντων τῶν ὀθenoῦν προσφευγόντων αὐτῇ». Εἰς τὴν πρὸς τὸν πατριάρχην Μιχαὴλ ἐπιστολὴν του παρατηρεῖ περὶ τοῦ Χαλκούτζη, ὅτι «ὁ πανσέβαστος οὗτος ἀνὴρ», μὴ δυνάμενος νὰ ἀνεχθῆ τὴν «λατινικὴν ἀπληστίαν», ἀνεχώρησε διὰ τὴν Νίκαιαν παρὰ τῶ ἐκεῖ αὐτοκράτορι «μαῶλλον ἐλόμενος ἔλκειν βίον μετανάστην σὺν ἀδείᾳ ἢ οἴκοι δουλεύειν βαρβαρικὴν θηριότητα». Εἰς δὲ τὴν πρὸς τὸν ἀρχιερέα Κρήτης ἐπιστολὴν του γράφει: «... ὁ πανσέβαστος ἀνὴρ ... ὃς ἐξ Εὐρίπου ὀρμώμενος καὶ τὰ πρῶτα ὦν τῶν ἐκεῖσε θεματικῶν καὶ κτηματικῶν ἀρχόντων, πολλὰ μὲν χρήμασι τοῖς ἐν Εὐρίπῳ τυραννοῦσι κατεβάλετο, ἐπεὶ δ' οὐκ ἦν κόρος χρημάτων τῇ λατινικῇ ἀπληστίᾳ ... εἶλετο μεταναστεῦσαι καὶ τῆς ἐνεγκαμένης τὴν ἀλλοδαπὴν μεταλλάξασθαι»¹¹⁴. Αἱ δύο πρὸς τοὺς ἱεράρχας ἐπιστολαὶ εἶναι συστατικαί, ἵνα εἰσηγηθῶσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Θεόδωρον τὴν παρ' αὐτῶ παραμονὴν τοῦ Χαλκούτζη.

Ἐκ δημοσιευθέντος μολυβδοβούλλου τοῦ «Γρηγορίου πρωτοασηκρήτις τοῦ Χαλκούτση» γίνεται γνωστὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καθ' ὅσον ὁ ἐν τῶ μολυβδοβούλλῳ Γρηγόριος Χαλκούτσης ταυτίζεται ἐπιστημονικῶς μὲ τὸν ἐξ Εὐρίπου ἄρχοντα θεματικῶν Χαλκούτζη¹¹⁵. Πρωτοασηκρίτης, κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, ἐλέγετο ὁ ἀρχιγραμματεὺς τοῦ αὐτοκράτορος¹¹⁶. Ἴσως ὁ αὐτοεκπατρισθεὶς ἐξ Εὐρίπου Χαλκούτζης, κατόπιν τῶν ὡς ἄνω συστατικῶν ἐπιστολῶν τοῦ φίλου του μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, νὰ ἐγένετο εὐπρόσδεκτος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικαίας Θεοδώρου Λασκάρους καὶ νὰ ἐτιμῆθῃ μὲ τὸ ὑψηλὸν ὑπουργεῖμα τοῦ παρ' αὐτῶ ἀρχιγραμματέως-πρωτοασηκρίτου, τὸ ὅποῖον ὑπουργεῖμα συνεπήγετο τότε τὸν ἐπίτιμον βαθμὸν τοῦ «πρωτοσπαθαρίου», δηλαδὴ ἀξιωματικοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς.

Νικόλαος Σεκουνδινός.

Ὁ Νικόλαος Σεκουνδινός ἐγεννήθη εἰς τὴν Χαλκίδα ἐν ἔτει 1402, τὸ

114. Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, *Τὰ σωζόμενα*, ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου, τόμος Β', Ἀθῆναι 1880, σελ. 277, σελ. 278-279 καὶ σελ. 279-280.— Γεωργίου Χατζηκόστα, *Ἡ Χαλκὶς κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα (Βάσει τῆς μαρτυρίας Μιχαὴλ Ἀκομινάτου)*, ἐν Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, τόμος ΣΤ', Ἀθῆναι 1959, σελ. 191-192.

115. Διονουσίου Ζακυθηνοῦ, *Μελέται περὶ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως καὶ τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει*, ἐν Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἔτος ΙΖ', Ἀθῆναι 1941, σελ. 253-254, σημ. 6.

116. Ἀρχιμ. Βασιλείου Στεφανίδου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Ἀθῆναι 1970, σελ. 332 καὶ σελ. 346-347.

δὲ ἐπίθετον αὐτοῦ προέρχεται ἀπὸ βυζαντινὴν οἰκογένειαν. Ὀνομάζεται ἐπίσης Εὐβοϊκός, ὡς ἐξ Εὐβοίας καταγόμενος, καὶ Κυμαῖος, ἂν καὶ γενέτειρά του εἶναι ἡ Χαλκίς. Ὁ Σεκουνδινὸς ἔλαβεν ἀρίστην ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν κλασσικὴν μόρφωσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μᾶλλον ἢ εἰς λατινοκρατούμενην περιοχὴν, ὑπῆρξε δὲ λατινομαθῆς εἰς ἐξαιρετικὸν βαθμὸν. Εὐρισκόμενος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, παρὰ τοῖς Βενετοῖς, κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1430 κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν τούρκων συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν, βαρύντατα τραυματισμένος, καὶ ἐφυλακίσθη μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ ἐπὶ 13 μῆνας. Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ἐζήτησε καὶ διωρίσθη, ἐν ἔτει 1434, εἰς ὑπηρεσίαν τινὰ τῆς ἐνετικῆς Δημοκρατίας ἐν Χαλκίδι καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην μέχρι τοῦ 1437. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1436 συνητήθη μετὰ τοῦ ἐπισκεφθέντος τὴν Εὐβοίαν ἰταλοῦ περιηγητοῦ Κυριακοῦ τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος.

Ὁ Σεκουνδινὸς κατέστη ἀξιόλογος ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἐπόψεως, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ καταχωρίζεται μετὰ τῶν Εὐβοϊκῶν Ἐκκλησιαστικῶν προσωπικότητων, ὡς θεολογῆσας καὶ ὡς λαβὼν μέρος εἰς τὰς γενικὰς καὶ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας συνεδριάσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ὀρθοδόξου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς λατινικῆς ἀφ' ἑτέρου Ἐκκλησίας εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-1439), ὅτε ἐγένετο ψευδῆς ἔνωσις τῶν δύο τούτων Ἐκκλησιῶν. Εἴτε ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἐν Κωνσταντινουπόλει εἴτε ὑπὸ τῶν λατίνων ἐν Ρώμῃ ἢ Βενετίᾳ προσκληθεὶς ὁ Σεκουνδινὸς νὰ παραστῇ εἰς τὴν ὡς ἄνω σύνοδον ὡς ἐπίσημος μεταφραστῆς τῶν ἐλλήνων καὶ τῶν λατίνων, κατέπληξεν ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ γενικωτέραν δραστηριότητά του, διὰ τὴν τελείαν γνώσιν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς γλώσσης, καὶ διὰ τὴν εὐρυτάτην παιδείαν καὶ μόρφωσιν αὐτοῦ, καὶ ἀπεδείχθη ὡς ἐν πᾶσιν ἐπιτυχῆς μεταφραστῆς καὶ ἀξιόπιστος, τόσον διὰ τοὺς ὀρθοδόξους, ὅσον καὶ διὰ τοὺς λατίνους. Εἰς τὰς ἀνεπισημους συζητήσεις ἐλάμβανον μέρος, ἀπὸ μέρους μὲν τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, ὁ Ἐφέσου Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ Μονεμβασίας Δοσίθεος καὶ ὁ Νικαίας Βησσαρίων, ἀπὸ μέρους δὲ τῶν λατίνων ὁ καρδινάλιος τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου Ἰουλιανὸς Cesarini καὶ ὁ καρδινάλιος Δομήνικος Capranica. Ἡ διερμηνεῖα τοῦ Νικολάου Σεκουνδινοῦ, καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας, ὑπῆρξεν, ὡς προανεφέρθη, καταπληκτικὴ, ὡς ἐπίσης ἡ ἄκρα καλλιπέπεια καὶ ἡ γλωσσικὴ δεξιότης αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ τιμιότης ὡς πρὸς τὴν ἀκριβείαν τῆς ἐρμηνείας ὅχι μόνον τῶν ἱερῶν κανόνων ἀλλὰ καὶ τῶν ἐλλήνων πατέρων εἰς τὴν λατινικὴν καὶ τῶν λατίνων εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ἐνεκα τῶν ἱκανότητων του αὐτῶν καὶ διὰ τὴν ταχύτητα τῆς μεταφραστικῆς του ἀρμοδιότητος ἐν τῇ συνόδῳ, ὁ Σεκουνδινὸς ἐπηνέθη δεόντως ὑπὸ τῶν λατίνων ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐλλήνων ὡς ἀνὴρ πάνυ ἀριστος καὶ ἀξιόλογος καὶ ἄκρω μὲν τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἐξησκημένος, καλῶς δὲ λίαν καὶ τὴν ἡμετέραν».

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Σεκουνδινοῦ εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φερράρας-

Φλωρεντίας, οὗτος προσελήφθη ὑπὸ τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ' (1431-1447), τὸ 1439, εἰς τὸ Κολλέγιον τῶν ἀποστολικῶν γραμματέων. Κατὰ τὸ ἔτος 1441 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πάπα νούντιος, ἤτοι ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, εἰς περιοχὰς τῆς Ἰταλίας, ἐστάλη δὲ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Γένουαν δι' ὑποθέσεις τῆς Κουρίας. Πιθανολογεῖται ἐξ ἄλλου, ὅτι ὁ Σεκουνδινὸς διετήρησε σχέσεις ἀγαθὰς μὲ τὸς οὐμανιστὰς τοὺς περὶ τὸν πάπαν Νικόλαον Ε' (1447-1455) διάδοχον τοῦ Εὐγενίου Δ'. Αὐτονόητον εἶναι, ὅτι ὁ Σεκουνδινὸς ἢ ἤτο λατῖνος τὸ δόγμα, ἢ ἡ συναναστροφή αὐτοῦ μετὰ τῶν Βενετῶν καὶ τῶν κληρικῶν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας συνετέλεσαν εἰς τὸν ἐκλατινισμόν αὐτοῦ, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὸν μητροπολίτην Νικαίας Βησσαρίωνα, ὅστις λατινίσας ἐγένετο καρδινάλιος, ὑπῆρξε δὲ φίλος καὶ προστάτης τοῦ Σεκουνδινοῦ. Ἀκολούθως ὁ Σεκουνδινός, κατὰ τινα ἐκδοχὴν, ἀπησχολήθη ἐν Εὐβοίᾳ ὡς γραμματεὺς τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ Ἑνετοῦ Βαΐλου καὶ ὡς παπικὸς γραμματεὺς ἢ ἀντιπρόσωπος τοῦ πάπα, δεδομένου ὅτι ἀπὸ τοῦ 1205 ἡ Εὐβοία διετέλει ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ἑνετῶν, καταληφθεῖσα κατὰ τὸ 1470 ὑπὸ τῶν τούρκων. Ὁ Σεκουνδινὸς ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς παπικῆς αὐλῆς καὶ τῆς Βενετίας εἰς διπλωματικὰς καιρίας ἀποστολὰς τὰς ὁποίας ἔφερον εἰς ἀγαθὸν ἀποτελεσμα, χειρισθεὶς μετὰ πολλῆς δεξιότητιος τὰ θέματα τῶν διαπραγματεύσεων. Πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν τούρκων, μεταβὰς εἰς αὐτὴν ἐπ' ἀποστολῇ, ἐπεσῆμανε τὸν ἄμεσον κίνδυνον διὰ τὴν Δύσιν, ἕνεκα τῆς ἐμπειρίας τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἐκ τῶν ἐπαφῶν αὐτοῦ μετὰ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, κίνδυνον τὸν ὁποῖον ἐξέθεσεν εἰς τὸν πάπαν Νικόλαον Ε' καὶ εἰς τὸν φιλόμουσον βασιλέα τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας Ἀλφόνσον Α' (1416-1458). Διακινούμενος ἔκτοτε μέχρι τοῦ θανάτου του ὁ Σεκουνδινὸς ὡς δουρικὸς γραμματεὺς καὶ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος τῆς ἐνετικῆς Δημοκρατίας εἰς διάφορα μέρη (Βενετία — Ρώμη — Νεάπολις — Καταλωνία — Σιένα — Ἀνατολή) καὶ μετέχων εἰς διάφορα συμβούλια, εἰσηγεῖτο καὶ ὑπεστήριζεν ἀμετακινήτως τὴν ἀποψίν του, ὅτι ἔπρεπεν ἡ Εὐρώπη νὰ ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὴν κατασχύνην τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ κυριαρχίας, «διὰ μιᾶς κοινῆς σταυροφορίας τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν χριστιανικῶν λαῶν». Ἐν ἔτει 1458 (10 Ὀκτωβρίου) ὁ Σεκουνδινός, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Βενετίας, ὠμίλησεν εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ, τὴν συγκληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου Β' (1458-1464) διὰ τὸν τουρκικὸν κίνδυνον καὶ τὴν ἀντιμετώπισιν αὐτοῦ. Ἐνεκα γενικῶς τῶν πρὸς τὴν παπικὴν αὐλὴν ἐκδουλεύσεων αὐτοῦ ὁ Σεκουνδινὸς ἔλαβε διάφορα τιμητικὰ ἀξιώματα. Ἐν ἔτει ὡσαύτως 1458 οὗτος διωρίσθη προϊστάμενος τῶν διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν (Cancelliere) τῆς Βενετίας εἰς τὴν Κρήτην. Μεταβαίνων δὲ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1460 ἐκ Βενετίας εἰς τὴν Κρήτην, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα τοῦ τιμητικωτάτου τούτου διοικητικοῦ ἀξιώματος, καὶ πρὶν ἀκόμη ἀποπλεύσῃ τὸ πλοῖον, ὑπέστη ναυάγιον ἐντὸς τοῦ λιμένος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπνίγησαν ἢ ἐγκυμονοῦσα σύζυγος αὐτοῦ

καὶ μετ' αὐτῆς μία θυγάτηρ του καὶ δύο ἄρρενα τέκνα του, κατεποντίσθησαν δέ, σὺν αὐτοῖς, καὶ ἅπαντα τὰ ὑπάρχοντά του, αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος διεσώθη μόλις καὶ μετὰ βίας. Μετὰ τὸ ναυάγιον, τοῦ ἀπέμειναν εἰς υἱὸς καὶ πέντε θυγατέρες. Τὴν προσωπικὴν του ταύτην τραγωδίαν ὁ Σεκουνδινὸς τὴν ἀντιμετώπισε μὲ Ἰώβειον ὑπομονήν, μὲ ὑποταγὴν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ βαθείας πίστεως χριστιανικὴν καρτερίαν, ἀναφωνήσας τὸ τοῦ Ἰώβ: «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἰώβ 1,21). Κατόπιν τῆς ἐκ τοῦ ναυαγίου εὐρούσης αὐτὸν μεγάλης συμφορᾶς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προηγούμενην θέσιν αὐτοῦ παρὰ τοῖς Βενετοῖς, διὰ φιλανθρωποῦ καὶ εὐγενοῦς ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου τῆς Βενετίας. Ἀπέθανε δὲ ἐν Βενετίᾳ τῇ 22 Μαρτίου τοῦ 1464. Ὁ Νικόλαος Σεκουνδινὸς ὑπῆρξε μία ἀξιοπρόσεκτος καὶ ἀξιόλογος Εὐβοϊκὴ προσωπικότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς «καὶ σημαίων ἐκπρόσωπος τοῦ πρωίμου ἀνθρωπισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν».

Πλατωνιστῆς καὶ θεολογῶν ὁ Σεκουνδινὸς, κατέλιπεν ἀξιόλογον συγγραφικὸν ἔργον, μέρος τοῦ ὁποίου ἔχει δημοσιευθῆ, τὸ δὲ ἕτερον μένει εἰσέτι εἰς χειρογράφους κώδικας. Τὸ ἔργον του διαιρεῖται εἰς πρωτότυπον καὶ εἰς μεταφραστικόν. Τὸ πρωτότυπον ἔργον αὐτοῦ εἶναι: α) Ἐκθέσεις καὶ ἀναφοραὶ αὐτοῦ ὑποβληθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Σύγκλητον τῆς Βενετίας, β) ἐπιστολαί, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τέσσαρες ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἅπασαι δὲ αἱ ἄλλαι, ὡς καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἔργων αὐτοῦ, εἰς τὴν λατινικὴν, γ) ἱστορικῶν περιεχομένου, δ) φιλοσοφικοῦ, ε) θεολογικοῦ καὶ στ) ρητορικοῦ. Τὸ μεταφραστικὸν του δὲ ἔργον εἶναι: α) Αἱ μεταφράσεις τῆς συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας, β) μεταφράσεις ἔργων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ συγκεκριμένως τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ὀνησάνδρου κ.λ.π. εἰς τὴν λατινικὴν καὶ γ) ἄλλαι μεταφράσεις. Τὸ θεολογικὸν ἔργον εἶναι: α) Μία πραγματεία, εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται λόγος περὶ Θεοῦ, περὶ ἐνὸς Θεοῦ τὴν οὐσίαν, καὶ περὶ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ κατὰ τὰς ὑποστάσεις, β) μία σύντομος βιογραφία τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ γ) μία θρησκευτικὴ ὁμιλία περὶ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου. Τὰ τρία ταῦτα θεολογικὰ ἔργα εἶναι ἀνέκδοτα¹¹⁷.

117. Π. Δ. Μαστροδημήτρη, *Νικόλαος Σεκουνδινὸς (1402-1464) Βίος καὶ ἔργον*, Ἀθήνα 1970. (Κλασσικὴ ἔργασία περὶ τοῦ Νικολάου Σεκουνδινοῦ, ληφθεῖσα κατ' ἐξοχὴν ὑπ' ὄψιν). — Τοῦ αὐτοῦ, *Ἀνέκδοτος βιογραφία Νικ. Σεκουνδινοῦ ἐκ τῶν καταλοίπων Ἀνδρ. Μουστοξύδου*, ἐν Ἑπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἔτος ΛΓ', Ἀθήνα 1964, σελ. 241-257. — Τοῦ αὐτοῦ, *Νικολάου Σεκουνδινοῦ ἀνέκδοτος ἐπιστολή*, ἐν Ἑπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἔτος ΛΔ', Ἀθήνα 1965, σελ. 202-207. (Ἀνεδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ ἔργον του *Ἑλληνες λόγιοι (ΙΕ'-ΙΘ' αἰῶνες)*, τόμος πρῶτος, Ἀθήνα 1979, σελ. 23-28). — Τοῦ αὐτοῦ, *Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος εἰς Εὐβοίαν καὶ μία συνάντησίς του μετὰ τοῦ Νικ. Σεκουνδινοῦ*, ἐν Παρνασσός, τόμος Η', Ἀθήνα 1966, σελ. 136-145. — Τοῦ αὐτοῦ,

Ὡς δείγμα τῆς ἐξαιρετικῆς μορφώσεως καὶ τῆς βαθείας εὐσεβείας τοῦ Σεκουνδίνου καταχωρίζονται ἐνταῦθα ἀποσπάσματα ἐκ τῆς, εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν γραφείσης, παραμυθητικῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ «Πρὸς τινὰ φίλον ἄωρῳ θανάτῳ τὸν υἷὸν ἀποβαλόντα», ἐνθυμίζοντα πατερικὰς παραμυθητικὰς ἐπιστολάς:

«Μετὰ πολλῆς ἀθυμίας καὶ λύπης —μάρτυς ἐστὶν ὁ πάντα βλέπων ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ—, ἀδελφέ μοι ἐρασιμώτατε, στέλλω πρὸς σέ τὰ παρόντα μου γράμματα. Μαθῶν γάρ τὸν ἄωρον θάνατον τοῦ γλυκυτάτου καὶ ἀπὸ καρδίας ἠγαπημένου σοι υἱοῦ, τοῦ Ἰωάννου, αὐτίκα σχεδὸν ὑπὸ ταύτης τῆς πικρᾶς ἀγγελίας ἀθυμήσας, ἄφωνος ἔμεινα. Ὡ τῆς συμφορᾶς! Ὡ τοῦ τάγαθὰ φθονοῦντος ἡμῖν πονηροῦ δαίμονος! Ἐγὼ μὲν ἐμελέτων ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς καὶ περιπλακῆναί σε, ὑπερήδιστε ἀδελφέ, καὶ μετὰ σοῦ πληρώσας τὴν πολυκαίριον ἐπιθυμίαν ἡμῶν τὸν φίλτατον ἡμῖν Ἰωάννην καταφιλήσαι, δούς αὐτῷ οὐ διὰ χρεῖαν ἀλλὰ καθαρᾶς ἀγάπης καὶ εἰλικρινοῦς διαθέσεως σημείων, ἅπερ ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ μου ταύτῃ ἐπὶ τῷ αὐτοῦ ὀνόματι ἔφερον· νῦν δέ, ὦ τῆς ἀνωμάλου τύχης, ἀντὶ χαρᾶς ἀπολαμβάνω λύπην, ἀντ' εὐθυμίας ἀθυμίαν, ἀντὶ δὲ ἀγαλλιάσεως δάκρυα, καὶ σέ, ἀφ' οὗ ἤλπιζον εὐφρανθήσεσθαι, αὐτὸς πειρῶμαι παραμυθῆσασθαι. Ὡ μεταβολῆς ἀθρόας καὶ οὐκ εὐκαταίας! Ὡ τύχης παλιμβόλου καὶ πολυστρόφου! Ἄλλ' ἐπειδήπερ κατὰ τὸν σφώτατον Σολομῶντα καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι, καιρὸς τοῦ θρηγῆσαι, καιρὸς τοῦ ἡσυχάσαι, δεῖ πάντως καὶ σέ ἄνδρα συνετὸν καὶ φρονήσει κεκοσμημένον ἐκάστῳ τῶν συμβαινόντων ἀποδοῦναι καιρὸν τὸν προσήκοντα. Καθ' ὃν οὖν τρόπον ὑπὸ τοῦ πατρικοῦ κινούμενος φίλτρου ἔκλαυσας καὶ ἐστέναξας, μέχρι καρδίας καὶ μυελῶν τοῦ πάθους καθαψαμένου σου, οὕτω καὶ ὑπὸ τοῦ ἐμφυτευθέντος ἡμῖν λόγου παρὰ τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ ὀδηγούμενος ὀφείλεις μέτρον ἐπιθεῖναι τῷ πένθει καὶ σαυτὸν τῆς ἀθυμίας ἀνακαλέσασθαι. Πρῶτον γάρ οὐδὲν ἐπὶ σοὶ καινότερον συμβέβηκε νῦν ἢ ἐπὶ πᾶσιν ἀνθρώποις, οὐ τοῖς νῦν φημι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπὸ κτίσεως γεγονόσι κόσμου καὶ μέχρις αἰῶνος γενησομένοις. Μεμνησθαί σε γὰρ χρῆ, ὡς πάντες ἄνθρωποι ὄντες ἐσμέν καὶ θνητοί· τοιαύτης γὰρ ἐλάχομεν φύσεως, καὶ οὐδεὶς ὁ εἰς τόνδε προελθὼν τὸν ἐπίκηρον βίον, ὅστις οὐκ ἀπέθανε... Ἄλλος λόγος οὗτος, ἀπόρητος, μόνον τῷ πλάσῳ καὶ δημιουργῷ τεταμιευμένος· ἐκεῖνος γὰρ ὁ τὸν οὐρανὸν ἐκτείνων ὡσεὶ δέρριν, ὁ

Αὐτοκρατορικαὶ προσεγγίσεις εἰς τὴν Εὐβοίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας, ἐν Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, τόμος Θ', Ἀθῆναι 1962, σελ. 168-176. — Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν), τόμος Γ', σελ. 262 καὶ σελ. 263. — Κων. Γουναροπούλου, Ἱστορία τῆς νήσου Εὐβοίας, Θεσσαλονίκη 1930, σελ. 333. — Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Θέμελη Ἀρχιεραματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (νῦν Μητροπολίτου Μεσσηνίας), Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Καρύστου διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, Ἀθῆναι 1955 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας), σελ. 41.

τὴν γῆν πῆξας ἐπ' οὐδενός, ὁ τιθεὶς τῆς θαλάσσης ἀκριβασμόν, ὁ πᾶσι δαιτιῶν καὶ πάντα ἰθύνων καὶ κυβερνῶν λόγοις ἀρρήτοις προνοίας. Οὗτος καὶ τὸν ὄρον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἔταξε μὲν, τυχὸν μεταβάλλει δὲ καὶ μετατίθησιν ἄλλοτε ἄλλως, ὡς οἶδεν αὐτός. Τοῦτο μόνον ἡμᾶς ἐπίστασθαι χρή, ὅτι, πάντων τῆς αὐτοῦ προνοίας διοικουμένων καλῶς, δῆλον ὡς καὶ ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν διαυλος καλῶς καὶ συμφερόντως ἡμῖν ἄγεται καὶ ἰθύνεται, ἔσθ' ὅτ' ἐπιτεινόμενος καὶ συσπυλόμενος κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ δημιουργῷ λόγῳ καὶ πάντων ἐφόρῳ καὶ κυβερνήτῃ. Διὰ τοῦτο τοὺς ἐπερχομένους τοῖς ἡμετέροις θανάτους ἰλαρῶς ἅμα καὶ μακροθύμως φέρειν ὀφείλομεν καὶ εὐχαρίστως δέχεσθαι πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ· οὐδὲ γὰρ ἐν μέντοι τῶν τέκνων γενέσει ἀγάλλεσθαι καὶ σκιρτᾶν εἰκός, τῷ τε δωδωκότῃ αὐτῶν τούτων τελευτῇ ἀνιᾶσθαι καὶ ἀθυμεῖν, καὶ μικροῦ δεῖν αὐτοῦ καταβοᾶν τοῦ Θεοῦ· οὐδὲ γὰρ ἄλλος μὲν ὁ τὴν γένεσιν παρασχὼν Θεός, ἕτερος δ' ὁ τὸν θάνατον τῷ γεννηθέντι ἐπενεγκών, οὐδὲ τὴν μὲν παιδοποιῶν ἐπ' ἀγαθῷ, τὸν δὲ θάνατον ἐπήγαγεν ὡς κακόν, ἄπαγε! Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ζωῆς καὶ θανάτου κηδεμὼν καὶ ταμίας, αὐτὸς ὁ πάντα οἰκονομῶν καὶ διεξάγων ἐπὶ συμφέροντι.

Εἰ δὲ τοῦ Θεοῦ τὸν θάνατον ἐπενεγκόντος τῷ παιδί, πάντως ἐπ' ἀγαθῷ καὶ συμφέροντι, σὺ ἀθυμεῖς καὶ λύπης γίνῃ ἀνάπλευς, σκόπει ποῖ προβαίνει τὸ ἄτοπον· ἀντίθεοι γὰρ τινες δόξαιμεν ἂν οὕτω καὶ ἀντάρται ταῖς τοῦ ἀγαθοῦ σοφαῖς μὴ ἀρεσκόμενοι διοικήσεσι. Πρὸς τούτοις ἐρήσομαί σε μικρόν· τί τῶν ἀδοκῆτων, ὦ πρὸς Θεοῦ, καὶ ἀνεπίστων ἐπῆλθέ σοι, ὥστε σε τοῦτον ἀνιᾶσθαι; εἶωθε γὰρ ἡ ἀπροσδόκητος συμφορὰ μᾶλλον ἀνιᾶν τῆς προεγνωσμένης. Ὅτε σοι γεγέννηται ὁ υἱός, οὐκ οἶσθα τοῦτόν ποτε τεθνηξόμενον; πάντως γε, οὐδὲ γὰρ ἀθάνατον ᾧ τὸν αὐτὸν ἔσεσθαι. Εἰ τοίνυν, ὅπερ αὐτὸς οὐχ ὅπως προέγνως ἀλλὰ καὶ ἀπαραιτήτως ἐσόμενον ἠλπισσας, τοῦτό σοι συμβέβηκε, τί τοσοῦτον κόπτη καὶ ὀλοφύρη; τί δὲ κλαίεις ἀπαραμύθητα, ὡς ἀπροσδοκῆτως συμβάν σοι τὸ βεβαίως προσδοκῆθέν; Προσέτι δὲ ἐρωτῶ σε· τί τῶν σῶν ἀπώλεσας; υἱόν; Ἄλλ' οὐκ ἦν σός; εἰ γὰρ ἦν σός, οὐκ ἀπώλεσας ἂν· εἰπέ μου γάρ, οὐ Θεός σοι τὸν υἱὸν ἔδωρήσατο; Ναί· τοῦ Θεοῦ ἄρα ἦν. Τίς δέ σου τοῦτον ἀφείλετο; ὁ Θεός· τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. Τί τοίνυν μέγα λελύπησαι; Εἰ ὁ Θεὸς τὸ ἔαυτοῦ ἔλαβεν, εὐφράνθητι μᾶλλον, ὅτι τὸ ἐμπιστευθέν σοι παρὰ Θεοῦ καθαρὸν ἀπέδωκας καὶ πάσης κηλίδος ἀμέτοχον, θυσίαν λογικὴν, θυσίαν ἁμωμον, θυσίαν τῷ Κυρίῳ εὐάρεστον καὶ εὐπρόσδεκτον, αἰωνίως μετ' ἀγγέλων ἐσομένην καὶ ὑπὲρ τῶν γεννητόρων τῷ βασιλεῖ ἐντυγχάνουσαν. Εἰπέ καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ πολύτλα Ἰώβ· ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο, ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον... Διὰ ταῦτα παρακληθήτηι, λάβε ἄνεσιν, τείνον μετ' εὐχαριστίας τὰ ὄμματα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰπέ· Κύριε, γεννηθήτω τὸ θέλημά σου! οὕτω καὶ σὺ ποιεῖς καὶ τὴν σύνευνον ἐπίταττε ποιεῖν, παραμυθούμενος αὐτὴν λόγοις παρακλητικοῖς, λόγοις ἡδί-

στοις, λόγοις οικονομίας, και τοῦ πένθους ἀνακουφίζων, ὡς ἀσθενέστερον οὐσαν μέρος και μέλος σόν, τῇ τε τῶν μελλόντων ἐλπίδι παραθαρύνων. Οὕτω ποιῶν, οἶδα ὅτι ἴλεω τεύξῃ Θεοῦ, ὅς και κουφιεῖ σου τὸ πλεῖστον τῆς λύτης ἢ και τὸ πᾶν, παραμυθούμενός σε και ἀνακτώμενος πολλοῖς ἄλλοις τρόποις, οὐς οἶδεν αὐτός.

Ταῦτα διὰ τὸ χρέος τῆς ἀγάπης ἐπιστεῖλαι σοι, ἀδελφεῖ ὑπερήδιστε, ὦμην δεῖν, καιπερ οὐκ ἔχοντι χρεῖαν τῆς παρ' ἐμοῦ συμβουλῆς· νοῦν γὰρ ἔχεις ὦν και θεοσεβής, ποιήσεις ἂ ποιῆσαι χρεῶν. Ὁ δὲ πατήρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ και Θεὸς πάσης παρακλήσεως, ἀπαλλάξει σε τῆς παρουσίας λύτης και παρακαλέσαι τρόπους προσφυεῖς παραμυθίας σοι δοῦς. "Ἐρρωσο»¹¹⁸.

Γεώργιος Χρυσοχόος.

Ὁ Γεώργιος Χρυσοχόος ἐγεννήθη εἰς τὰς Κονίστρας τῆς Κύμης. Τὸ ἔτος γεννήσεώς του δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον και κυμαίνεται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1750-1757. Ὁ πατήρ του Νικόλαος ἦτο χρυσοχόος τὸ ἐπάγγελμα, ἐξ οὗ και ὁ υἱός του ἐκαλεῖτο Γεώργιος τοῦ Νικολάου Χρυσοχόου ἢ Χρυσοφοῦ. Ὁ Γεώργιος Χρυσοχόος ἐκαλεῖτο ὡσαύτως και Κονίστριος ἢ Κονιστριώτης ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γενετείρας του. Μετὰ τὴν ἐν Κονίστραις στοιχειώδη μόρφωσίν του, και τὸν ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ πατρὸς του, ἐστάλη εἰς τὴν ἐν ἀγίῳ Ὁρει μονὴν τῆς Λαύρας, διὰ περαιτέρω μόρφωσιν, ἐνθα ἐμόναζε συγγενῆς αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν, ὡς ὑπότροφος τῆς μονῆς ταύτης, ἐστάλη εἰς τὸ Ἱάσιον και τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου ἐμορφώθη κατὰ τρόπον ἀξιεπάκτινον. Ἀκολούθως, τῇ συνδρομῇ ἄλλου κληρικῶ συγγενοῦς του ἐν Βουκουρεστίῳ και τῇ συμπαραστάσει πλουσίων ἐκεῖ ὁμογενῶν, μετέβη εἰς Πατάβιον (Πάδουαν) τῆς Ἰταλίας, ἐνθα ἐσπούδασεν ἐπὶ τετραετίαν (1793-1797) τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην και φιλοσοφίαν, καθ' ὅσον αἱ ἐπιστῆμαι αὗται ἦσαν τότε μετ' ἀλλήλων συνδεδεμέναι ὀργανικῶς. Τὰ ὡς ἄνω ἔτη τῆς φοιτήσεως αὐτοῦ γίνονται γνωστὰ ἀπὸ τὰς «Πράξεις ἐγγραφῆς τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδοῦσης»¹¹⁹. Ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ διδά-

118. Π. Δ. Μαστροδημήτρη, "Ἑλληνες λόγοι (ΙΕ'-ΙΘ' αἰῶνες), τόμος Α', Ἀθήνα 1979, σελ. 25-28.

119. Γ. Σ. Πλουμίδη, *Αἱ πράξεις ἐγγραφῆς τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδοῦσης*, ἐν Ἐπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμος ΑΗ', Ἀθήναι 1971, σελ. 201 (1766 και 1776) και σελ. 202 (1783 και 1791). Σημειωτέον, ὅτι ἐν τῇ ὡς ἄνω πραγματείᾳ τοῦ Γ. Σ. Πλουμίδη (ἐν Ἐπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμος ΛΖ', Ἀθήναι 1969 - 1970, σελ. 260 κ.έ.) και ἐπὶ συνόλου 1841 σπουδαστῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδοῦσης, προερχομένων ἐξ Ἑλληνικῶν νήσων και ἄλλων μερῶν τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, μόνον ὁ ἐκ Κονιστριῶν τῆς Εὐβοίας φοιτητῆς Γεώργιος Χρυσοχόος ἀναγράφεται και οὐδεὶς ἕτερος Εὐβοεὺς σπουδαστής. Οὗτος μετέβη εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐκ τοῦ ἀγίου Ὁρους. Τὸ γε-

κτορος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἰατρικῆς, ἐδίδαξε δὲ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδούης τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα. Πρὸς διεύρυσιν τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ γνώσεων, μετέβη, ἐν συνεχείᾳ, εἰς τοὺς Παρισίους, ὅπου, ἐκτὸς τοῦ ἐμπλουτισμοῦ τῶν γνώσεών του, ἐγνωρίσθη μετὰ πολλῶν ἐν Παρισίοις ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων. Οὕτω, πλήρης ἰατροφιλοσοφικῶν γνώσεων καὶ ἐμπειριῶν, ὁ Γεώργιος Χρυσοχόος, καλούμενος καὶ ἰατροφιλόσοφος ἐκ τῆς μορφώσεώς του ταύτης, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐν Εὐβοίᾳ γενέτειράν του ἵνα ἀσκήσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ παρέμεινεν ἐπ' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα ἐν Κονίστραις, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ μετέβη πάλιν εἰς τὸ Ἰάσιον καὶ τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου ἀσκῶν τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα, ὄχι μόνον ἐξετιμῆθη μεγάλως καὶ ἠυδοκίμησεν, ἀλλ' ἐκ δωρεᾶς τῆς ἐκεῖ κυβερνήσεως ἀπέκτησε προσοδοφόρον κτήμα πλησίον τοῦ Προῦθου ποταμοῦ ὡς ἀνταμοιβὴν τῶν πολυτίμων ὑπηρεσιῶν του ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἱατροῦ νομοῦ. Ἐγκαταλείψας ὕστερον τὰ ἐν Βλαχία ὑπάρχοντά του καὶ ἀφοῦ παρέμεινεν ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐγκατεστάθη τελικῶς, ἴσως περὶ τὸ ἔτος 1815, εἰς τὴν Χαλκίδα, ὅπου ἴδρυσεν Ἑλληνικὴν σχολήν. Ἡ σχολὴ δὲν ἐλειτούργησεν ἐπὶ πολὺ, κλειθεῖσα ὑπὸ τῶν τούρκων. Μετὰ ταῦτα ὁ Χρυσοχόος ἐπανίδρυσεν τὴν σχολὴν του εἰς τὴν Κύμην, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκεῖ σχολὴ ἐκλείσθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν, θεωρηθεῖσα ὡς ἐστὶ ἀπαναστατικὴ, ὡς προηγουμένως συνέβη μετὰ τὴν ἐν Χαλκίδι σχολὴν αὐτοῦ.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἐν ἔτει 1936 ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις περιοδικὸν Μεσαιωνικὰ Γράμματα διάλεξις περὶ τοῦ Γεωργίου Χρυσοφοῦ, γενομένη ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ δημοτικῶν σχολείων Ἐμμανουὴλ Δ. Σαγκριώτου, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἀναφέρει, ὅτι δῆθεν ὁ μητροπολίτης Εὐρίπου (Χαλκίδος) Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης (1799-1827) διέβαλεν εἰς τοὺς τούρκους τὸ ἔργον τῶν ἐν Χαλκίδι καὶ Κύμῃ σχολῶν τοῦ Γεωργίου Χρυσοφοῦ, καὶ ἔνεκα τῆς διαβολῆς ταύτης ἐκλείσθησαν αἱ σχολαὶ ὑπ' αὐτῶν. Ἡ μομφὴ αὕτη κατὰ τὰ ἱεράρχου τῆς Χαλκίδος, ἐπαναλαμβανομένη ἔκτοτε, εἶναι ἀνιστόρητος καὶ ἐπομένως ἄδικος, διὰ τοὺς ἐξῆς μάλιστα ἀποχρῶντας λόγους: α) Ὁ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 μητροπολίτης Εὐρίπου (Χαλκίδος) Γρηγόριος, ὁ ἐξ Ἀργυροκάστρου τῆς Βορείου Ἠπείρου, ἦτο μεμυημένος εἰς τὴν ἐθνεγερτικὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμύη-

γονός τοῦτο ἐπιβεβαίωσι τὸ ὅτι οἱ τούρκοι, ἰδίως τῆς Χαλκίδος ἀλλὰ καὶ ἐν ἀπάσῃ τῇ Εὐβοίᾳ, ἦσαν οἱ σκληρότεροι, φανατικώτεροι καὶ οἱ πλέον ἀπαίσιτοι τῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοθρήσκων αὐτῶν, ὡς μαρτυρεῖται ἐξ ἱστορικῶν πληροφοριῶν. Ἐξ αὐτῆς ὁπωσδήποτε τῆς αἰτίας δὲν ἦτο εὐκόλος ἡ ἐκ τῆς νήσου Εὐβοίας ἀναχώρησις καὶ μετάβασις Εὐβοέων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ σπουδᾶς, ἢ ἄλλας ἐνασχολήσεις. Σημειωτέον ἐπίσης, ὅτι ἐκ τῆς σαφοῦς χρονολογίας φοιτήσεως τοῦ Γεωργίου Χρυσοχόου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδούης (Παταβίου) εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ὁ καθορισμὸς ἀκριβεστέρων χρονολογιῶν εἰς τὸν βίον καὶ τὰς δραστηριότητας αὐτοῦ.

σεν ἐν Εὐβοίᾳ πολλούς, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν Κονιστριώτην Γεώργιον Χρυσοχόν. β) Ὁ Εὐρίπου Γρηγόριος φαίνεται ὅτι εἶχε καλέσει, ἐν ὄψει τῆς Ἐπαναστάσεως, συμπατριώτας αὐτοῦ Ἡπειρώτας, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τὰς πρώτας ἐν Ξηροχωρίῳ (Ἰστιαίᾳ) Εὐβοϊκὰς ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας τῆ 8 Μαΐου τοῦ 1821. γ) Ὁ αὐτὸς ἱεράρχης ὑπέστη πολλὰ καὶ ποικίλα δεινὰ ὑπὸ τῶν τούρκων ἐξ ἀρχῆς ἤδη τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Ἐπαναστάσεως. δ) Εἶναι ἀνιστόρητος ἡ πληροφορία τοῦ Ἐμμ. Δ. Σαγκριώτου, ὅτι ὁ Εὐρίπου Γρηγόριος ἦτο, ἐν τινι χρονικῷ διαστήματι, ἱεράρχης καὶ τῆς ἐπισκοπῆς Καρύστου, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ τότε ὑπήγετο ἡ Κύμη, ὅπου ἐλειτούργησεν ἡ σχολὴ τοῦ Χρυσοχόου. Εἶναι δὲ ἀνιστόρητος ἡ πληροφορία αὕτη διότι κατὰ τὰ ἔτη 1793-1817 ἐπίσκοπος Καρύστου ἦτο ὁ Νεόφυτος Γυαλιναῆς, διάδοχος δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1817-1833 ὑπῆρξεν ὁ ἐκ τῶν Φύλλων τῆς Εὐβοίας ἐπίσκοπος Καρύστου Νεόφυτος Ἀδάμ, ὁ μετὰ ταῦτα Εὐβοίας (1841-1851), ἡρωϊκὸς ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν ἐθνικὴν Παλιγγενεσίαν ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. ε) Μένει ἀνικανοποίητος ἡ σκέψις: Διατί οἱ τούρκοι, παρὰ τὴν δῆθεν ἐπίσημον διαβολὴν τοῦ Εὐρίπου Γρηγορίου κατὰ τῆς σχολῆς τοῦ Χρυσοχόου ὡς ἐπαναστατικῆς, ἀνέκοψαν ἀπλῶς τὸ ἔργον αὐτῆς καὶ δὲν ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἰδρυτοῦ καὶ διδασκάλου τῆς¹²⁰; Σαφῶς ἐνταῦθα φαίνεται, ὅτι ὁ Εὐρίπου Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης καὶ οἱ Καρύστου Νεόφυτος Γυαλιναῆς καὶ Νεόφυτος Ἀδάμ διεπίστωσαν, ὅτι ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Γεωργίου Χρυσοχόου, ἐν Χαλκίδι καὶ ἐν Κύμῃ, ἐδιδάσκοντο ἰδέαι τοῦ Διαφωτισμοῦ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, τὰς ὁποίας ὁ ἐν Παρισίοις διαμείνας Κονιστριώτης ἰατροφιλόσοφος εἶχεν ἀποδεχθῆ καὶ τὰς ἐδίδασκεν ἐν τῇ σχολῇ του. Ὁ δὲ Διαφωτισμὸς ἔχει, ὡς γνωστὸν, ὕλιστικὴν καὶ ριζοσπαστικὴν κοσμοθεωρίαν καὶ βιοθεωρίαν. Ἐν Ἑλλάδι ὁ Διαφωτισμὸς ἐτάχθη κατὰ τοῦ κλήρου καὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ Ἔθνους παραδόσεως. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπιφυλακτικότης τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἱεραρχῶν κατὰ τῶν ὡς ἄνω ἰδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ¹²¹.

Μετὰ ταῦτα, ὁ Χρυσοχὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γενέτειράν του καὶ ἤσκησεν ἐκεῖ ἐντελῶς δωρεάν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ διδασκάλου τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἄνευ εἰδικῆς σχολῆς. Ἐνυμφεύθη ἐκεῖ σύζυγον σώφρονα καὶ ἀγαθὴν, ἀλλ' ἀπογόνους δὲν ἀπέκτησε. Κατὰ τὴν ἐν Εὐβοίᾳ Ἐπα-

120. Ἐμμανουὴλ Σαγκριώτου, *Γεώργιος Χρυσοχόνος, ἐν Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, τόμος ΙΖ'*, Ἀθῆναι 1971, σελ. 441-442. — Κώστα Σγούρου, *Χρονικὸν Δήμου Αἰθῶνος 1833-1862 στοῦ Ὀθωνα τὰ χρόνια*, Ἀθῆναι 1983, σελ. 28-30.

121. Κ. Δ. Γεωργιούλη, *Διαφωτισμὸς, ἐν Ὀρθοσκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ*, τόμος 4, Ἀθῆναι 1964, στηλ. 1188-1190. — Βλασίου Φειδᾶ, *Τὸ πρόβλημα τοῦ σκοποῦ τῆς παιδείας στὸ νεώτερο Ἑλληνισμὸς, ἐν περιοδικῷ Σύναξι, Φθινόπωρο 1983*. — Α. Δαλεζίου, *Διαφωτισμὸς, ἐν Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ* (Ὁ Φοῖνιξ), τόμος 9, σελ. 299 α.

νάστασιν τοῦ 1821 ὁ Χρυσοχόος ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν καὶ συνειργάσθη διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους μετὰ τῶν προαναφερθέντων ἱεραρχῶν Εὐρίππου Γρηγορίου Ἀργυροκαστρίτου, καὶ Καρύστου Νεοφύτου Ἀδάμ, ὡς ἐπίσης καὶ μετὰ τοῦ Ἀγγελῆ Γοβγίνα ἢ Γοβιοῦ καὶ τοῦ Νικολάου Κριεζώτου, κορυφαίων ἀγωνιστῶν ἐν Εὐβοίᾳ. Διετέλεσεν ἐπίσης παραστάτης, ἦτοι ἔθνικὸς ἀντιπρόσωπος, Καρύστου ἐν τῇ πρώτῃ Ἐθνικῇ Συνελεύσει ἐν Ἐπιδαύρῳ (1822) καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐν Ἄστρει (1823). Ἀπέθανεν ἐν τῇ γενετείρᾳ του ὑπερογδομηκοντοῦτης τὴν ἡλικίαν ἐν ἔτει 1837 ἢ 1838¹²².

Ὁ Κονιστριώτης ἱατροφιλόσοφος Γεώργιος Χρυσοφός δὲν ὑπῆρξε συγγραφεὺς. Συγκαταλέγεται δὲ ἐνταῦθα μεταξὺ τῶν Εὐβοϊκῶν Ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων διότι ἐν ἔτει 1792, δηλαδὴ πρὸ τῆς κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1793 ἐγγραφῆς αὐτοῦ ὡς σπουδαστοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδούης, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναγραφέντα, ἐπεστάτησε τοῦ ἔργου τῆς διορθώσεως τῆς ἐκδόσεως Σειρᾶς πατερικῶν ἐρμηνειῶν καὶ ὑπομνηματισμῶν εἰς τὸ βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Ἰώβ, τὴν ὁποίαν εἶχε καταρτίσει ὁ μητροπολίτης τῆς ἐν Θράκῃ Ἡρακλείας Νικήτας κατὰ τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα. Τὴν Σειρὰν ταύτην, μετετύπωσε καὶ ἐξέδωκε δαπάνῃ αὐτοῦ ὁ ἐξ Ἀθηνῶν Ἰωάννης Μαρμαροτούρης, προσεφωνήθη δέ, ἦτοι ἀφιερῶθη, εἰς τὸν ὑψηλότατον καὶ ἐκλαμπρότατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίας κύριον κύριον Μιχαὴλ Σούτζον. Ἡ ἐκδοσις ἐγένετο ἐν τῷ ἐν Βενετία ἐκδοτικῷ οἴκῳ τοῦ Δημητρίου Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἡ πολῦτιμος αὕτη ἐκδοσις ἔχει καταχωρισθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Παπαδοπούλου-Βρετοῦ εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Φιλολογίαν» του, ἦτοι εἰς τὸν «Κατάλογον τῶν ἀπὸ πτώσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι ἐγκαθιδρύσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι βασιλείας τυ-

122. Ἐμμανουὴλ Σαγκριώτου, *Γεώργιος Χρυσοχόος, ἐν Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν*, τόμος ΙΖ', Ἀθῆναι 1971, σελ. 437-449. (Ἀναδημοσίευσίς ἐκ τοῦ ἐν Ἀθήναις περιοδικοῦ *Μεσαιωνικά Γράμματα*, τόμος Γ', τεύχος 2ον τοῦ 1936, σελ. 135-158, ἐνθα τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθη ἡ διάλεξις αὕτη τοῦ Ἐμμ. Σαγκριώτου περὶ τοῦ Γεωργίου Χρυσοχόου). — Κων. Γουναροπούλου, *Ἱστορία τῆς νήσου Εὐβοίας*, Θεσσαλονίκη 1930, σελ. 339 καὶ ἄλλαχοῦ. — Βασιλείου Φάβη, *Κονίστριος (ἢ Χρυσοχόος) Γεώργιος*, ἐν Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδείᾳ (Ὁ Φοῖνιξ), τόμος 14, σελ. 817 γ. — Νικολάου Καραπά, *Κύμη δ' ἐξώστης τοῦ Αἰγαίου*, Ἀθῆναι 1955, σελ. 145-146. — Θεοδώρου Ἀθανασίου, *Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολῶν ἐν Ρουμανίᾳ 1644-1821*, Ἀθῆναι 1898, σελ. 140. — Ὀμιλία ὑπὸ κ. Ἀγγέλου Χριστ. Παπαϊωάννου, γενομένη ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Συλλλόγου τῶν ἐν Ἀττικῇ Κυμαίων κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ Γεωργίου Χρυσοχόου τοῦ Κονιστρίου, τὴν 16 Δεκεμβρίου 1973 εἰς Κονίστρες (πολυγραφημένη). — Γιώργου Ντεγιάννη, *Ὁ Νικόλαος Κριεζώτης*, τόμος Α', Ἀθῆναι 1967, σελ. 34, σελ. 66, σελ. 131 καὶ σελ. 148, καὶ τόμος Β', Ἀθῆναι 1971, σελ. 20. — Τρύφωνος Εὐάγγελιδου, *Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας*, τόμος Β', Ἀθῆναι 1936, σελ. 97-98. — Γιάννη Γκίκα, *Ἡ Εὐβοία καὶ τὸ 21*, Ἀθῆναι 1972, σελ. 18-19.

πωθέντων βιβλίων παρ' Ἑλλήνων εἰς τὴν ὀμιλουμένην, ἢ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, με βιβλιογραφικὰς καὶ κριτικὰς σημειώσεις περὶ τῶν ἀξίων λόγου συγγραμμάτων».

Ὁ τίτλος τοῦ ἐν λόγῳ θεολογικοῦ ἔργου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Σειρὰ τῶν πατέρων εἰς τὸν μακάριον Ἰώβ, συλλεχθεῖσα παρὰ Νικήτα μητροπολίτου Ἡρακλείας, νεωστὶ μετατυπωθεῖσα σπουδῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν Ἰωάννου Μαρμαροτούρη καὶ μετὰ ἀκριβοῦς ἐπιμελείας διορθωθεῖσα παρὰ Γεωργίου Χρυσσοφῦ τοῦ ἐξ Εὐρίπου, προσφωνηθεῖσα δὲ τῷ ὑψηλοτάτῳ ἐκλαμπροτάτῳ τε καὶ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίῳ κυρίῳ Ἰω. Μιχαήλ Σούτζω. αψήβ'. Ἐνετίησιν 1792. Παρὰ Δημητρίου Θεοδοσίου τῷ ἐξ Ἰωαννίνων»¹²³.

Ἰωάννης Μαργαζιώτης.

Ὁ Ἰωάννης Μαργαζιώτης ἐγεννήθη ἐν Λίμνῃ κατὰ τὸ ἔτος 1897. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δημήτριος ἦτο ἱερεὺς μῆσας αὐτὸν εἰς τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν. Εὐγνωμονῶν δ' ἐπὶ τούτῳ τῷ πατρὶ, ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν τὸ βιβλίον του «Θεωρητικὸν Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» διὰ τῶν ἐξῆς: «Εἰς τὴν ἱεράν μνήμην τοῦ σεβαστοῦ μοι πατρὸς Δημητρίου Π. Μαργαζιώτη, ἱερέως, τοῦ τὸ πρῶτον εἰσαγαγόντος με εἰς τὰ νάματα τῆς θείας τέχνης». Μετὰ τὴν στοιχειώδη μόρφωσιν αὐτοῦ, ἐφοίτησεν εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Χαλκίδος καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν Μαράσλειον Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν. Ἐν συνεχείᾳ ἐφοίτησεν εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν, ἔχων διδάσκαλον τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς τὸν διαδεκριμένον μουσικολόγον καὶ συνθέτην Κωνσταντῖνον Ψάχον (1869-1949), καὶ ἔλαβε τὸ δίπλωμα τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἐλαβεν ἐπίσης πτυχίον ἀρμονίας μετ' ἀντιστίξεως τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν, ἔχων καθηγητὰς τοὺς Γ. Σκλάβον, Φ. Οἰκονομίδην καὶ Δ. Μητρόπουλον, καὶ ἔλαβε, πρὸς τούτοις, ἐν εἰσέτι πτυχίον, τὸ τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς, με καθηγητὴν τῆς μουσικῆς ταύτης τὸν Ἰωσήφ Καίσαρην. Μετὰ τὰ ἐπιστημονικὰ ταῦτα πολλαπλᾶ προσόντα καὶ μετὰ τὴν ἐπιμέλειαν, τὸ ἀκέραιον ἦθος, καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης Μαργαζιώτης ἀνεδείχθη ἀξιόλογος διδάσκαλος τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς τοιαύτης καὶ εἰργάσθη ὡς μουσικὸς ἐκπαιδευτικὸς, ὡς καλλιτέχνης ἐν τῷ χώρῳ τῆς μουσικῆς, καὶ ὡς μουσικὸς συγγραφεὺς καὶ συνθέτης.

Ἐν ἔτει 1924 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς μουσικῆς εἰς τὴν Βαρβάκειον πρότυπον σχολὴν, διαδεχθεὶς εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸν συνθέτην Γ. Λαμπελέτ.

123. Ἀνδρέου Παπαδοπούλου-Βρετοῦ, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, μέρος Α', Ἀθῆναι 1854, σελ. 118 (331). — Γ. Φουσάρα, *Εὐβοϊκὴ Βιβλιογραφία*, Ἀθῆναι (1955), σελ. 39 (104).

Τὸ 1926 διορίσθη καθηγήτρια τῆς Σχολῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς τοῦ ᾠδείου Ἀθηνῶν, καὶ ἐν ἔτει 1930 καθηγήτρια τοῦ ᾠδείου Πειραιῶς εἰς τὴν Σχολὴν τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων. Τὸ 1931 διορίσθη καθηγήτρια τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀμαλιείου Ὀρφανοτροφείου καὶ διευθυντῆς τοῦ χοροῦ τοῦ ναοῦ τοῦ ἰδρύματος τούτου, διαδεχθεὶς τὸν Ἰωάννη Σακελλαρίδην, καὶ τὸ 1932 καθηγήτρια τοῦ ᾠδείου Ἀθηνῶν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων. Ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν (1950-1970) διετέλεσε καθηγήτρια τῶν μετεκπαιδευομένων διδασκάλων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Τὸ 1936 ἱδρυσεν τὴν Σχολὴν Βυζαντινῆς μουσικῆς ἐν τῷ ᾠδείῳ Πειραιῶς. Πρὸς τούτοις, διετέλεσεν ἐπόπτης τῶν Σχολῶν Βυζαντινῆς μουσικῆς τῶν μητροπόλεων Ρόδου, Φθιώτιδος, Κορινθίας, Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης, Τρίκκης καὶ Σταγῶν, Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς, τοῦ Ἱεροῦ Ἰδρύματος Τήνου, τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ, τῆς τοῦ ᾠδείου Χαλκίδος, τοῦ ᾠδείου Πατρῶν (Φιλαρμονικῆς Ἑταιρείας), καὶ τοῦ ἐν Λευκασίᾳ Κύπρου (Παραρτήματος τοῦ ᾠδείου Πειραιῶς).

Ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν καλλιτεχνικὴν δραστηριότητα αὐτοῦ, αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὰ ἑξῆς: 1) Συνέστησε τὴν βυζαντινὴν χορωδίαν τοῦ ᾠδείου Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ Σπ. Φαραντάτου καὶ ἐνεφάνισεν αὐτὴν ἐπανειλημμένως, ἀπὸ τοῦ 1950, εἰς τὸν ραδιοφωνικὸν σταθμὸν Ἀθηνῶν ὡς καὶ εἰς τὸν ραδιοφωνικὸν σταθμὸν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. 2) Συνέστησε τὴν βυζαντινὴν χορωδίαν τοῦ ᾠδείου Πειραιῶς, ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἰωσήφ Μπουστίντου καὶ ἐνεφάνισε αὐτὴν πολλάκις ἀπὸ τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ Ἀθηνῶν καὶ τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Μὲ τὴν χορωδίαν αὐτὴν ἔλαβε μέρος εἰς ἀρκετὰς ἐκδηλώσεις τοῦ Φιλολογικοῦ καὶ Καλλιτεχνικοῦ τμήματος τοῦ Πειραικοῦ Συνδέσμου εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν τελετῶν τοῦ Βαρώνου Κίμωνος Ράλλη. 3) Ἐνεφάνισεν ἐπανειλημμένως τὴν παιδικὴν χορωδίαν τῆς Βαρβακειοῦ προτύπου σχολῆς, ἐξ ἑκατὸν μελῶν, καὶ ἔψαλλεν ὀλόκληρον τὴν θείαν Λειτουργίαν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἐτήσιον μνημόσυνον τοῦ ἔθνικοῦ εὐεργέτου Ἰωάννου Βαρβάκη, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. 4) Μὲ τὴν ἰδίαν χορωδίαν τοῦ Βαρβακειοῦ ἐπραγματοποίησε τὴν πρώτην ἐμφάνισιν ἀπὸ τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ Ἀθηνῶν σχολικῆς χορωδίας μὲ πρόγραμμα ἐκτελέσεως δημοτικῶν καὶ πατριωτικῶν τραγουδιῶν, κατὰ τὸ ἔτος 1932. 5) Ἐνεφάνισεν τὴν χορωδίαν τοῦ Ἀμαλιείου, ἣ ὅποια ἐξετέλεσε προγράμματα μὲ ἐκκλησιαστικούς ἀφ' ἑνὸς ὕμνους καὶ μὲ ἄλλα ἀφ' ἐτέρου ἄσματα, ἐπανειλημμένως, ἀπὸ τῶν δύο ραδιοφωνικῶν σταθμῶν ἐν Ἀθήναις. 6) Διετέλεσεν, ἐπὶ τριάκοντα καὶ πλέον ἔτη, μέλος καὶ γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς ἀκροάσεως ἱεροψαλτῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ἀκροάσεως ἱεροψαλτῶν τῆς μητροπόλεως Πειραιῶς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς, τὸ 1962, ἐπὶ μίαν πενταετίαν. 7) Διετέλεσεν ἐπανειλημμένως μέλος τῆς ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς

Παιδείας και Θρησκευμάτων προς άπονομήν πτυχίων Ὡδικῆς εἰς ἀποφοίτους ὄλων τῶν Ὡδειῶν. 8) Διετέλεσεν ὡσαύτως μέλος τῆς Ἐνώσεως Ἑλλήνων μουσουργῶν. 9) Ἐχρημάτισεν ἐπόπτης τῶν βυζαντινῶν χορωδιῶν εἰς τὸ Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ. 10) Διετέλεσεν ἀναπληρωματικὸν μέλος τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κρατικῆς ὀρχήστρας Ἀθηνῶν. 11) Ἐχρημάτισε πρόεδρος τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὰς βυζαντινὰς χορωδίας εἰς τὸ χορωδιακὸν φεστιβάλ τοῦ Χίλτον τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὰ ἔτη 1977 καὶ 1978. 12) Ἐχορήγησε περὶ τὰ χίλια πτυχία καὶ διπλώματα μουσικῆς, διατελέσαντες δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ κατέχουν σήμερον θέσιν πρωτοφάλτου εἰς πλείστους ναοὺς τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς (Ἅγιος Γεώργιος Καρύτση, Ζωοδόχος Πηγή, Ἅγία Ζώνη, Ἅγιος Λουκάς Πατησίων, Ἅγία Τριάς Πειραιῶς) καὶ ἄλλων πόλεων. Μαθηταὶ του ἐπίσης ἔχουν διορισθῆ καθηγηταὶ εἰς Ὡδεῖα, Γυμνάσια, Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἐκπαίδευσιν.

Ὁ Ἰωάννης Μαργαζιώτης ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1983. Ἐνας ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἱεροφάλτης καὶ ποιητῆς, ἀπήγγειλεν ἐπικήδειον ποίημα, μία στροφή τοῦ ὁποίου ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Μόρφηνες τὰ σχολεῖα, μὲ μολπές σου Ὀρφικές
Καὶ φτεροκόπησες σ' ἀπρόσιτες πνευματοκορφές,
Παρνασσικές, Ἀθωνικές καὶ Ἐλικωνικές,
Ἵμνησες Θεό, Πατρίδα καὶ Ἡρωϊκὸς Μορφές»¹²⁴.

Ὁ Ἰωάννης Μαργαζιώτης ἐδημοσίευσεν τὰ ἑξῆς μουσικὰ ἔργα: 1) Μέθοδος μουσικῆς, ἥτοι θεωρία μουσικῆς καὶ ἀσκήσεις πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν Γυμνασίων. Ἀθήναι (1932). 2) Ἡ μουσικὴ τοῦ σχολείου, θεωρία, μελωδικαὶ ἀσκήσεις, τραγούδια. Ἀθήναι (1952). Ἐκδόσεις νεωτάτη, ἐν ἔτει 1977, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται: Θεωρία, μελωδικὲς ἀσκήσεις, τραγούδια, Στοιχεῖα μορφολογίας, ὀργανογνωσίας, ἱστορίας μουσικῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, Βυζαντινῆς, Εὐρωπαϊκῆς, Νεοελληνικῆς (1978). 3) Ἐκ τῆς θεωρίας τῆς μουσικῆς — Διαστήματα — Συγχορδία. Ἀθήναι 1955. 4) Συμπλήρωμα θεωρίας μουσικῆς. Ἀθήνα (1965). 5) Θεωρητικὸν Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἀθήναι 1968. 6) Μελωδικαὶ ἀσκήσεις Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἀθήναι 1968. 7) Ἡ Θεία Λειτουργία. Ἀθήναι 1970. 8) Ἱστορία Βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἀθήναι 1971. 9) Μουσικὸ ἀναγνωστικὸ καὶ τετράδιο μουσικῆς — Ἡ μουσικὴ τοῦ σχολείου μας — Γ' Δημοτι-

124. Π. Γ (εωργίου), Μαργαζιώτης Ἰωάννης, ἐν Θρησκευτικῇ καὶ Ἡθικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ, τόμος 8, Ἀθήναι 1966, στήλ. 646. — Ἱεροφάλικὰ Νέα, ἔτος ΙΣΤ', ἀριθ. φύλλου 182, Σεπτέμβριος 1979, σελ. 4, καὶ ἔτος ΙΘ', ἀριθ. φύλλου 226, Νοέμβριος 1983, σελ. 2.

κοῦ. Νεωτέρα ἔκδοσις. Ἀθήναι (1979). 10) Μουσικὸν ἀναγνωστικὸν — Ἡ μουσικὴ τοῦ σχολείου μας καὶ τετράδιον μουσικῆς — Δ' Δημοτικοῦ. Νεωτάτη ἔκδοσις. Ἀθήναι. 11) Μουσικὸν ἀναγνωστικὸν καὶ τετράδιον μουσικῆς — Ἡ μουσικὴ τοῦ σχολείου μας — Ε' Δημοτικοῦ. Νεωτάτη ἔκδοσις. Ἀθήναι. 12) Μουσικὸν ἀναγνωστικὸν — Ἡ μουσικὴ τοῦ σχολείου μας καὶ τετράδιον μουσικῆς — ΣΤ' Δημοτικοῦ. Νεωτάτη ἔκδοσις. Ἀθήναι. Τὰ 4 ταῦτα βιβλία τῶν μουσικῶν ἀναγνωστικῶν συνεγράφησαν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Πάνου Ἀντωνοπούλου. 13) Μουσικὴ Α' Γυμνασίου. Ἀθήνα 1980. 14) Μουσικὴ Β' Γυμνασίου. Ἀθήνα 1980. 15) Μουσικὴ Γ' Γυμνασίου. Ἀθήνα 1980. Τὰ τρία ταῦτα βιβλία τῆς μουσικῆς Γυμνασίου συνεγράφησαν τῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Νικολάου Π. Τσιγκούλη, καὶ Ἀνδρέα Θ. Βουτσινᾶ. Ἡ ἔκδοσις αὐτῶν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων. Ἐκδοσις Ε' αὐτῶν ἐγένετο κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος 1984, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδοτικοῦ Ὁργανισμοῦ. 16) Μουσικὴ Α' Λυκείου. Ἀθήνα 1982. Ἡ συγγραφή τοῦ βιβλίου ἐγένετο ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Ἀνδρέα Θ. Βουτσινᾶ καὶ Νικολάου Π. Τσιγκούλη, καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων. 17) Τυπικὸν (Σημειώσεις ἀπὸ τὰς ἐν τῷ Ὁδείῳ Πειραιῶς παραδόσεις). Τρίπολις 1983.

Ἀνέστης Γ. Κεσελόπουλος.

Ὁ Ἀνέστης Κεσελόπουλος ἐγεννήθη ἐν Χαλκίδι κατὰ τὸ ἔτος 1947. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Γεώργιος ἐγκατεστάθη ἐν Χαλκίδι ὡς πρόσφυξ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ζωή, τὸ γένος Βρόντου, ἐγεννήθη ἐν Χαλκίδι. Τὴν στοιχειώδη καὶ γυμνασιακὴν μόρφωσιν αὐτοῦ ἔλαβεν εἰς τὴν γενέτειράν του. Κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1965, κατόπιν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων, ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, λαβὼν τὸ πτυχίον τῆς Θεολογίας ἐν ἔτει 1970.

Μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων (Ἰανουάριος 1971 — Ἰανουάριος 1973), ἔλαβε μέρος εἰς τὸν διαγωνισμὸν ὑποτροφιῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἐγένετο τὸν Μάρτιον τοῦ 1973 ἀπὸ ἐπιτροπὴν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ καθηγητοῦ ξένων γλωσσῶν. Κατὰ τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον προεκρίθη ὡς ὑπότροφος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ μίαν τριετίαν εἰς Πανεπιστήμιον τῆς Ἀγγλίας. Οὕτω, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους 1973, μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ παρηκολούθησε εἰδικὸν κύκλον μεταπτυχιακῶν σπουδῶν, ὡς Recognized Student, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης. Τὸ ἐπόμενον ἔτος, κατόπιν προτάσεως τοῦ ὑπευθύνου διὰ τὰς σπουδὰς του καθηγητοῦ Archim. Kallistos—Timothy Ware, νῦν ἐπισκόπου Διοκλείας, ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὸ Keble College τοῦ ὡς ἄνω Πανεπιστημίου εἰς τμῆμα B. Litt. Leading to Phil., μὲ εἰδικώτερον θέμα τὴν μελέτην καὶ ἔρευ-

ναν τοῦ Ἑσυχασμοῦ καὶ τῆς Θεολογίας τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος. Παραλλήλως παρηκολούθησεν εἰδικὸν τμήμα Μεθόδου εἰς τὴν ἔρευναν διὰ μεταπτυχιακὰς σπουδὰς, ὡς ἐπίσης καὶ σειρὰν μαθημάτων Παλαιογραφίας, ἐρεύνης χειρογράφων καὶ ἀνεκδότων πηγῶν. Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ σπουδῶν αὐτοῦ παρηκολούθησε μαθήματα Πατρολογίας, ἀπὸ τὸν καθηγητὴν Μ. F. Wiles, σχετικὰς μὲ τὸν Ἑσυχασμὸν παραδόσεις Βυζαντινῆς Ἱστορίας ἀπὸ τὸν καθηγητὴν Dim. Obolensky, καὶ ἐν σεμινάριον Ἠθικῆς καὶ Ἀσκητικῆς Θεολογίας ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Dr Ware.

Συμμετέσχε τρεῖς φορές, κατὰ τὰ ἔτη 1974-1976, εἰς τὸ Βυζαντινὸν συνέδριον τοῦ Birminham, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ἐν ἔτει 1975 συγκληθὲν ἐν Ὁξφόρδῃ Ζ' Πατρολογικὸν συνέδριον. Ὡσαύτως ἔλαβε μέρος εἰς τὸ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1974 συγκληθὲν συνέδριον τῆς Ὁρθοδόξου Νεολαίας Δυτικῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Dijon τῆς Γαλλίας, ὡς μέλος τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Ὁρθοδόξου Νεολαίας τῆς Ἀγγλίας.

Τὸ 1976 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν γενέτειράν του Χαλκίδα ὡς καθηγητῆς εἰς τὴν μέσσην ἐκπαίδευσιν. Τὸ 1981 ὑπέβαλε διατριβὴν ὑπὸ τὸν τίτλον, Πάθη καὶ ἀρετὲς στὴ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ αὐτῆς ἐν ἔτει 1982. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1984 ἐξελέγη λέκτωρ τῆς ὡς ἄνω Θεολογικῆς Σχολῆς εἰς τὸν τομέα τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς καὶ Κοινωνιολογίας, μὲ ἰδιαίτερον ἐπιστημονικὸν καὶ διδακτικὸν ἀντικείμενον τὴν Πατερικὴν Ἠθικὴν.

Ὁ Ἀνέστης Κεσελόπουλος ἐδημοσίευσεν τὰ ἐξῆς ἔργα: 1) Βίος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου ΣΤ' τοῦ Καντακουζηνοῦ (ἢ Ἰωάσαφ Μοναχοῦ). Ἀθήναι 1975. (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας). 2) Μετάφρασις, ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν, τοῦ ἄρθρου τοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Γεωργίου Μαντζαρίδη, Παράδοση καὶ Ἀνανέωση στὴ Θεολογία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ὑπὸ τὸν τίτλον, Tradition and Renewal in the Theology of Saint Gregory Palamas, Eastern Churches Review, IX (1977). 3) Ἡ καταπολέμησις τῶν παθῶν κατὰ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶ. Θεσσαλονίκη 1982. (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς). 4) Πάθη καὶ ἀρετὲς στὴ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ (Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ). Θεσσαλονίκη 1982. 5) Μετάφρασις, ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν, τοῦ βιβλίου τοῦ π. Ἰ. Μέγιεντορφ, Byzantine Theology. (Τὸ βιβλίον τοῦτο θὰ κυκλοφορήσῃ προσεχῶς ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις «Δόμος»).